

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra primární pedagogiky

**LOUTKA A JEJÍ VYUŽITÍ PŘI PRÁCI S LITERÁRNÍM TEXTEM
NA 1. STUPNI ZŠ**

Using Puppets for Working with a Literary Text on the First Degree of the
Elementary School

Vedoucí diplomové práce: doc. Mgr. Radek Marušák

Autor diplomové práce: Jana Vebrová

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: listopad 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Loutka a její využití při práci s literárním textem na 1. stupni ZŠ vypracovala pod vedením doc. Mgr. Radka Marušáka samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne 5.11. 2016

Podpis: .....

Chtěla bych tímto poděkovat doc. Mgr. Radkovi Marušákovi za cenné rady, odborné připomínky a velkou trpělivost při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce se ve své teoretické části zabývá možnostmi využití loutek v procesu edukace a dramatické výchovy. Cíleně se zaměřuje na využití loutek při práci s uměleckým textem. Nastiňuje vztah dítěte a loutky, jeho komunikaci a práci s ní. Dále upozorňuje na využití loutek i v jiných oblastech edukace. Tato práce seznamuje žáky se základními druhy loutek, způsoby jejich využití ve výuce a ukazuje možnosti jednoduché výroby loutek. Snaží se poukazovat na fantazii dítěte, která pomůže oživit předmět a následnou jednoduchost jeho použití. Dokazuje, že loutka může mít své místo v lekcích dramatické výchovy, které se zaměřují na literární text.

Praktická část se zabývá výzkumem, který je zaměřený na lekce dramatické výchovy, které využívají aktivity s loutkou i bez ní. Přibližuje práci dítěte během školního roku a ukazuje posun v jeho práci i ve vztahu s loutkou. Diplomová práce nastiňuje řešení, jakým lze ozvláštnit školní výuku. Práce dokazuje důležitost loutek v edukačním procesu.

Klíčová slova:

- loutky
- edukace
- literární text
- dramatická výchova
- aktivita
- inscenační proces
- komunikace
- loutkové divadlo
- práce s loutkou

SUMMARY

In its theoretical part, this thesis deals with possibilities of using puppets at the education process of drama education. It is aimed at the puppets using at literary text working. It sketches relation between a child and a puppet, his or her communication and working with it. It points out puppets using in the other education sphere. This thesis acquaints pupils with basic kinds of puppets, a way of their using at the education and it shows possibilities of puppets hand making. This work refers to child fantasy what can help bringing subject around and after that its using is easy. It demonstrates that a puppet can have its own place in drama education lessons which concentrate on literary.

The practical part deals of research what is oriented on the drama education lessons which use activities with a puppet and without it. It approaches a child working during a school year and shows progress at his work and in relation to a puppet. The thesis brings the solution how to make it special for school. This work makes puppets importance at the education.

Key words:

- puppets
- education
- literary text
- drama education
- activity
- stage process
- communication
- puppet theatre
- working with puppets

OBSAH

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část	9
2.1. Dětská literatura	9
2.1.1. Literatura a dramatická výchova	11
2.1.2. Možnosti využití literárního textu v DV	14
2.1.3. Loutka a literární text	17
2.2. Loutky	19
2.2.1. Děti, hra a loutka	22
2.2.2. Druhy loutek.....	24
2.2.3. Možnosti práce s loutkou	30
2.2.4. Loutka v procesu edukace	33
2.3. Tvorba inscenace.....	36
3. Praktická část	40
3.1. Scénáře k lekcím	40
3.2. Práce na inscenaci – Jak to bylo s Josefem	90
4. Výzkum a jeho cíl	96
4.1. Vyhodnocení výzkumu	97
5. Závěr	100
6. Použitá literatura	105
7. Přílohy	108
7.1. Fotodokumentace z lekcí.....	109
7.2. CD – inscenace Jak to bylo s Josefem (třída 4.C).....	116

1. Úvod

Každý učitel si klade otázku, jaký způsob výuky zvolit, jakou metodu použít, aby nejen naplnil roční plán, ale aby i co nejvíce motivoval žáky. Učitel nehledá jen cestu, aby došel k vzdělávacímu cíli, ale objevuje další, možná i obtížnější cesty, které mu pomohou ukázat žákům krásu a smysl učení.

Jednou takovou cestou může být i využití loutky. Abychom pomohli žákům pochopit literární text a také je přiměli se nad ním zamyslet, může nám loutka být neocenitelným pomocníkem.

Loutka je úzce spjata s dramatickou výchovou. Loutka v hodinách českého jazyka a literatury nám může pomoci naplnit pedagogické cíle a s pomocí dramatické výchovy působí na oblasti estetickou, etickou, sociální a rozumovou.

Diplomová práce je zaměřena na loutku a její funkci. Co znamená loutka pro dítě i pro učitele, jak oba ovlivňuje a jak jim pomáhá. Učitel i žák se mohou prostřednictvím loutky dozvědět mnohé o sobě, ale i o světě, který je obklopuje.

Diplomovou práci dělím na dvě části, teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabývám oblastmi dětské literatury, zamýšlím se nad možnostmi využití literárního textu v dramatické výchově a v konečné fázi použitím loutek při práci s literárním textem. Tento postup jsem zvolila z toho důvodu, že mě nutí k zamyšlení, zda je nejdříve text, nebo loutka. Ráda bych žákům přiblížila literaturu pro děti a mládež na 1. stupni základní školy s využitím loutky. V další kapitole se zaměřuji na loutku a její spojení s dětmi. Uvádím druhy loutek a možnosti práce s nimi. Dále pracuji s loutkou v procesu edukace na 1. stupni. Zamýšlím se nad využitím loutky v edukačním procesu od 1. do 5. ročníku. Poslední kapitolou teoretické části je inscenace a její tvorba. Tato kapitola je vodítkem pro práci na inscenaci, kterou uvádím v praktické části.

V praktické části se žáci v průběhu lekcí seznamují nejen s různými druhy loutek, které sami vyrábějí, a jejich využitím, ale také s literárním textem a možnostmi, jak s ním pracovat.

Uvádím zde pět lekcí, které jsou zaměřené na využití loutky v práci s literárním textem. Snažím se loutku i literaturu propojit, aby celá práce byla pro žáky motivací a vedla

k jejich všeobecnému rozvoji. Loutka není jen předmět, ale je to partner, který žákům pomáhá.

V praktické části také popisuji tvorbu krátké loutkoherecké inscenace a také přístup učitele, ale i celé skupiny k jednotlivým fázím inscenačního procesu. Zmiňuji se zde o konkrétní realizaci krátkého představení a zamýšlím se nad tím, jak celý proces vypadá a co obnáší jeho příprava.

Pro celý výzkum jsem zvolila metodu akčního výzkumu. Orientuji se na činnosti žáků v průběhu lekcí a jejich práci s loutkou a bez ní. Mapuji teoretická východiska, ale hlavně se zamýšlím nad možnostmi využití loutky v edukačním procesu s literárním textem.

Pro svůj výzkum jsem si zvolila výzkumné otázky, které jsem rozdělila na dvě části:

I. Děti a loutka

1. Vnímají děti fiktivnost loutky?
2. Jaký mají děti vztah k loutce?

II. Loutka a text

1. Jak loutka pomáhá učiteli a žákovi v práci s textem?
2. Jaký text žákům vyhovuje při práci s loutkou?

V úvodu své práce bych ráda použila motto Muzea loutkářských kultur v Chrudimi:

„Jsem loutka. Mám mnoho podob, které se mění v průběhu staletí. Všechny spojuje jediné – žiji jen díky vám. Až když mne vy lidé vezmete do rukou, ožiji. Až když mi dáte svůj hlas, promluvím. Bez vás jsem nehybná a tichá, společně však můžeme prožít tisíc a jeden příběh.“

2. Teoretická část

2.1. Dětská literatura

„Dítě se s knihou setkává už od raného dětství. Díky knize může prožívat hezké chvíle s rodiči, kniha mu poskytuje odpovědi na rozmanité otázky, jejím prostřednictvím si utváří představy o životě, o světě. Společně s knižními postavami prožívá jejich osudy, příběhy. Kniha také umožňuje vnímat krásy mateřského jazyka. Základní vztah dítěte ke knize se utváří v rodině, cílevědomou práci s knihou přináší do života dítěte mateřská škola. V obou těchto případech je dítě především posluchačem, ale s nástupem do školy a získáním dovednosti číst přijímá novou roli – roli čtenáře. Na utváření vztahu dítěte k literatuře působí podnětně přítomnost kvalitních knih v prostředí, kde se děti pohybují.“ (KOŤÁTKOVÁ, S. a kol. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998. s. 159).

Chaloupka uvádí (CHALOUPKA, O. *O literatuře pro děti*, Praha, 1989., s. 52-57), že výraz literatura pro děti či dětská literatura zahrnuje celou řadu sfér a je zřejmé, že rozdíly mezi nimi mohou být tak velké, že je mnohdy spojuje ze všeho nejvíce právě jen společné označení – verše pro nejmenší, které jsou budovány jako říkadlo se zaměřením na dětský smysl pro rytmus, zvuk a synkretické vnímání. Budou mít jistě málo společného s příběhovou prózou pro dospívající, která usiluje zachytit široký prostor meziosobních vztahů svých postav k jejich okolí, k dospělým, k životní realitě, společenské skutečnosti apod.

V dětské literatuře podle Chaloupky existují žánry, které jsou autorsky poměrně značně vyhraněné, zejména próza s přírodní tematikou, dobrodružná próza, v menší míře historická próza, v nejnovější době i převyprávění lidových pohádek, které se stává stále zřetelněji doménou autorů s odbornou folkloristickou přípravou. V posledních letech se folklorem zabývá čím dál víc autorů. Dále jsou autoři, kteří píší zároveň poezii i prózu, a pokud se tak děje, obracejí se v próze téměř výhradně k menším dětem, tj. ke čtenářům téhož věku, kterým jsou určeny jejich verše. Mnohem častější je, že prozaikova tvorba se rozrůžňuje s udržení určité souvislosti – například podle věkové adresnosti, tj. tak, že píše např. příběhy z dětského života pro menší i větší čtenáře.

Sledování oblasti dětské literatury obvykle probíhá v linii čtenářské ontogeneze dítěte, tzn. že postupuje od tvorby určené nejmenším dětem až k literatuře pro čtenáře na sklonku dospívání. Není tomu tak jen pro přehlednost, ale hlavně proto, že intencionalita tvorby pro děti předpokládá takovou návaznost čtenářského rozvoje, při níž osvojení určitých oblastí tvoří předpoklad pro osvojování oblastí dalších.

Dětská literatura je na rozdíl od dospělé bezprostředněji závislá na potřebách svého adresáta, tj. dítěte, usiluje o přístupnost, přitažlivost i podnětnost ve vztahu k určitému věku; zároveň je podstatně nezávislejší na proměnách literárních směrů a norem, její historie má vlastní směr a rytmus. Podle Genčiové (GENČIOVÁ M., *Literatura pro děti a mládež*, 1984, s. 14) je po stránce stylové literatura pro děti a mládež oproti literatuře pro dospělé ve větší míře transparentní, emotivní, názorná; směřuje k pozitivním hodnotám. V použité tematice dominuje dětství a dospívání, rodina, přátelství, první láska, příroda, poetizovaná minulost v podobě bájí a pověstí. Typickou postavou dětské literatury je sympatický nezbeda, citlivá dívka, kouzelný dědeček, dětská či chlapecká parta, antropomorfizované zvíře, často ve vztahu k dítěti. Nedílnou součástí dětské literatury je ilustrace, u některých žánrů a knižních publikací (leporelo, obrazová kniha, komiks) rovnocenná, nebo i nadřazená literárnímu textu. Tyto publikace jsou určeny spíše pro děti předškolního věku.

Dítě jako čtenář nemá představu o chronologické posloupnosti a historickém vývoji. Až výuka ve vyšších ročnících ho učí pochopit literaturu v historickém procesu. Podle Genčiové (GENČIOVÁ M., *Literatura pro děti a mládež*, 1984, s. 14-17) si však dítě zcela určitě od nejútlejšího věku vnímáním a později četbou vytváří živelně konkrétní představy o literárních žánrech a žánrových formách. Dítě bezpečně pozná již v útlém věku pohádku, bajku a odliší je od ostatních literárních žánrů. Nedělá dítěti problém rozpoznat píseň od říkadla, odlišuje lyriku od epiky, i když je ještě neumí pojmenovat. Žánrový princip mu pomáhá tvořit i jeho další literární zájmy, zejména ve věku dospívání. Genčiová uvádí, že žánrový princip koresponduje se specifickými potřebami různých věkových stupňů čtenářstva. Zatímco např. říkadlo, popěvek, pohádku potřebují děti mladšího školního věku, literaturu dobrodružnou, vědeckofantastickou nebo uměleckonaučnou vyhledávají děti staršího školního věku. Je přínosné, ba i nutné, aby učitel doporučoval literaturu pro daný ročník, která povede žáka k rozvoji jeho

čtenářských dovedností a hlavně ho připraví pro další etapu čtenářství. Nejlepší cestou je přiblížit žákovi literaturu v celosvětovém měřítku, ale sama se přiklání k tomu, aby byl kladen důraz na české autory, aby žáci měli základní přehled o národních spisovatelích. Literatura má pro dítě a postupem času pro žáka ve škole neocenitelný výchovný a vzdělávací význam. Velkou motivací k pozdějšímu samostatnému čtení jsou pro dítě rodiče, kteří mu od útlého dětství čtou knihy. Dítě prostřednictvím knihy získává představy o světě, životní zkušenosti, odpovědi na otázky, prožívá příběhy a osudy mnoha postav. Může se ztotožňovat, nebo naopak rozcházet v názorech s hlavním hrdinou, což rozvíjí jeho názor na svět. Dítě se vstupem do školy přestává být posluchačem a stává se čtenářem, který si také prostřednictvím literatury rozšiřuje slovní zásobu. Kladný vztah k literatuře může být také podnětem k tomu, aby dítě vzalo do ruky loutku a sehrálo své představení na motivy knihy.

2.1.1. Literatura a dramatická výchova

Zdrojem příběhu a práce s ním v rámci dramatické výchovy se může stát reálná situace, zážitky dětí, učitelky či někoho jiného, ale hlavně pohádky, povídky, bajky, básničky, písničky, říkadla aj. Zdrojem může být také jakýkoli předmět. Abychom mohli pracovat s příběhem metodami dramatické výchovy, nemusí se nám vždy příběh líbit, ale jako prvotní impulz může být myšlenka, problém a cíl, s jakým budeme lekci připravovat. Daný příběh nás může jen inspirovat k další práci. Může se stát, že nás příběh naopak zaujme natolik, že se nám stane předlohou pro celou dramatickou lekci. Jak vyplývá z názvu diplomové práce, budu se snažit hledat literární texty, které mohu využít při práci s loutkou.

Využití literatury jako východiska pro dramatickou hru a improvizaci může mít několik podob. Literární předlohu využijeme v plné šíři tak, jak byla napsána. Druhou možností je úprava literární předlohy podle našich představ, kdy můžeme dojít ke zkrácení, či naopak doplnění textu. Další cestou je použití jen některých motivů či tematických prvků, např. dějového motivu, postavy aj. (BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky: Dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: IPOS, 1996, s. 21).

Jak uvádí Machková, má literatura jako předloha pro dramatickou výchovu mnoho pozitiv. (MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS, 2007, s. 129-130). Patří mezi ně např. životní zkušenosti, které literatura poskytuje, a bohatství témat, dějů a situací. Literární text dále obsahuje životní hodnoty, morálku, filosofii a myšlenky. Literatura poskytuje učiteli již zpracovaný materiál, čímž jemu i skupině usnadňuje práci. Tento materiál je tvořen fabulí, situací, postavami, prostředím a jinými okolnostmi, které můžeme dále rozvíjet a dotvářet. Literatura využitá při dramatické výchově plní ještě jednu podstatnou funkci – vede ke čtenářství, a to především z kvalitativního hlediska, protože přispívá k porozumění obsahu. Dramatická výchova rozšiřuje znalosti o literatuře hlubším, detailnějším a tvořivějším způsobem poznávání konkrétních děl.

Vzhledem k časovému rozsahu lekcí, ale i k nárokům na schopnost hráčů obsáhnout jistý rozsah děje, jsou nejvhodnější předlohou krátké prózy – v rozměru povídky či pohádky, z rozsáhlejších literárních děl ucelený úryvek nebo epizoda cyklicky uspořádané prózy, jejíž jednotlivé části jsou spojeny postavou či postavami nebo prostředím, ale obsahují přitom ucelený a uzavřený děj. (MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS, 2007, s. 132). Jak dále uvádí Machková, rozsah zvoleného literárního díla je kritériem relativním, konkrétní rozhodnutí závisí jednak na času, který je dané aktivitě vyhrazen, jednak na věku hráčů a jejich hráčské zkušenosti. Nelze stanovit obecné hranice rozsahu pro všechny případy. Každou lekci je třeba plánovat dopředu pro každou skupinu individuálně. Pro učitele je důležité znát složení dané skupiny a přizpůsobit tomu své cíle a požadavky.

Text může objevit sám učitel, a to zcela cíleně – hledá určitý text určitého žánru, od určitého autora, s určitým tématem, s vědomím cíle pro skupinu. Učitel nebo děti mohou hledat text s vědomím konkrétního cíle či konkrétních cílů. To vyžaduje již děti, které mají s dramatickou výchovou zkušenosti.

Pro tvorbu lekcí v dramatické výchově můžeme využít jako inspiraci mnoho literárních žánrů. Měli bychom se podle Machkové (MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: IPOS, 2007, s. 128) vyvarovat takové literatury, kde převažují tyto složky a principy: lyričnost, idyličnost, převaha psychologie v charakteristice postav,

převaha lidských, ale nedramatických dějů, náročnost a stylizovanost jazyka a hra se slovy, hromadnost dějů, asociativní metoda, filosoficky laděná literatura. Využití takové literatury je pro dramatickou výchovu velmi obtížné, mnohdy až nevhodné.

Dále Machková ve své knize Úvod do studia dramatické výchovy (2007, s. 129-132) uvádí příklady literárních žánrů, které nejsou vhodné pro tvorbu dramatické lekce, ale sama připouští, že v některých případech jde o žánry, které se úspěšně vyskytují v dramatické výchově.

Sama jsem se přesvědčila o tom, že vhodné a nevhodné literární žánry pro použití v dramatické výchově nelze jednoznačně označit, protože záleží na uchopení daného příběhu. V rámci loutkářského festivalu v Chrudimi jsem viděla několik představení, jejichž předlohou byla literatura, která je Machkovou uváděna jako nevhodná pro dramatickou výchovu. Tato představení byla nejen úspěšná u diváků, ale i u poroty. Konkrétně se jedná o Robinsona Crusoe. Když nebudeme nahlížet na knihu jako celek a vybereme si z ní tu část, která splňuje naše cíle (pedagogický a dramatický), vznikne nám zajímavá lekce dramatické výchovy. Vytvoříme-li si k této lekci loutku Pátka, využijeme tím loutku při práci s literárním textem.

Můžeme se také zamyslet nad použitím Karafiátových Broučků v lekci dramatické výchovy. Pokud nás tato kniha bude inspirovat k lekci o mezilidských vztazích nebo o vztahu dětí a rodičů, může nám být velmi inspirativním zdrojem. Jak uvádí Radek Marušák (Marušák R., *Literatura v akci*, 2010, s. 51) ve své knize, výsledkem zjištění, že literární žánr má určitá úskalí pro použití v dramatické výchově neznamena, že bychom nemohli v textu najít obsahy pro dramaticko-výchovnou práci v jiných rovinách narativu. Jedná se o to, z jakého pohledu na příběh pohlížíme. V literárním textu si vybereme oblast, s kterou chceme v dramatické výchově pracovat, a tu zpracujeme formou vhodných aktivit.

Práce s literaturou vyžaduje od učitele velkou sečtělост, znalost příslušné oblasti literatury a její pravidelné sledování, ale také dlouhé hledání jak v tom, co již učitel zná, tak v tom, co dosud nezná. Aby učitel mohl pracovat v rámci dramatické výchovy s literaturou, musí se orientovat nejen v literárních žánrech, ale i v aktuální dětské literatuře jako takové.

2.1.2. Možnosti využití literárního textu v DV

Učitel má k dispozici nepřeberné množství literatury. Důležité je, aby vybral vhodný literární text, který použije ve své práci. Je jen otázkou, zda zvolená literatura bude tou správnou pro tvorbu lekce dramatické výchovy.

Koťátková zdůrazňuje (KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998., s. 161), že podstatným je vyhledávání a zprostředkování dobré literatury. Je otázkou, která literatura je dobrá, a další podstatnou otázkou k této problematice je, která literatura je dobrá pro dramatickou výchovu. Dobrou literaturou můžeme nazvat tu, která nabízí umělecky zpracovaný, bohatší a plnější obraz života. Působí na nás svou estetickou a uměleckou hodnotou, uvolňuje city, nutí nás k zamyšlení, hledání a rozvíjí fantazii. Je pro nás inspirací, umožňuje nám poznat svět a sama sebe.

Jak napsala Ulrychová (ULRYCHOVÁ, Irina. *Drama a příběh: tvorba scénáře příběhového dramatu v dramatické výchově*. Praha 2007: s. 70-72), knihy skrývají nepřeberné množství příběhů, které nám nabízejí zpracované téma, chronologicky a kauzálně propojenou řadu událostí, které mohou tvořit v lekci dramatické výchovy základní nebo vedlejší dějovou linii, prehistorii, expozici (tzn. drama začíná v místě, kde končí původní příběh) nebo budoucnost. Dále literární text poskytuje problémové situace, ve kterých se hlavní postavy příběhů ocitly a musí je řešit, postavy se svou minulostí, svými vztahy a potřebami, zabydlující příběh a uvádějící jeho děj do pohybu svým jednáním, čas a prostor vnášející do příběhu svou jedinečnou atmosféru, ovlivňující jednání a chování lidí a v neposlední řadě jazyk, který je v příběhu použit a dodává příběhu charakter osobitosti a ozvláštnění.

Jak dále uvádí Ulrychová (2007, s. 72-73) „literárně zpracovaný příběh nabízí jak to, co v něm je autorem napsáno, tak i to, co autor vynechává, ať už tomu budeme říkat místa nedourčenosti nebo podle S. Rimmon-Kenanové mezery. Pro učitele dramatu pak „mezery“ představují jeden z nejbohatších zdrojů jeho práce s literárním textem, protože provokují jeho představivost a tvořivost a inspirují ho k otázkám, kterými se dostává pod povrch příběhu a objevuje tam prostor, který může nabídnout hráčům k samostatnému prozkoumávání a vyplnění.“

Pokud se rozhodneme pro práci s literárním textem v lekci dramatické výchovy, je víc než nutné zvolit správný postup při tvorbě této lekce.

Marušák ve své knize *Literatura v akci* předkládá etapy práce s literárním textem, který označuje jako *narativ*, tzn. text obsahující příběh (MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. V Praze: Akademie múzických umění, 2010, s. 48-49).

- Jako první etapa je uvedena **volba textu**. Pokud pedagog vybírá text, měl by brát ohledy na skupinu, pro kterou je lekce určena, a zvolit způsob práce s textem. Důležité také je, aby text zaujal pedagoga, aby měl k němu vztah.

- Druhou etapou je **hledání příběhu pro lekci**. Je to fáze, kdy již pedagog vybral text a nyní studuje jeho obsah, hledá témata, děje, postavy, situace, které může pro tvorbu lekce použít.

- Třetí etapa je **tvorba příběhu pro lekci**. Z nalezených obsahů vytváří pedagog příběh pro lekci. Jak Marušák uvádí (2010, s. 68), pedagog nachází pevné body a začíná vybírat, např. situace, které ho zaujaly nebo postavy a jejich příběhy. V celém příběhu nejde někdy o vytváření konkrétního příběhu, ale o jistou příběhovou linii, jež se dá dále dotvářet.

- Ve čtvrté etapě přijde na řadu **komponování lekce, tvorba scénáře lekce**. Zde se pedagog zaměří na přetváření příběhu pro lekci, ale také na metody a prostředky prezentace. Učitel v této etapě přemýšlí, jakou formou sdělí hráčům fakta z příběhu, která místa z příběhu jsou důležitá, a uvažuje o možné proměnlivosti lekce.

- Pátou etapou je samotný **proces lekce**. Tato etapa je nejen samotná realizace lekce, ale také dotváření vyprávění pro lekci. Proces sám není ukončením tvorby, ale nastává zde proces reflexe a sebereflexe, kdy se pedagog vrací zpět v lekci a možným budoucím změnám, tvorbě variant apod.

Machková tvrdí (MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatickosti*. Praha: Akademie múzických umění, 2012, s. 28-29), že při práci s látkou, musí učitel řešit dvě otázky. První je, zda všichni žáci znají text

literární předlohy. Pokud ho neznají, je tu druhá otázka, jakým způsobem žáky učitel s literární předlohou seznámí.

Vzhledem k uplatnění metod dramatické výchovy při práci s textem se uvažování učitele nad textem může ubírat následujícími směry:

- text je vhodný k dramatickým aktivitám sám o sobě, obsahuje dramatické situace zaměřené na lidské jednání a vztahy, není zatěžkán výše uvedenými principy nebo rysy – takovýto text může být dobrým základem struktury lekce, která počítá s propojením epických forem a metod práce (vyprávění a čtení) a metod dramatických (hra v roli) jako strategického principu stavby lekce

- text jako celek není vhodný k dramatickým aktivitám, některé z jeho složek však nabízejí možnosti vzhledu prostřednictvím metod dramatické výchovy (postava, určitá situace, skutečnosti a jevy doby, prostředí aj.)

- text není vhodný pro využití metod dramatické výchovy – v takovém případě:

- a) může být motivací k hodině, jež s takovými aktivitami počítá

- b) metody dramatické výchovy vytvářejí cestu k textu – při takovém způsobu uplatnění metod dramatické výchovy stojí text na konci cesty, předcházející aktivity vytvářejí zázemí pro jeho hodnotnější přijetí

- c) učitel najde obsahovou oporu pro práci v lekci v jiných rovinách textu

- d) učitel volí jiné způsoby práce vhodné pro práci s takovýmto textem (prosté čtení, komentované čtení, výtvarné metody aj.) (MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci*, Praha: Akademie múzických umění, 2010, s. 52).

Pokud je text pro celou skupinu neznámý, může učitel pracovat s napětím a tajemstvím. Když žáci literární předlohu znají, učitel může počítat s jejich vědomou spoluprací. Jestliže text zná pouze část žáků, pracuje učitel stejně jako v případě, kdy text nezná nikdo. Učitel se rozhodne, co je pro práci vhodnější, buď zadat literární text jako domácí přípravu, nebo prezentuje text předčítáním. Pokud se jedná o obsáhlejší dílo, může zvolit formu převyprávění. Ať zvolí učitel jakýkoli způsob, musí si vše dobře

promyslet a připravit. Text ke čtení si několikrát přečíst, aby věděl, jak věty intonovat a aby předčítání nebrzdily problémy s neobvyklými slovy nebo výslovností. Pokud zvolí formu převyprávění, musí učitel vytvořit koncepci a vyprávění si několikrát vyzkoušet.

Pokud zvolí učitel práci s literárním textem a hodlá využít k této práci např. loutku, je nutné se zamyslet, jakou formou loutku použije. K tomu, zda učiteli napomůže loutka k práci s literárním textem, uvádím základní informace v další kapitole diplomové práce.

2.1.3. Loutka a literární text

Text s žáky čteme, můžeme jim ho vyprávět, ale také ho předčítat. Text je vhodný propojit s výtvarnou výchovou, kdy kreslíme ilustraci nebo jinak knihu výtvarně ztvárňujeme. Ale co je pro nás důležité, můžeme využít loutky při ztvárnění určité situace v textu. Podle Svobodové a Švejdové (SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011, s. 111) můžeme např. do pohádky společně vstoupit pomocí dramatických metod, rozehrát ji, prozkoumat, dozvědět se i to, co se dosud nevědělo, konfrontovat pohádkový příběh a hlavně situace, které pohádka nabízí, se svým aktuálním životem reálným. To všechno se netýká pouze pohádky, ale můžeme tak pracovat s jakýmkoli literárním textem. Prostřednictvím textu se učíme o sobě, o lidech, o životě, o přírodě, o tom, jak to na světě chodí i jak by to chodit mělo. Pokud se rozhodneme pracovat s textem v rámci lekce dramatické výchovy, nic nám nebrání, abychom k této práci použili loutku. Jak je dále uvedeno v praktické části, můžeme loutku použít v práci s téměř jakýmkoli textem s dramatickými situacemi. Loutka nám může sloužit jako průvodce textem, může nám zastoupit hrdinu v textu nebo ji použijeme k zadávání úkolů při práci s textem.

V literárním textu se mohou vyskytnout situace, které přímo vybízejí k dotvoření. Loutka se pro tuto činnost přímo nabízí. Tato aktivita dává ohromný prostor pro rozvoj dětské fantazie.

Jak uvádí Richter (RICHTER, Luděk. *O divadle (nejen) pro děti* 2006. Praha, s. 37-38), loutka nám svým materiálem, a hlavně vzhledem, umožňuje pracovat s textem jiným

způsobem. I při práci s textem, musíme brát ohled na materiál loutky, tj. druh loutky, který nám může sám nabídnout způsob, kterým budeme s textem pracovat. U loutky jde o obecné motivace, které souvisí s jejím vzhledem. Loutka se při práci s textem uplatní především tam, kde jde o typové zohlednění s relativní stálostí a neměnností vlastností. Při práci s textem na 1. stupni základní školy nám loutka velmi dobře slouží při práci s pohádkou. S Richterm můžeme jen souhlasit, že pohádka nikdy nekopíruje zemi, ale vznáší se lehce nad ní jako jisté zjednodušení a zvětšení pro ni významných jevů. Proto je pro loutku práce s tímto textem víc než vhodná. Pokud budeme chtít pracovat s loutkou i ve vyšších ročnících, je to dobrý pomocník v práci s texty, kde se nacházejí legendistické či mytologické postavy.

Můžeme se také zamyslet nad tím, zda nám loutka může být nápomocna při podpoře čtenářství. Jednoznačně ano. Jak také Richter dále uvádí, divadlo a kniha k sobě neodmyslitelně patří. Pokud se bude jednat o loutkové divadlo, má pro děti další přednost navíc. Nejenže dětem umožňuje vidět všechno názorně a v přehledné podobě, ale loutkové hrdinové jsou blízcí dětským hračkám. Pokud se vrátíme k pohádkám, je loutka pro dítě velmi názorná. Děti po přečtení pohádky vědí, že princezna je krásná, princ je udatný a čaroděj zlý. Loutka svým výrazem a podobou dítě utvrzuje v tom, že text pohádky je pro něj srozumitelný, protože ona vypadá stejně jako v knize. Loutka nám slouží jako podpora k dalšímu čtenářství, protože dítěti nelze, což je pro něj důležité. Dítě může samo použít loutku k hraní s předlohou a tato činnost je také velmi oblíbená u žáků mladšího školního věku. Kniha žákovi slouží jako impuls, který je rozvíjen, dotahován, dovářen a přetvářen, je loutkou prohlubován a také rozšiřován. Loutka nám slouží k rozvoji fantazie a představivosti. Loutka může žáka vtáhnout do čtenářova života, třeba jen formou hry.

Jsou knihy, které nás přímo vybízejí k práci s loutkou. Jednou takovou knihou je „Co by bylo, kdyby“ od Daisy Mrázkové. Tato kniha je pro učitele studnicí nápadů pro práci s loutkou. I když má tato kniha jen krátký text, otevírá dětem dveře do světa fantazie a vlastních představ. Loutka je dětem dokonalým nástrojem, průvodcem i pomocníkem.

Loutka se mi velmi osvědčila při práci s knihou Aleny Ježkové Staré pověsti české a moravské, kdy žáci vyráběli jednoduché loutky a používali je k reprodukci textu.

Loutka nám svými možnostmi dovoluje pracovat i s odborným textem. V rámci školní výuky ji můžeme použít při práci v hodinách vlastivědy a přírodovědy. Učebnicové texty jsou pro tuto práci vhodné stejně jako beletristické.

Všechny tyto příklady jen dokládají možnosti využití loutky ve spojení s literárním textem, a to nejen v nižších ročnících, ale i u žáků vyššího školního věku.

V neposlední řadě můžeme využít loutku a práci s ní k převedení textu do podoby inscenace. Tomuto tématu se blíže věnuji v kapitole Tvorba inscenace a Inscenační proces.

2.2. Loutky

„Loutka není ani lepší, ani horší než živý herec, je prostě jiná.“ (RICHTER, L. *Od předmětu k loutce od loutky k divadlu*, s. 31)

Loutky nás mohou překvapit svými možnostmi i schopnostmi vytvářet nové světy, plné fantazie a imaginace. Loutka může být neskutečná, vzdálená, a přesto lidem, hlavně dětem, tak blízká. Svět loutek je pro každého zdrojem neomezených možností, které můžeme právě díky loutkám reálně projít.

České slovo loutka je odvozeno od praslovanského výrazu pro lýko. Je dominantním a rozhodujícím vyjadřovacím prostředkem loutkového divadla. Ze scénografického hlediska je loutka zvláštním případem rekvizity, přičemž její neživý materiál, velikost i tvar jsou zcela libovolné. „Aby byl objekt na divadelním jevišti považován za loutku, musí nést význam bytosti a projevovat živost (např. mluvit, pohybovat se). Doktor Faust, Kašpárek, Don Juan, pohádková bytost nebo nějaké člověku blízké zvíře, ale může jí být personifikovaný předmět“. (PAVLOVSKÝ, P., *Základní pojmy divadla: teatrologický slovník* 1. vydání, Praha: Libri, Národní divadlo, 2004, s. 164-165).

S kolika druhy loutek se můžeme setkat? Bezpochyby s mnoha. Každý druh vnáší na scénu něco nového, nejen své téma, ale i svého ducha. Loutka se podílí na budování sdělení inscenace. Každá loutka, hlavně ta, která je určena k divadelním účelům, má svůj rodokmen dokonce s předhistorickými předky. Genealogický řetěz loutky můžeme

totiž celkem spolehlivě rekonstruovat logickým odhadem i pro nejstarší vývojové etapy, pro něž nám chybí dokumentace. „Kmotrem loutky byl zřejmě náhodný postřeh, rozkřesávající jiskru fantazie. Větrem ulomená nebo vodou vyplavená rozsocha či kořen mnohdy už svým přírodním tvarem a větvením vyvolával obraz blízký podobě živé bytosti. Jindy zase třeba tentýž znepokojivý základní útvar provokoval k drobným zásahům, které jej ještě více přibližovaly k tomu, co v neopracované větvi, kořenu či pařezu už předem dotvářela lidská fantazie.“ (Šechtl J., Šechtlová M., Malík J., Dvořák J.V., *Svět loutek*, 1978, s. 16).

Bezpochyby první náznak loutky byl přírodní podoby. Nejdříve dřevo, později hlína a nakonec nepřeberné množství materiálů, které lze využít k výrobě loutky. Materiály, které poskytuje nejbližší okolí, dřevo, hlína, přírodniny, jsou v dnešní době nedostačující. V současnosti se opravdu můžeme setkat s materiálem, který dříve nebyl s loutkou vůbec spojován. Je to např. polystyren, který po opracování a frotáži lze dotvořit v zajímavou loutku. Člověk stále hledá nové možnosti, jak ozvláštnit již staré řemeslo. Podle mého názoru se nejedná o vývoj, ale spíše přizpůsobení se možnostem, které nabízí doba, ve které žijeme. Skutečnost, že dříve vyráběli hračky-loutky rodiče nebo prarodiče svým potomkům, aby je zabavili, je dnes nepředstavitelná.

Každá panenka, plyšový medvídek či látkový králík je vlastně figurální loutka, ke které si dítě vytváří vztah a s níž jedná jako s živou bytostí. Někdy jen vztahem, který vůči panence či medvídkovi cítí – je mu jich líto nebo na ně má zlost. Tuto teorii si ověřuji i v praktické části v lekci Putování žabáka Filemona. Někdy dítě projeví svůj vztah aktivně. Pohladí hračku, pohoupe ji nebo jí dá pohlavek. Někdy ji umístí do statického vztahu k okolí. Panenka pak může jíst z talíře, čte nebo se kouká z okna. Někdy dítě napodobí pohyb živé bytosti a panenka jde, dělá kotrmelce nebo skáče. A někdy dokonce napodobí medvídkem jednající živou bytost, usilující o dosažení svého vlastního cíle.

Když budeme nahlížet na loutku jako na hračku, která dříve nechyběla v žádné domácnosti, děti jí svou hrou vdechovaly život a rozvíjely svou fantazii, pak nám slova Evy Opravilové budou jasnější.

„Můžeme sledovat atraktivně promyšlenou úpravu herního prostředí s bohatou nabídkou a výzvou k činnostem nejrůznějšího druhu, která může přesto působit necitlivě a chladně. Dítě se dostává, podobně jako v reklamě, do područí zájmů a aktivit, které mu nemusí být vlastní a s nimiž si nedokáže poradit. Vidáme, jak k vodě přichází rodina zásobena nejrůznějšími hračkami a zbytečnostmi, s nimiž si potom děti vůbec nehrají, ale které nesmějí chybět. Od učitelek mateřských škol také slýcháme, že některé děti si přesto, že mají jak doma, tak v mateřské škole bohaté zásoby hraček, vlastně neumějí hrát. Nemáme přesvědčivé důkazy o tom, že jsou dnešní děti jiné, než byly děti dřív. Avšak podmínky, v nichž dnešní dítě žije, se změnily natolik, že je nuceno opouštět velmi brzy bezstarostný, idylický a emocionálně bohatý svět her a fantazie a musí se, stejně jako dospělí, podřizovat vládě rozumu, která hodnotí především urychlený vývoj, informovanost a úspěch. Proto by alespoň hra měla dětem v předškolním věku přinášet nejen to, co je nové a co vyžaduje doba, ale především to, co odjakživa k lidskému životu a šťastnému dětství patřilo.“ (OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 23).

J. V. Dvořák uvádí ve svém *Herectví s loutkou* (1997, str. 7), že každý citlivý loutkář nachází potěšení v hrátkách s nejrůznějšími předměty, se vším, co mu přijde do ruky. Vychází přitom s přirozených vlastností předmětů, takže, co je kulaté, bude se kutálet, co je kovové, bude hřmotit, souměrné tvary se mohou roztáčet, hladké klouzat, lehké se pohnout závanem dechu. A kde to jen trochu jde, zkusí se předmět navázat na nit nebo prodloužit drátem, ovládnout „na dálku“ a rozpohybovat tak, aby „jako“ žil sám. A už místo krabičky zápalek, do níž se vpíchnu dvě sirky, můžeme vidět šneka. Ve skládacím nebo svinovacím metru vidíme hada, v nůžkách blýskavou tanečnici. A to už nejen z vnější podoby, ale také v pohybových možnostech těchto předmětů. Pokud dítě nebo loutkář ovšem předmět používá tak, že s ním zachází jako s předmětem, zůstává tento předmět v očích dítěte nebo diváka stále předmětem – objektem. Pokud dítě používá svinovací metr jako měřidlo, je to stále předmět - objekt, nejedná se o loutku.

Luděk Richter (1997, str. 32) souhlasí s tím, že pouze vzhled loutku nedělá. To, že se nějaký předmět loutkou stane, tedy není vlastnost onoho předmětu samého, ale divákova vnímání, způsobeného hercovým zacházením s tímto předmětem. Bude-li s ním zacházet tak, že divák bude viděné vnímat především jako hercovu činnost

s předmětem, půjde z divákova hlediska o objekt. Bude-li zacházet herec s předmětem tak, že v divákově vnímání nepřevažuje činnost herce s předmětem, ale jednání předmětu samotného, bude jej vnímat divák jako subjekt – loutku.

Loutka je pro dítě partner. Dítě se s loutkou učí postupně komunikovat, stejně jako s jinou živou bytostí. Chce to jen čas, aby si dítě vytvořilo k loutce vztah a nebralo ji jen jako předmět.

„Při hře s loutkou se nemůžeme spokojit jen s mechanickým rozhýbáním výtvarného a technického objektu, jímž loutka bezesporu je. Aby došlo ke skutečnému „zázraku oživé hmoty“, musíme vytvořit opravdovou dramatickou postavu (s určitou loutkovou stylizací projevu), která musí žít svým vlastním životem.“ (BUDÍNSKÁ, H. *Hry pro šest smyslů: kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. 9. vyd. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2014., s. 23).

2.2.1. Děti, hra a loutka

„Dítě se uplatňuje ve vztahu ke světu především hrou, hrou fiktivní i hrou „skutečnou“, která je projekcí hry fantazijní do jeho projevů, jednání. Dětská hra, která je nejvlastnějším výrazem komplexního vztahu dítěte k vnějšímu světu, je samou svou podstatou estetickou seberealizací dítěte.

Loutkové divadlo, které může být stále pro dítě zábavnou hrou, má neuvěřitelnou vlastnost a jedinečnou výhodu, že neskutečný svět pohádky může nejen brát jako skutečný, ale také jej takto věrohodně a pravděpodobně realizovat. Fabule pohádky se proto pro loutkové divadlo stává zcela přirozenou základnou pro strukturální uspořádání iluzivního typu. Mluvící zvířata i oživé stromy a květiny jsou pro loutkové divadlo stejně jako pro pohádku něčím zcela normálním, běžným, lehce stvořitelným. Způsob vyprávění, v němž věci a zvířata zázračně napomáhají šťastnému konci, je pro loutkové divadlo nejvlastnější podstatou jeho iluze. Uvolňuje přímo ideálně předmětný význam loutky, a zároveň tento předmětný význam „dovoluje fixovat význam jiný, organizovat a vytvářet struktury (složitá sdělení)“. Loutkové divadlo je prvním divadlem v životě člověka a jako takové by mělo působit na jeho estetické kvality.

Loutkové divadlo je u dětí oblíbené (kromě řady dalších důvodů) proto, že právě svými technickými možnostmi může lépe než divadlo herecké vyhovovat dětskému světu svými prakticky neomezenými možnostmi.

Jde o to, aby si i loutkové divadlo bylo těchto skutečností plně vědomo a účinně přispělo k rozvíjení sémiotické funkce.“ (SOKOL, F., *Děti předškolního věku a loutkové divadlo*, s. 120).

Loutkové divadlo a loutka sama hraje v dětské hře velmi důležitou roli. Děti si s pomocí hraček-loutek hrají vlastní představení, která ochotně předvádějí druhým. Jak uvádí Horká a Syslová (HORKÁ, E., SYSLOVÁ, Z., *Studie k předškolní pedagogice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 121), dětská hra je v dnešní době uznávána jako hlavní činnost dítěte. Hra v sobě zahrnuje vztah dítěte k realitě. V předškolním období se jedná o jedno z nejdůležitějších období vývoje ve vztahu k jeho samostatné a svébytné existenci.

Podle Koťátkové (KOŤÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi: význam hry, role pedagoga, cíl hry, soubor her*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, s. 18.) je ve hře důležitá spontánnost dítěte. Je podle ní viditelná v aktivním, přirozeném chování, v bezprostředním jednání a různorodé improvizaci. Dítě dává do hry své podněty, viditelně se uplatňují jeho vnitřní zdroje, stanovuje si vlastní cíle a záměry.

Nejen dětská hra, ale i kresba upoutává volbou námětů, svou bezprostředností a upřímností, smělou barevností ploch a rozletem mimo rámec normalizovaného formátu školní čtvrtky. Dětské kresby nemohou být scénografům loutkových divadel ani instruktorem, ani předlohou, ale i přesto jsou velkou inspirací pro tvorbu kulis. Děti se velmi rády podílejí na tvorbě jakékoli kresby, která je spojena s divadlem, potažmo se světem kolem nich. U dětí můžeme pozorovat období, kdy svět kolem nich je jedno velké jeviště, na kterém ony hrají hlavní roli. Od útlého věku používají hračky k individuální hře, která pro přihlížejícího může být zajímavou inscenací. Bezprostřední dětská hra je obrovskou inspirací pro dospělého člověka, který již ztratil dětský pohled na svět. Jeden den strávený v dětském světě by jistě stačil na vytvoření několika inscenací. Dítě ve své hře je scénáristou, režisérem, technikem i loutkohercem. Neměli bychom nikdy podceňovat děti a jejich vztah k hračkám, potažmo k loutkám.

Z toho vyplývá, že dítě je ve své podstatě nejen hravé, spontánní, ale hlavně tvořivé. Podle Kořátkové (KOŘÁTKOVÁ, S. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi: význam hry, role pedagoga, cíl hry, soubor her*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, s. 18.), tvořivost u dítěte značí nové kombinování, originální upravování a konstruktivní skutečnosti z okolního světa. Povaha je velmi různorodá. Od výrazových prvků, které se orientují na tělesnou a pohybovou tvořivost, přes vytváření fabulačních kontextů pro příběh s volbou originálních rekvizit, hledání slovních spojení, až po plošnou a prostorovou konstrukční tvořivost.

Jak uvádí Eva Opravilová (2004, s. 15), dítě potřebuje mít pro bohatost her možnost dotýkat se přímo světa dospělých, potřebuje používat předměty a materiály, s nimiž vidí zacházet dospělého. Posiluje to jeho samostatnost a průnik do světa dospělých. Dítě ve své hře dává přednost předmětům ze světa dospělých, i když jsou tyto předměty staré a nefunkční. Někdy tyto předměty upřednostňuje před sebedokonalejším modelem, který mu je nabízený jako hračka. Pokud pozorujeme dítě při hře s předměty, můžeme poznat, co o svém okolí dítě ví a co si o něm myslí.

2.2.2. Druhy loutek

Loutku nemůžeme chápat jako zdrobnělinu nebo napodobeninu lidské postavy, ale jako její stylizaci. Je to zjednodušení a oproštění od detailů. Loutka by měla být čitelná a také srozumitelná pro diváka. Při výrobě loutky se využívá stylizace tvarová a stylizace barevná. Potom loutka působí jako celek.

Při členění loutek bereme v úvahu kritéria:

1. způsob vedení
2. směr vedení
3. plastičnost

Podle **způsobu vedení** rozdělujeme jednotlivé druhy loutek podle Richtera (RICHTER, L. *Od předmětu k loutce a od loutky k divadlu*, 1997, s. 25) do dvou hlavních skupin:

1) **Loutky vedené bezprostředně částí loutkářova těla** – loutkářovo tělo je někdy jejich součástí, např. maňásek dvou i jednoruční, či dlaňové a prstové loutky, některé přilbové loutky, loutky totemové, folklorní a panenkové a loutky hraničící s maskou. Loutky, které mohou být částečně maskou, můžeme vidět např. při masopustních oslavách.

2) **Loutky vedené zprostředkovaně** – jsou to loutky, které jsou vedené pomocí čempuritů, např. javajky, hůlkové loutky, včetně plošných. Loutky vedené pomocí drátů a nití, např. marionety, a loutky vedené pomocí speciálních zařízení. Mezi tyto loutky můžeme zařadit některé typy přilbových loutek, mechanické loutky apod.

Dále Richter uvádí, že nejčastějším užívaným kritériem je **směr vedení**. (Richter L., *Od předmětu k loutce a od loutky k divadlu*, 1997, s. 25). Podle něj rozeznáváme:

1) **Loutky úrovně – partnerské** – Jsou to loutky, s kterými loutkoherec hraje v úrovni svých rukou a většinou ve vzájemném partnerském vztahu k nim. Práci s partnerskou loutkou si můžeme vyzkoušet s panenkou. Panenky vnášejí na scénu asociace hravosti a dětské hračky. V přítomnosti viditelného herce je u nich zvýrazněn i pocit manipulovatelnosti. Převažuje hra náklony celého těla, pohyb po scéně, ale i možnost poměrně přesné gestiky. A především – do popředí se dere vztah herce – „vypravěče“ a loutky – postavy, tedy vztah epický.

Jako další ukázka této práce nám mohou být nápomocní panáci – figuríny. Příkladem nádherných loutek tohoto druhu jsou masopustní loutky. Když si takového panáka uděláme a zahrajeme si s ním, zjistíme, že jde o záležitost groteskní, až fraškovitou. Z této hry nám folklorní původ přímo vyzraňuje.

V neposlední řadě můžeme zařadit do této skupiny totemové loutky. Bývají často nepohyblivé, sošné či s jedním nebo dvěma jednoduchými pohyby. Jako vhodný příklad nám postačí upravené polínko s naznačenými očima a to nám dá představu o možnostech tohoto typu loutek. Je-li tu nějaká manipulace, pak spíše ve smyslu služebnosti loutce. Hlavními a jedinými prostředky její mluvy jsou náklony, postavení a vůbec prostředky mizanscény. Mizanscénu můžeme pochopit jako významotvornou

kombinaci (rozestavění) prostorových a časových prvků ve vzájemném působení na jevišti.

2) **Svrchní loutky** – Mezi svrchní loutky patří marionety.

Marionety se objevují už ve středověku, kdy za doprovodu hudby poskakují a vytvářejí tak pouliční komediantství. Loutka je zavěšena na nitích či drátě. Konstrukce sama je velkým uměním. Tvůrce marionety musí vzít v úvahu proporce, materiál a správnou volbu vahadla. Nejčastějším materiálem je dřevo. Těžiště loutky by mělo být v kyčlích, postava se pak lépe při hře pohybuje. Musíme vzít v úvahu váhu hlavy, protože příliš těžká hlava komplikuje pohyb a postavení nohou. Důležitý je také kostým loutky. Z materiálů volíme spíše lehké úplety, flanely nebo trikotin. Zde platí zásada: méně je někdy více. Nešijeme zbytečně ty části oblečení, které nejsou vidět. Mohly by loutku omezit v pohybu. V marionetě však dríme i vloha k připodobnění člověka mechanickému strojeku i efekt manipulace. Míří k zdivadelnému patosu – a v tomto směru je to loutka „duchovní“, opájející se slovem. Nemá sklon k honičkám, rvačkám a zacházení s rekvizitou. Asociace hračky se sem dostává prostřednictvím pohádky a její postavy a prostřednictvím konkrétního výtvarného pojetí.

3) **Spodové loutky** - Představují nejširší skupinu běžně používaných figur. Vodíme je zdola, většinou krytí za paravánem a stávají se prodlouženou rukou loutkoherce. Ruka loutkoherce je buď přímo v kostýmu loutky, nebo jedná prostřednictvím vodicí tyče. Výhodou těchto loutek je temperamentní pohyb, hra s rekvizitou a využití paravánu. Za nevýhodu můžeme považovat neexistující podlahu a tím může nastat problém s udržení správné výšky. Mezi tento druh loutek patří javajky a hůlkové loutky, loutky na tyčích, loutky plošné a kornoutové, maňajky, dlaňové loutky a maňásek.

Maňásky, říká se jim také prstové loutky, jsou rozšířené především u amatérského hraní. Jejich původ sahá až do středověku. Smyslem jejich hraní bylo pobavit. Pro svoji jednoduchou výrobu se staly brzy rozšířeným druhem loutky. Navlékají se přímo na ruku, a proto se dají lehce ovládat. Můžeme říci, že maňásek je nejohravnější loutka, protože kopíruje každý pohyb ruky. Aby maňásek naplnil, co se od něj očekává, tj. vtip a hraní s rekvizitou, musí být také dostatečně kvalitní. Hlavička by měla být připevněna k tělu v takovém poměru, aby nebránila pohybu. Musíme myslet na kvalitu ručiček a

kostýmu, který dotváří celý vzhled. S maňásky se děti seznamují již od útlého dětství formou jednoduchých hraček. Maňáskem můžeme děti seznamovat s novým a neznámým. Je také velmi vhodný pro vzdělávání předškolních dětí i dětí nižšího školního věku.

Javajky, jejichž předchůdci pocházejí z ostrova Jávy, jsou to loutky voděné zespodu, loutkářova ruka vsunutá do jejich těla ovládá pohyb hlavy a horní části těla pomocí tyče nebo kolíku. Vodicími tyčkami (říká se jim čempurity) se rozehrávají ruce javajek. Vzhledem ke konstrukci těchto loutek je jejich vzhled nejpodobnější lidské postavě: tělo je souměrné a štíhlé, ruce dlouhé, schopné širokého a rozevlátého gesta. Jako většina spodových loutek nemají obvykle nohy – dlouhé kostýmy a pláště jim splývají v bohatém nařasení až pod paraván. Javajka je pohlednější, má-li výraznější prvky, např. rozevlátý plášť, paruku. K většímu efektu pomůže také vějíř nebo plášť. Použití rekvizity je snadné. Navlékneme je přímo na ruku loutky, můžeme je i připevnit k dlani patentkou. Lehčí předměty lze nabírat do dlaně s pomocí magnetu vsazeného do dlaně. Pro děti není tento druh loutek vhodný, protože jsou těžké do rukou zvednutých vysoko nad hlavu a zvládnutí jejich pohybu je náročnější.

Loutky na tyči, zde můžeme mluvit o maximální redukci pohybu. Hlásí se k folkloru a důstojnosti, monumentálnosti totemů a model. U těchto loutek můžeme mluvit o využívání možnosti souběžného vytváření zvuku tlučením o zem, navzájem o sebe apod. (vozembouchové a jiné loutky). Dalším typem hůlkových loutek jsou plošné a také kornoutové loutky. Tyto druhy loutek se pohybují často bez rukou loutkoherce a jejich pohyby jsou spíše jen náklony. Redukce pohybu směřuje spíše k jednoduché dětské hračce. Jako další ukázkou hůlkových loutek je maňajka, což je kombinace maňáska a hůlkových loutek. Ve výčtu nesmíme zapomínat i na další druhy loutek, které jsou neméně zajímavé.

Marota byla původně hůl „dvorních bláznů“, kteří ji nosili jako znak svého úřadu. Marota je hlavička na holi a s rolničkovým límcem. Rozpohybování loutky je jednoduché. Šroubovitým pohybem se natřásá, ruce se rozkývají a figura tancuje nebo kráčí. Aby byla zdůrazněna její životnost, je důležité dbát na přesnost pohybu,

naklonění hlavy, natočení celé postavy. Tímto typem loutky lze vyjádřit jen jednoduché situace, hodí se ke hře s lidovými říkadly a tanečky.

Všem spodovým loutkám je společná láska k vodorovnému pohybu. Hůlková loutka i javajka vládou graciézností, jemností, zato rekvizity a veškerá hrubost jsou jim cizí, zkrátka jejich zaměření je povýtce spirituální, zejména u javajky až melodramatické, zatímco smyslová robustnost a hrdinská ráznost do jejich „ranku“ nespádají. Hlásí se k velebnosti, leckdy ovšem poněkud panoptikální a k folklorním zdrojům tyčových smrtek, mořen. (RICHTER L., *Od předmětu k loutce a od loutky k divadlu*, 1997, s. 27)

Podle **míry plastičnosti** dělíme loutky na:

1) **Plošné loutky** – jsou vystřižené nebo vyřezané z tvrdého papíru, lepenky, překližky, desky polystyrénu nebo jiného materiálu. Následně jsou upevněné na pevné vodící tyčce. Mohou se skládat z jedné nebo více částí i vodících tyček. Stejně jako maňásek jsou vhodné pro dětské loutkaře. Jsou jednoduché na výrobu a jejich ovládání není nijak složité. Tato loutka je na půli cesty mezi obrazovou ilustrací a loutkou „stoprocentní“. Hraje už svým objevením se či zmizením a dále jednoduchými, ale výraznými náklony, posuny a otočkami. Má ráda jednoduchost a jednoznačnost. Její dvojrozměrná plošnost určuje i dvojrozměrnost jejích pohybů. I když jsou tyto loutky „placaté“, vyvolává to v nás vzpomínky na dětství. Můžeme s klidným srdcem říct, že tyto loutky jsou vlastně prvním setkáním dítěte s loutkovým světem.

2) **Poloplastické** – reliéfní loutky – bývají buď pohyblivé reliéfy, jak je známe např. ze skupinových loutek hradeckého Enšpíglu, nebo – častěji – loutky dlaňové. Zde můžeme dojít k závěru, že tento druh loutek je vhodný k vedení rozhovorů. Poloplastické loutky se mi osvědčily při čtenářských dílnách, kdy neprůbojným a nemluvným dětem tato loutka pomohla při prezentaci přečtené knihy. Později tyto děti přiznaly, že se za loutku vždy schovaly a tím překonaly svůj stud.

3) **Plně plastické loutky** – jsou zcela neomezené ve svém pohybu. Většinou je používáme při realizaci loutkové inscenace.

4) **Kombinované loutky** – spojují plně či částečně plastické prvky s prvky poloplastickými či plošnými, což se projevuje i v jejich funkci a působení.

Podle Lud'ka Richtra můžeme vzít také za kritérium dalšího dělení loutek jejich figurativnost – ikoničnost, tj. jejich věrnost podoby s bytostí, kterou zobrazují. Na jedné straně máme neupravované, reálné předměty a na straně druhé loutky plně figurativní. S mírou ikoničnosti souvisí i otázka výtvarného pojetí, stylu a rukopisu toho, kdo loutce vtiskne její podobu. (RICHTER L., *Od předmětu k loutce a od loutky k divadlu*, 1997, s. 23)

Za zmínku také stojí další druhy loutek.

Svým vrženým stínem působí na diváka **stínové loutky**. Původ bychom mohli hledat v pravěku. Stín ruky, či větve na stěně ozářené jeskyně. I dnes jsou velmi oblíbené stínové obrázky šikových rukou. Mezi stínové loutky a diváky stavíme stínoherní plátno, na které promítáme světlem pouze jejich stíny. V České republice je nejobvyklejší vodit tyto loutky na tyčkách zespodu a svítit na plátno zezadu. Technické zařízení pro stínové loutky není náročné, proto představení mohou hrát i amatérští nadšenci. Velmi působivé je propojení klasického divadelního představení se stínovým.

Mezi netradiční loutky můžeme zařadit **vietnamské vodní loutky**. U této formy loutkového divadla je voda divadelním jevištěm, hereckým prostorem a zároveň jednotícím motivem divadelních výstupů. Tradice vodního divadla se zrodila ve střední, nížinné části severního Vietnamu. Vodní loutkové divadlo je již po staletí součástí tradičních venkovských oslav a svátků. Herci stojí po pás ve vodě, schovaní před zrakem diváka za bambusovým závěsem, který pokrývá celou přední stranu zděného nebo bambusového pavilonu. Diváci stojí na protějším břehu. Divadelní představení probíhá za doprovodu tradičních nástrojů a zpěvu. Tyto loutky jsou voděny zezadu.

V praxi se můžeme setkat i s jinými druhy loutek, které jsou voděny zespodu na pevné tyčce. Mají různé podoby a jsou to např. loutky kornoutové (papírové nebo látkové), vařečkové loutky (z vařeček), loutky z různých každodenně používaných předmětů, které ožíví sám loutkoherce. Setkat se můžeme s nejrůznějšími loutkami, protože fantazii se meze nekladou. I když budeme znát všechny druhy loutek, je jasné jedno, že dobrý loutkář dovede zahrát doslova se vším, nejenom s opravdovou loutkou. Pravý loutkář se nikdy nevymlouvá na to, že nemá s čím hrát, že nemá peníze na loutky, kulisy, na divadlo. Pravý loutkář by dokázal zahrát loutkové divadlo třeba i na pustém,

kamenitém ostrově, kde by neměl vůbec nic – jenom by tam musel mít alespoň jednoho diváka.

Druhů loutek je opravdu mnoho. Nyní je jen na nás, kterou loutku si vybereme a vdechneme jí život. Loutka slouží jako prostředek sdělení. Můžeme se za ni schovat, můžeme jejím prostřednictvím sdělit něco, co bychom přímo neřekli, ale pořád je to loutka a my. I když nejsme jedna postava, tvoříme celek, na kterém velmi záleží konečný efekt.

Hovoříme-li o loutkách, měli bychom se také zmínit o jevištních zástěnách, protože ty s loutkou úzce souvisejí.

Rozlišujeme:

- improvizované – deka přehozená přes šňůru, stoly, dvě židle,
- stolové – kufříkový paraván na stůl, portálový stolový paravánek,
- paravány pro spodové loutky – lehká, skladná konstrukce z jednoho až dvou polí,
- konstrukce pro závěsné loutky – jevištní marionetová.

2.2.3. Možnosti práce s loutkou

„Metoda výchovy a vyučování je určitý způsob činnosti, kterým se žáci zmocňují v průběhu edukační akce určitého učiva tak, že u nich (ideálně) nastává učení a z něj vyplývající osvojení učiva; spojitě s tím tvoří jev zvaný „metoda“ též činnost učitele, kterým je žákova činnost, respektive žákovo učení navozováno a řízeno; tyto činnosti žáka i učitele tvoří (ideálně) společný celek, jímž je naplňován výchovný a vzdělávací cíl.“ (VALENTA, J., *Metody a techniky dramatické výchovy*, 1. vydání, Praha: Grada, 2008 s. 47.)

Práce s loutkou je jedna z metod dramatické výchovy. Pomocí ní žáci by měli pochopit a naučit se možnosti využití loutky. V dramatické výchově můžeme s žáky nejen objevovat okolní svět, ale i rozvíjet jednotlivé smysly i obrazotvornost.

Abychom mohli pochopit a lépe si uvědomit práci s loutkou, je vhodné začít nejprve pracovat s jakýmkoli předmětem, který nám jako loutka poslouží. Byl by to první krok k práci s loutkou. V tomto případě se jedná o tzv. loutku zástupnou. S takovou loutkou může učitel hrát nejdříve pohybové hry. Žáci by si měli uvědomit, jaký je předmět sám o sobě, jaký má vzhled a vlastnosti, jaké v nich vyvolávají asociace jeho barva, tvar, velikost, povrch i materiál. Potom se učitel může s žáky pokusit o hru s takzvaným zástupným předmětem.

Než začne učitel pracovat se samotnou loutkou, je víc než přínosné, aby si s žáky loutky vytvořil. V rámci dramatických lekcí se využívá všech výchov, tzn. i výtvarné výchovy, která v tomto případě je zcela na místě. Navíc si žák vytvoří k loutce vztah. Učitel by si měl nejdříve promyslet, o jaký typ loutky a následné využití v lekci mu jde. Také by měl vzít v potaz náročnost tvorby loutky, aby mu její výroba nezabrala větší část celé dramatické lekce. Jak si některé jednoduché loutky vytvoří žáci, můžeme dále vidět v praktické části, v jednotlivých lekcích.

Zaměříme se nyní na různé dramatické formy práce s využitím loutek. Za prvé může jít o improvizaci, kdy není text daný a improvizuje se. I v takovém případě se doporučuje vše předem naplánovat, připravit si téma a cíle. Dále se může jednat o připravený sólový výstup, buď podle vlastního, nebo daného námětu. Loutka nám může pomoci také k ilustraci textu, například prózy či poezie. Výstupem bez textu je pantomima, kterou se doporučuje dělat na hudbu či zvuky. Samotné převedení pohádky nebo verše do dramatické formy je dramatizace. Dále učitel může s žáky vytvářet různé loutkové hříčky. Loutka může učitele i žáky provázet celý 1. stupeň. V praktické části jsou uvedeny příklady práce s loutkou, jak v rukou žáků, tak učitele.

Možnosti her ve volném prostoru

Zde můžeme hrát s jednou loutkou, např. s maňáskem, se kterým procházíme mezi žáky a tak s nimi navazuje loutka kontakt. Žáci se mohou loutky dotýkat a loutka se dotýká žáků, komunikuje s nimi. Můžeme zde začít mluvit o využití loutky v rolové hře učitele. S žáky můžeme zpívat píseň a pohybovat se v jejím rytmu. Žáci i loutka mohou

používat různé hudební nástroje, které jsou ve třídě k dispozici. U tohoto typu her se může jednat o práci učitele s loutkou, ale i o práci dítěte s loutkou. Není od věci, když žáci využívají loutku samostatně a formou improvizace s ní pracují, např. v hodině hudební výchovy. Žáci mohou s loutkou „žít“, když si ji berou na víkend a ona je doprovází při jejich aktivitách. V pondělí může loutka, v rukou žáka, vyprávět, co o víkendu zažila.

Hra za stolem

Při této hře hrajeme různé scénky a zdramatizované pohádky, kde kromě loutky vystupuje i vypravěč, který tak může udržovat stálý kontakt s žáky. Volíme zde hry, kde vystupuje větší množství loutek. Kromě maňásků můžeme využít i loutky válcové, kornoutové i vařečkové. Dekorace vyrobíme s žáky v rámci výtvarné výchovy z papíru nebo z jiného dostupného materiálu. Je lépe využívat méně dekorací, aby loutky neztratily svou pozornost. Hry za stolem jsem využila k nastudování krátké inscenace Golem, kterou uvádím v praktické části.

Hra za paravánem

Vybíráme takové texty či pohádky, ve kterých je hodně pohybu. S loutkami bychom se měli vyhnout statickým scénkám. Je vhodné využívat dekorace a rekvizity. Hru za paravánem jsme s žáky využili při reprodukci pohádky O Smolíčkovi (1. ročník). V tomto případě jsme vyzkoušeli práci s marionetou a plošnými loutkami.

Tvořivá hra žáků s loutkovým divadlem

Jde o samostatnou hru žáků s loutkami nebo předměty. Měli bychom dbát na dodržování věkových specifik. Předem promyšlené hry jsou schopni již žáci v prvním ročníku. Vybírají si loutky i dekorace, vyžadují diváky a hrají spolu dvě i tři děti. „Tvořivou hru můžeme u žáků vyžadovat tehdy, když hru s loutkou znají. Je důležité žákům pravidelně hrát s loutkou a umět jim navodit situace a náměty, které mohou děti inspirovat a motivovat“. (HEJHALOVÁ, V. *Práce s loutkou v jeslích a dětských domovech*. 3. vydání, Brno: 1988, s. 7).

Hejhalová ve své knize *Práce s loutkou v jeslích a dětských domovech* uvádí příklady z praxe. Zároveň udává, že tuto přípravu by si měl učitel vyzkoušet i sám na sobě a měl by se zbavit psychických zábran, které jsou u dospělých větší než u dětí. Uvedené aktivity není nutné dělat s žáky nižšího školního nebo předškolního věku, jak uvádí Hejhalová, ale je možné je zařadit do lekcí dramatické výchovy v průběhu celého prvního stupně.

2.2.4. Loutka v procesu edukace

Loutky provázejí lidské společenství od jeho počátků, jsou úzce spjaty s jeho dějinami. Loutkové divadlo lze považovat za jakýsi mikrokosmos, který se stává obrazem světa lidí. Dříve loutky představovaly předměty magické, rituální, dnes patří do dětského světa. Vztah k loutkám, až bytostné podléhání jejich kouzlu můžeme dětem závidět. Schopnost loutek zaujmout dětskou obrazotvornost můžeme využít.

Děti se s loutkou setkávají poprvé již v předškolním věku. Je hojně využívána v mateřských školách. Učitel na tuto zkušenost navazuje na prvním stupni základní školy. Prostřednictvím loutek lze hlouběji porozumět vnitřnímu světu dětí, loutky se mohou stát pomocníkem pedagogů. Mohou sloužit jako adaptační nástroj socializace tím, že otevírají komunikační kanály mezi dospělými a dětmi. Loutky mohou obohacovat každodenní setkávání, mohou děti motivovat k činnosti, pomáhat při řešení problémových situací i rozvíjet jejich tvořivost. (Volkmerová H., Komenský 4-2015, s. 38).

Loutka svým optimistickým charakterem v dětském období přispívá k radostnému životu, působí silně na city, napomáhá tak při vytváření základních etických a společenských vztahů, působí hravou formou na děti, využívá k tomu dětem nejbližší činnost, tj. hru. Oživená loutka vede děti k aktivitě. Loutka vede děti nenásilnou formou k plnění požadovaných úkolů. Děti rády vykonají, co od nich očekává oblíbená loutka.

Jak uvádí Jaroslav Provazník (2008, str. 11), nesmíme pominout neobyčejně silnou tendenci využívat loutky jako výchovného prostředku ve škole. Tato tradice

instrumentálního, mimouměleckého „použití“ loutky především v mateřské škole je v českém prostředí známa již od konce 19. století.

Provazník zde rozvádí teorii o tom (2008, str. 48), že loutka může působit zvlášť s ohledem na výchovu, klade důraz na fantazii, vytváří možnosti, aby se děti mohly samy podílet na výrobě loutek, takže není dobře klást takový důraz na technickou stránku věci. Výsledkem nemusí být vždy představení.

Základním rozdílem v práci mezi loutkovým divadlem a aktivitou s loutkou na základní škole je v konkrétním cíli, který vyplývá z potřeb a prostředí školy. Učitel musí respektovat věkové a individuální zvláštnosti žáků. V rámci činnosti s loutkou se učitel může s jednotlivou poznámkou obrátit ke konkrétním žákům, je-li to potřebné, může do činnosti vložit problémy, které je potřeba řešit. Loutkovou hrou může učitel vzbudit zájem o návyk, který se jen verbálním připomínáním těžce pěstuje, a dále jej upevňovat.

Využití loutky ve výuce by mělo být plánovité. Učitel využívá práci s loutku k zesílení zájmu žáků, navozuje jejich soustředěnost. Tyto aktivity se vyplatí zvláště v situacích, kdy jsou žáci nesoustředění. Loutka zde působí jako motivační prvek. Loutka může být součástí celého vyučování. Loutka klade žákům otázky, zadává úkoly. V nižším školním věku loutka může napomoci k rozšíření slovní zásoby, kdy ji učitel využije ke hře s ilustrovanou pohádkou. Napomáhá také k samotnému projevu žáka. Loutka může být inspirací pro výtvarný, ale také hudební projev žáka.

Pokud se budeme zabývat estetickou výchovou, připomeňme si její hlavní cíl, tj. vést žáky k chápání krásy, objevovat pro ně umělecká díla, podílet se na jejich vkusu, naplňovat jejich citový život. Loutka a loutkové představení může být inspirací nebo námětem ke kresbě ve výtvarné výchově.

Loutka je také neocenitelným pomocníkem v mezipředmětových vztazích. Velmi pěkně ji lze využít v naplňování průřezových témat realizovaných na 1. stupni základní školy. Také se uplatní v osobnostní a sociální výchově, protože napomáhá k utváření dobrých mezilidských vztahů ve třídě i mimo ni.

Edukace loutkou jsou specifické výchovně-vzdělávací lekce, v nichž lektoři nebo herci využívají loutek, předmětů a materiálu k fyzické i mentální aktivizaci dětských

účastníků. V lekcích je využíváno metod a technik dramatické výchovy, tedy divadelních principů a postupu, a loutkářských postupů a technik k edukaci žáků, respektive k aktivnímu zapojení dětských účastníků do všech činností uskutečňovaných v průběhu jedné výukové jednotky. Dětské účastníky ovlivňují do určité míry průběh lekcí a jsou partnery v procesu tvorby a hry. Při těchto lekcích je v centru žák a jeho možnosti a schopnosti. (Galetková H., *Loutkář* 5-2012, s. 212).

Loutkářství má významnou tradici ve výchově v mateřských školách. Edukace prostřednictvím loutky hraje významnou úlohu ve školce při integraci rozumově a citově narušených dětí, též ve vývoji řeči a pohybu a pomáhá při adaptaci na prostředí školky a při přípravě na školu. Vymanění se z nevýhodné situace, poruchy chování a vady řeči jsou s úspěchem zvladatelné metody loutkové edukace v rámci škol. (Miglinch E., *Loutkář* 6-2012, s. 255).

V rámci vyučování používám loutku v edukačním procesu, kdy žák má problém s veřejným projevem. V rámci čtenářské dílny, kdy žáci mluví o přečtené knize, mohou použít loutku, aby jim pomohla ztratit ostych z prezentace. Někteří žáci, kteří ještě před dvěma lety měli problém předstoupit před třídu a sdělit vlastní názor, tento ostych s pomocí loutky již zcela odbourali. V těchto případech má loutka podobu plyšové hračky, maňáska nebo často z vařečky vyrobené loutky, která se nápadně podobá hrdinovi z prezentované knihy. Žáky vyrobené loutky jsem také zařadila do všech lekcí, které uvádím v praktické části.

Loutka potřebuje publikum, hraje-li si někdo sám s figurkou s pohyblivými klouby, zabývá se hraním s panenkou, ne loutkářstvím. Hraní s loutkou posiluje hercovu schopnost navázat kontakt s publikem. Muriel Bourgeois prohlásila, „že i kdyby herci loutky v inscenaci nikdy nepoužili, bylo by zajímavé s loutkami zkoušet, neboť herci pomáhají uvědomovat si prostor, pohyb a vztah s publikem.“ (Baker R., *Loutkář* 3-2012, s. 112).

Práci s loutkou ve třídě můžeme brát jako zkoušení s loutkami, aby si žáci uvědomili prostor, pohyb, ale hlavně vztah s publikem, které tvoří spolužáci. Je to příprava na veřejné vystupování, kterému se v budoucnu nevyhne žádný žák.

2.3. Tvorba inscenace

„Pedagogický cíl dětského divadla je nejzřetelněji vyjádřen v složce dramaturgické, obsahující základ tématu. Literární předloha je sice jen východiskem divadelní práce, ale jsou v ní obsaženy předpoklady sdělení určeného nejen diváků, ale i hráčů. Je v ní obsažena možnost „učení divadlem“ – poznání o podstatných otázkách života a mezilidských vztahů. Působí tedy na utváření životní filozofie hráčů, otevírá jim pohledy do jiných než jen jejich každodenních světů. V dramaturgickém východisku je obsažen i předpoklad typu jevištního ztvárnění, tj. užití určitého divadelního jazyka.“ (MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007, s. 149).

Na cestě k loutkoherecké inscenaci s dětmi bychom se měli orientovat podle daných fází, které nás dovedou k závěrečnému představení. Dětské divadlo je v převážné míře divadlem autorským, protože ve velké většině divadelních inscenací vzniká dramatický text spolu s dětmi při improvizacích. Dramaturgický záměr je v dětském divadle v podstatě sledováním pedagogického cíle. Je to sdělení, téma, které chceme předat nejen divákům, ale především hercům. Děti si mají z divadelního díla odnést poznání o důležitých otázkách života, nahlédnout do jiných prostředí a životů než těch, které znají, a tak by divadlo mělo působit na utváření životního názoru diváků i herců.

Jak uvádím v kapitole Inscenační proces, vybrala jsem pro tvorbu samotného inscenačního procesu knihu Tygr v oku od Aleny Palarčíkové, která přímo nesouvisí s loutkovým představením, ale k samotnému procesu mne velmi motivovala. Proto se v této kapitole zaměřuji na metodiku, kterou dále používám v přímé práci s dětmi.

Jak se Palarčíková zmiňuje ve své knize, pokud se chceme divadelní tvorbě věnovat s dětmi promyšleně, měli bychom začít práci již s osmi- až desíletými dětmi.

Palarčíková (PALARČÍKOVÁ, Alena. *Tygr v oku, aneb, O tvorbě inscenace s dětmi a mládeží*. Praha: NIPOS, 2011, s. 15-29) předkládá fáze inscenačního procesu.

1. Volba námětu

Za námět můžeme považovat hotový dramatický text nebo literární dílo. Pokud použijeme hotový dramatický text, může to být problematické, protože vychází ze specifického zaměření kolektivu, stylu práce, schopnosti dětí, a obtížně se využívá s jinou skupinou. Nejčastěji se využívá tvorba, kterou si vytvoří učitel přímo pro skupinu dětí, s kterou pracuje. To byl také náš případ, kdy jsme si s dětmi vytvořili inscenaci sami. Námět předkládá učitel, ale někdy se stane, že s námětem přijdou děti nebo vyplýne ze společné práce.

Abychom mohli pracovat na tvorbě inscenace, zvolíme si nejprve námět, v našem případě literární text a odpovíme si na následující otázky. Palarčíková je předkládá jako kritéria, která formuluje následovně (2011, s. 16):

- a) Je námět dostatečně nosný, obsahuje dostatek podnětů pro dlouhodobější práci? Má literární předloha dostatečné divadelní kvality?
- b) Obohatí práce vztahy ve skupině, posune úroveň kooperace?
- c) Je výběr vhodný vzhledem k věku dětí a jejich schopnostem?
- d) Zaujme, osloví děti téma i příběh natolik, aby je chtěly prezentovat formou inscenace?
- e) Vyhovuje námět zaměření skupiny, obohatí její dosavadní inscenační zkušenosti?
- f) Bude možné námět realizovat s počtem dětí (chlapců, dívek), který je v daném kolektivu?

Na otázku, zda je námět dostatečně nosný, bychom si měli odpovědět před započatím práce. Někdy se během práce ukáže být jako nevhodný pro dlouhodobou práci. Je to tehdy, když hlavní myšlenka nebyla dostatečně hodnotná.

2. Analýza předlohy

Než učitel nabídne literární text dětem, musí ho důkladně prostudovat. Poté zvolí vhodnou formu a prostuduje ho společně s dětmi. Měl by si určit, co ho v předloze nejvíce zaujalo, co je pro nás důležité a co bychom chtěli předat divákovi. Pokud pro nás není vhodný text, ale jen myšlenka a příběh, vytvoříme si vlastní text na motivy tohoto literárního díla.

Nejčastěji používanou formou převodu v dětském divadle jsou dramatizace a adaptace.

„Dramatizace je úplné převedení původní literární předlohy do formy dramatu, v němž veškeré informace vyplývají jen z akcí, jednání dramatických postav bez vnějšího vypravěče, komentátora, se snahou o dramatickou stavbu celku – dramatický oblouk. Adaptace využívá z původní předlohy předem dialogy, ale nevyhýbá se ani použití epických fabulačních postupů (vyprávění, komentování).“ (PALARČÍKOVÁ, Alena. *Tygr v oku, aneb, O tvorbě inscenace s dětmi a mládeží*. Vyd. 2., upr. Praha: NIPOS, 2011, s. 21).

3. Tvorba dramaturgicko-režijní koncepce

V této fázi bychom si měli položit otázky: Co vlastně chceme inscenací říci a jakými scénickými prostředky to hodláme vyjádřit.

Palarčíková (2011, s. 22) doporučuje formulovat si téma a hlavní myšlenku. Měli bychom si zvolit základní inscenační prostředky, žánr a styl. Ujasníme si, zda výsledný tvar bude mít podobu pásma, nebo inscenace.

V neposlední řadě musíme vzít v úvahu další inscenační prostředky, např. scénografické prvky, rekvizity, loutky, kostýmy, světlo, zvuky, zpěv a hudbu. Dětské divadlo vychází z postupů tzv. chudého divadla, které mělo jen omezené prostředky a snažilo se je maximálně využít.

4. Tvarování

Nyní začneme tvarovat inscenaci z pohledu času a prostoru. V této fázi procesu vybereme materiál, který jsme si nashromáždili v průběhu zkoušek, a přetvoříme jej, abychom ho mohli použít na jevišti. Zvolíme si situaci, která začíná nějakou novou skutečností, která má vztah k jednotlivým postavám. I když zde Palarčíková (2011, s. 27) píše o doporučeném čase z hlediska věku dětí, myslím, že by čas inscenace měl být nastaven spíše podle schopností dané skupiny dětí. I přesto můžeme brát uvedený čas jako doporučený. Délka inscenace u dětí osmi- až desetiletých bude kolem 15 minut, na začátku puberty 20-30 minut a děti kolem 14 roku 45 – 50 minut.

Pokud máme zvládnuté všechny fáze procesu, začneme vylepšovat techniku celé inscenace. K tomu patří i práce s loutkou. Pohyb loutky musí být do značné míry zjednodušený, aby každý pohyb nabyl co největší výraznosti. Zásadou je lépe méně pohybů, protože pak i malý pohyb je viditelnější a má větší výpověď. Práce s loutkou by neměla být pouze při zkouškách inscenace, ale loutkoherec by se měl s loutkou naučit žít. Pokud si loutky děti samy vyrobí, jako v našem případě, vytváří si k nim pouto. Originální, koupené loutky jsou krásné, ale na vlastnoručně vyrobené loutky jsou děti pyšné.

Premiéra je velmi důležitou událostí pro všechny zúčastněné děti. Tímto bodem celá práce nekončí, ale začíná proces reflexe a hodnocení, abychom mohli každou reprízou zlepšovat svůj výkon. Zážitky z dětských představení si ponesou žáci po celý život.

3. Praktická část

3.1. Scénáře k lekcím

DOBRÁ STUDNA V SUCHU VODU DÁVÁ, DOBRÝ PŘÍTEL V NOUZI SE POZNÁVÁ

- **Charakteristika skupiny**

Projekt jsem realizovala na ZŠ Tyršova 68, Český Brod, kde pracuji. Byl vytvořen pro žáky čtvrtého ročníku, což je věková skupina 9-11 let. Tyto žáky znám již čtyři roky, neboť jsem jejich třídní učitelka. Jsme malá třída, žáků je zde 18 (9 dívek a 9 chlapců), to bylo pro práci zcela ideální.

Žáci již měli možnost se setkat ve výuce s dramatickou výchovou. Proto jsem volila, dle mého názoru, prvky pro mírně pokročilé až pokročilé. Práce s loutkou je pro žáky zcela nová. Zařadila jsem aktivity, které seznamují žáky s loutkou a jejími možnostmi.

Zájmy této skupiny jsou velmi různorodé. V této skupině najdeme i žáky, které v současné době zajímá jen hra na počítači. Na druhou stranu jsou ve třídě i žáci, kteří mají na svůj věk velký rozhled, co se týče současného dění ve světě, ale i o tom, co se dělo v minulosti. Je pěkné, že se zde sešla početná skupina, která má, na svůj věk, velký literární rozhled.

Žáci jsou zvyklí pracovat ve skupinách, ale někdy mají problémy rozdělit si práci. Vzhledem k tomu, že jsem s žáky pět hodin denně, je pro mne snadné odhadnout průběh lekce – žáky znám i v soukromí. Pokud je téma zajímavé, dá se s nimi velmi hezky pracovat a diskutovat. Proto se vždy snažím najít takové téma, o kterém předpokládám, že bude úspěšné. Nechávám se velmi často inspirovat samotnými žáky. Sleduji, co čtou, a velmi často o knihách besedujeme. Také ráda vytvářím lekce DV na „zakázku“ dětí.

- **Kontext**

Kamil neumí létat – pohádka o špačkovi knihomolovi je kniha určená pro děti od 4 let. Na 30 stránkách se odehrává příběh špačka Kamila, který už jako malý objevil knihu, a

více než různé špaččí zábavy a létání, ho baví číst. Kamil pilně čte a oblíbil si hlavně naučné knihy. Za pomoci svých znalostí zachrání rodinu špačků před hurikánem na cestě do teplých krajín.

Pro práci jsem zvolila knihu pro malé děti, která zdánlivě neodpovídá věkové skupině, pro kterou je lekce určena. Mým cílem bylo především seznámit žáky s loutkou. Aktivitu jsem volila tak, aby pro žáky byly snadné a víc se soustředili na nový prvek v lekci – loutku.

Chtěla jsem tak spojit téma kamarádství, přátelství, pomoc druhému s novými možnostmi, které nabízí dramatická výchova.

• **Cíle a úkoly realizovaného projektu**

Mým cílem bylo jednak žáky tématem a novým prvkem zaujmout, ale také jim umožnit nahlédnout do nového světa, kterým je loutkářství. Dalším záměrem bylo vzbudit jejich touhu po poznání nového a probudit zájem o dané téma. Chtěla jsem jim ukázat, že výuka nezačíná a nekončí ve třídě u knihy, ale je možné mít osobní radost a potěšení z toho, že půjdou a budou hledat nové cesty.

Osobnostně – sociální cíle

- Žáci se zamyslí nad tím, zda jsou ohleduplní ke svým spolužákům, k rodičům, kamarádům a svému okolí.
- Žáci přemýšlí o smyslu přátelství, solidárnosti, ohleduplnosti.
- Žáci diskutují o sloganech: „Musíme si pomáhat“ a „Respektujeme druhého.“
- Žáci se zamyslí nad svými sny a koníčky.

Dramatické cíle

- Žáci se učí za pomoci loutky vnímat svět očima druhého.
- Procvičí si pohyb v prostoru samostatně a s loutkou.

Použité metody a techniky dramatické výchovy

- Hra v roli, loutka v roli, etuda.
- Štronzo.

- Narativní pantomima.
- Rozhovor v kruhu, brainstorming.
- Pohybová cvičení.
- Improvizace.
- Reflexe.
- Čtení, výklad, diskuze, výtvarné výstupy.

Oborové cíle – RVP

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět; Výtvarná výchova

- Žáci odhalují kořeny společenských jevů.
- Utváření vědomí vlastní identity a identity druhých.
- Žáci rozpoznávají názory druhých.
- Žáci uplatňují vhodné prostředky komunikace k vyjadřování vlastních myšlenek, citů, názorů a postojů, k zaujímání a obhajování vlastních postojů a k přiměřenému obhajování svých práv.
- Uplatňování subjektivity: prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností (manipulace s objekty, pohyb těla a jeho umístění v prostoru).

• **Námět a téma**

Námětem pro tento dramatický projekt byla kniha od Berneové Jennifer Kamil neumí létat.

Tématem této lekce je zamyslet se nad smyslem přátelství, solidárnosti a ohleduplnosti. Ústředním tématem je respekt a seznámení se s loutkou. Žáci by se měli zamyslet nad svými koníčky a sny. Žáci se postupně naučí pomocí loutky vnímat svět očima druhého a seznámí se s loutkou.

- **Časový rozsah**

Lekci jsem realizovala ve třech vyučovacích hodinách a jedné hodině výtvarné výchovy. Původní záměr bylo realizovat celou lekci v kuse, ale rozhodla jsem se využít hodiny výtvarné výchovy pro přípravu loutky.

- **Pomůcky**

Lekce se odehrávala ve třídě, kterou jsme vyklidili tak, abychom měli větší prostor pro realizaci. Pro společné reflexe a práce v kruhu jsme využili kobercové podložky. Třída je vybavena počítači, CD a radiopřehrávačem.

- kniha: Berneová Jennifer, Kamil neumí létat, Albatros 2010
- archy papíru, fixy, vodovky, pastelky, nůžky, lepidlo, psací potřeby
- čtvrtky A4, A2
- kusy látek, šátky
- triangl
- loutka špačka

Poznatkové zdroje:

- BERNE, Jennifer. Kamil neumí létat: pohádka o špačkovi knihomolovi. Ilustroval Keith BENDIS. V Praze: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02852-1.
- <https://www.youtube.com/watch?v=nM2d6XCK5vk>
- <https://www.youtube.com/watch?v=eBsW9SxCcwg>
- <https://www.youtube.com/watch?v=dGS-SQ8lqAY>

Scénář projektu – činnosti, příp. varianty činností

1) Kamil je špaček – tudíž pták

Pomůcky: větší arch papíru, fixy

Text:

Co vlastně víme o špačcích? Pokusíme se přenést do staré stodoly, kde se pod okapem narodil špaček. Maminka s tatínkem mu dali jméno KAMIL. Žije zde společně se třemi bratry, čtyřmi sestřičkami a šedesáti sedmi tisíci čtyřmi sty třiceti dvěma bratranci a sestřenicemi.

Popis činnosti:**MYŠLENKOVÁ MAPA**

- na myšlenkovou mapu s nápisem ŠPAČEK děti píší vše, co vědí o špačcích.

Reflexe: Žáci na myšlenkovou mapu psali informace z přírodovědy. Jejich vědomosti byly čerstvé, protože říši ptáků probírali žáci na podzim.

2) Pohybová cvičení

Pomůcky: kusy látky, šátky, <https://www.youtube.com/watch?v=nM2d6XCK5vk>

Popis činnosti:

Žáci se postaví do prostoru a napodobují špačky:

PTAČÍ REJDĚNÍ

Žáci se pohybují v prostoru a mávají rukama jako křídly. Mohou použít kusy látky nebo šátky, aby zdůraznily pohyb křídly.

POZDRAVY

Žáci se pohybují v prostoru, mávají rukama jako křídly a pozdraví se s kamarády špačky. Pozdrav si může každý zvolit podle svého (píp, ahoj ...).

Ukončení činnosti: triangel

Reflexe: Žáci měli předem vyrobenou loutku špačka, proto ji někteří použili v průběhu pohybových cvičení. Volbu použít, nebo nepoužít jsem nechala zcela na dětech.

3) Kamil objevil knihu

Pomůcky: kniha, loutka špačka (všechny loutky žáci vytvořili v rámci výtvarné výchovy)

Promluva učitele: Všichni špačci lumpačí, jen jeden ne, protože objevil něco jiného – knihu.

Popis činnosti:

Žáci pobíhají v prostoru a učitel má loutku špačka a knihu. Žáci napodobují let špačků a učitel je mezi nimi s loutkou a knihou. Snaží se každému špačkovi ukázat knihu. Činnost žáků je zcela improvizovaná. Učitel hlásí štronzo. Otázka zní: Co vás napadlo, když vám jeden ze špačků ukázal knihu? Učitel chodí v prostoru s loutkou a žáci po dotyku na rameno řeknou svou odpověď.

Reflexe: Reakce žáků byly většinou: „Co bude dělat špaček s knihou?“, „To se nedá jíst.“ Na co kniha, neumíme číst.“

4) Špaččí sny

Pomůcky: CD s relaxační hudbou

(<https://www.youtube.com/watch?v=eBsW9SxCcwg>), loutky špačků – každý žák má svou.

Promluva učitele:

Jako děti mají své sny, tak i špačci sní. Každý má sen o něčem jiném. Všichni špačci si posedají nebo lehnou. Udělají si pohodlí, protože se právě ukládají ke spánku.

Popis činnosti:

Žáci si lehnou na zem, zavřou oči a učitel pustí CD. Učitel nechá žáky cca 2 min. snít a poté si v kruhu budou loutky prostřednictvím dětí povídat – dobrovolně, o čem byl jejich sen. Kdo nebude chtít mluvit, nemusí.

Ukončení: triangel

Reflexe: Žákům nedělalo žádný problém komunikovat prostřednictvím loutky. Většinou snili o žízalách, řešili problém drátů – dnes jsou v zemi: „Odkud budeme odlétat?“

5) Škola létání

Pomůcky: loutky špačků a Kamila

Promluva učitele:

Jako všechny děti, tak i špačci musí chodit do školy. Co se tam vlastně učí? No, přece létat.

Popis činnosti:

Žáci se postaví do řad jako vojáci a každá řada zvlášť bude předvádět výuku v létání pomocí loutky, jeden žák se svou loutkou bude určený jako učitel létání. Učitel má loutku Kamila a bude chodit prostorem s knihou. Reakce žáků na Kamila a reakce Kamila na žáky nechá učitel na dětech.

Ukončení: triangl

Reflexe: Pro žáky toto byla aktivita velmi podobná škole létání v knize Harry Potter a kámen mudrců. Protože aktivita začala pod vedením jednoho z nich, připadalo mi, že si scénu připravili přesně podle této knihy.

6) Každý máme své

Pomůcky: loutky špačků

Promluva učitele:

Každý má „svou pravdu“. Umíme argumentovat? Je pěkné, když si vyslechneme názor druhého a slušně a v klidu na něj reagujeme.

Popis činnosti:

Krátké etudy

Žáci udělají dvojice a rozdělí si role. Jeden bude mít loutku Kamila a druhý bude mít loutku špačka. Kamil bude obhajovat lásku ke knihám a špaček zase k létání.

Po 1-1,5 minutě si role vymění. Na závěr se žáci se svými loutkami rozdělí do dvou skupin. Jedna skupina je Kamil a druhá ostatní špačkové. Nastane diskuze nad tím, zda je lepší číst, nebo být obyčejným špačkem.

Ukončení: triangl

Reflexe: Při této aktivitě nedocházelo k žádným velkým rozporům. Žáci většinou respektovali názor druhého a s loutkou pracovali naprosto přirozeně.

7) Připravujeme se k odletu

Pomůcky: loutky špačků

Promluva učitele:

Nastal podzim a špačci se chystají k odletu do teplých krajín. Špačci (loutky) se postaví do řad, jsou nervózní a chystají se k odletu.

Popis činnosti:

Žáci se stejně jako špačci postaví a připraví k odletu. Jeden žák má roli Kamila. Kamil křičí, že nemůže vzlétnout. ***Zde nastává zlomová chvíle.*** Jak se zachová hejno špačků?

- a) Pomohou Kamilovi?
- b) Nechají Kamila svému osudu?

Žáci udělají alej a učitel s loutkou Kamila projde. Každá loutka špačka se vyjádří, zda mu pomohou, nebo ho nechají svému osudu.

Pokračování:

- Pokud se děti rozhodnou, že Kamilovi nepomůžou, bude si učitel s žáky povídat v kruhu na téma: Proč jste nepomohli Kamilovi?

Pokud hejno pomůže Kamilovi s létáním, hodina pokračuje.

Reflexe: Žáci se většinou rozhodli, že Kamilovi pomohou, proto lekce pokračovala podle knihy.

8) Blíží se bouře

Pomůcky: loutky špačků a Kamila, <https://www.youtube.com/watch?v=dGS-SQ8lqAY>, <https://www.youtube.com/watch?v=Ov1-N1rCyXM>

Text:

Blíží se bouře. Špačci neví, co mají dělat a létají sem a tam. Kamil přečetl mnoho knih a náhle si vzpomene, že v jedné četl, co v této situaci dělat. Byla to kniha o počasí.

Popis činnosti:

Jeden žák se svou loutkou povede celé hejno coby Kamil po prostoru. Celé hejno s Kamilem v čele se vyhýbá bleskům. Učitel pouští nahrávku bouřky. V místnosti je místo, kde je pomyslná jeskyně. Kamil tam hejno dovede, aby se všichni schovali.

Reflexe: Žáci se při této aktivitě soustředili spíše na práci s loutkou. Každý se věnoval své loutce a jejímu pohybu. Žáci se snažili vyluzovat zvuky ptáků, i když to v zadání aktivity nebylo.

9) Všichni umí létat

Promluva učitele:

Všechno dobře dopadlo. Hejno je zachráněné a všichni se radují. Jak se asi radují špačci? Jak špačci poděkují Kamilovi?

Popis činnosti:

Žáci létají se svými loutkami po prostoru jako šťastní špačci. Každý proletí okolo Kamila a poděkuje mu. Učitel náhle zakřičí: „Podívejte, Kamil také létá.“ Reakce žáků a jejich loutek bude zcela improvizovaná.

Ukončení: triangl

Reflexe: Reakce žáků při této aktivitě byla velmi spontánní. Prostřednictvím loutek si plácali křídly, zdravili se ptačí řečí apod.

10) Přátelství, respekt, ale co naše povinnosti

Promluva učitele: Všechno dobře dopadlo. Hejno špačků bylo zachráněno, Kamil se naučil létat. Je podle vás v pořádku, že špaček, kterému je od narození dáno se naučit létat a plnit špaččí povinnosti, dělá něco jiného?

Popis činnosti: Žáci sedí, učitel pošle po kruhu loutku špačka. Každý žák mu může říci svůj názor na to, o čem mluvil učitel ve své promluvě. Na závěr si žáci pověsí myšlenkovou mapu a loutky špačků na nástěnku.

Reflexe: Žáci uvedli, že je vůbec nenapadlo myslet na přirozené povinnosti ptáků. Mysleli na Kamila spíše jako na pohádkovou postavu.

• Závěrečné hodnocení plánu a jeho realizace, případně návrhy úprav

Podle mého názoru se lekce vydařila. Nemohu říci, zda oslovila všechny žáky, kteří se na projektu účastnili, protože již jsou ve věku, kdy nastupuje puberta. Je někdy velmi těžké zaujmout někoho, kdo už ráno přijde do školy s postojem: „Dnes nepracuji.“ Zatím se jedná jen o jednoho-dva žáky, ale i přesto dokáží narušit některé aktivity.

Překvapilo mne, s jakou samozřejmostí žáci používají loutky. Zjistila jsem, že loutky, které si vyrobí, jsou pro průběh lekce lepší, protože k nim mají vztah. Každý si hlídá tu svou a mají radost z toho, že je každý špaček jiný. V průběhu výtvarné výchovy diskutovali žáci o tom, že nejen jejich špačci jsou každý jiný, ale určitě i špačci v přírodě nejsou všichni stejní. Tím jsme dali podnět paní učitelce, která v naší třídě učí přírodovědu, a připravila blok hodin na téma stěhovaví ptáci a jejich zvyky.

Při projevování svých pocitů a názorů se stávalo, že děti si před sebe vzaly loutku a při prudší reakci loutku odložily a projevovaly „svůj“ názor. Chvillemi to vypadalo jako schizofrenní jednání. Když jsem se zeptala, proč odložily loutku, odpověděly: „To jsou moje pocity, a ne loutky.“ Jiné děti říkaly, že s loutkou nejdou dělat všechny pohyby.

Jednotně žáci uvedli, že dramatickou lekci nebrali jako hodinu přírodovědy, proto je nenapadlo, že by měli přemýšlet o přirozenosti ptáků, ale zabývali se především otázkou pomoci druhému.

Původní časový plán by mi nevyšel tak, jak jsem zamýšlela, díky zařazení výtvarných aktivit. Proto jsem zvolila rozložení lekce na dramatické aktivity a výtvarnou výchovu. Hodina výtvarné výchovy byla den před samotnou realizací a potěšilo mne, že děti ráno před začátkem lekce ještě upravovaly svou loutku. Bylo vidět, že o tom doma přemýšlely, což naplnilo zčásti můj cíl. Jsem ráda, že žáci se zabývají tématem dlouhodobě a není to pro ně jen další školní aktivita.

Cíle lekce byly podle mého názoru splněny, žáci si odnesli z lekce vše podstatné, a možná i základ dalšího poznávání. Důkazem toho je, že i po realizaci stále doplňují myšlenkovou mapu na nástěnce a navrhuje další aktivity pro výtvarnou výchovu a přestávky vyplňují novými aktivitami se svou loutkou.

PUTOVÁNÍ ŽABÁKA FILEMONA

- **Charakteristika skupiny**

Projekt jsem realizovala na ZŠ Tyršova 68, Český Brod, kde pracuji. Byl vytvořen pro žáky čtvrtého ročníku, což je věková skupina 9 – 11 let. Tyto žáky znám již čtyři roky, neboť jsem jejich třídní učitelka. Jsme malá třída, žáků je zde 18 (9 dívek a 9 chlapců). Při realizaci této lekce bylo ve třídě 7 dívek a 6 chlapců, ostatní chyběli z důvodu nemoci.

Žáci již měli možnost se setkat ve výuce s dramatickou výchovou. Zvolila jsem prvky pro mírně pokročilé, až pokročilé. Práce s loutkou není již pro žáky zcela nová, jedná se o druhou lekci s loutkami. Zařadila jsem zde další aktivity, které seznamují žáky s loutkou a jejími dalšími možnostmi.

Zájmy této skupiny jsou velmi různorodé. V této skupině najdeme i žáky, které v současné době zajímá jen hra na počítači. Na druhou stranu jsou ve třídě i žáci, kteří mají na svůj věk velký rozhled, co se týče současného dění ve světě. Je pěkné, že se zde sešla početná skupina, která má, na svůj věk, velký literární rozhled.

Žáci jsou zvyklí pracovat ve skupinách, ale někdy mají problémy rozdělit si práci.

- **Kontext**

Filemon je malá zelená žába, ale není to jen tak obyčejný obojživelník, protože je plyšový. Patří holčičce, která má copánky dlouhé a tenké jako myši ocásky, jak píše Jana Šrámková. Holčička má žabáka ráda, a dokonce s ním každý večer usíná ve své postýlce. Kromě Filemona patří k plyšové rodině téhle holčičky také ovečky Bimbalka a Peřinka. Všichni spokojeně žijí v pokojíčku až do doby, kdy žabák Filemon objeví na svém zadečku malou ruličku.

I když se zdá, že kniha je určena nejmenším čtenářům, najdeme zde mnoho vážných otázek, které mohou napadnout nejen žáky staršího školního věku, ale i dospělého čtenáře.

Mým cílem bylo především seznámit žáky s dalším druhem loutky. Aktivitu jsem volila tak, aby pro žáky byly snadné a víc se soustředili na nový prvek v lekci - maňáská.

Chtěla jsem tak spojit téma kamarádství, přátelství, pomoc druhému s novými možnostmi, které nabízí dramatická výchova a loutka.

- **Cíle a úkoly realizovaného projektu**

Mým cílem bylo nejen žáky tématem a použitím loutky zaujmout, ale také jim umožnit další využití jiného druhu loutky - maňáská. Dalším záměrem bylo vzbudit jejich touhu po poznání nového a probudit zájem o dané téma. Ráda bych jim přiblížila nejen literární svět, ale i svět loutek. Chtěla bych žáky přivést k zamyšlení nad využitím loutek ve spojení s literárním textem.

Osobnostně – sociální cíle

- Žák rozumí literárnímu textu a tvořivě s ním pracuje podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Žák se zamyslí nad tím, co je to domov.
- Žák se zamyslí nad svým žebříčkem hodnot.

Dramatické cíle

- Žák se učí za pomoci loutky vnímat svět očima druhého.
- Procvičí si dovednost spolupráce ve skupině.
- Žák dokáže přijmout roli a přiměřeně v ní jednat.
- Žák se ve své roli učí komunikovat s loutkou.

Použité metody a techniky dramatické výchovy

- Narativní pantomima – boční vedení.
- Hra v roli, etuda.
- Živé obrazy.
- Rozhovor v kruhu, brainstorming.
- Pohybová cvičení.
- Alej.
- Hra s pravidly.
- Reflexe, čtení, výklad, diskuze, výtvarné výstupy

Oborové cíle – RVP

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět

- Žák pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Pracuje ve skupině a podílí se na průběhu lekce.
- Osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě.
- Uplatňování subjektivity: prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností (manipulace s objekty, pohyb těla a jeho umístění v prostoru).

• **Námět a téma**

Námětem pro tento dramatický projekt byla kniha od Jany Šrámkové Putování Žabáka Filemona.

Tématem této lekce je zamyslet se nad smyslem přátelství, nad tím, kde je náš domov. Hlavním tématem je pomocí loutky pochopit svět druhého. Poznat další možnosti práce s loutkou.

- **Časový rozsah**

Lekci jsem realizovala ve třech vyučovacích hodinách.

- **Pomůcky**

Lekce se odehrávala ve třídě, kterou jsme vyklidili tak, abychom měli větší prostor pro realizaci. Pro společné reflexe a práce v kruhu jsme využili kobercové podložky. Třída je vybavena počítači, CD a radiopřehrávačem.

- kniha: Jana Šrámková, Putování Žabáka Filemona.
- archy papíru, fixy, vodovky, pastelky, nůžky, lepidlo, psací potřeby, papírky
- čtvrtky A4, A2
- cedule: První Plyšová, s.r.o., výrobní oddělení; papírové krabice – uvnitř jsou plyšové hračky (papoušek, pejsek, kočička, ryba); cedule: Oddělení žab.
- mapa ČR
- maňásci
- maňásci: žába, 2 ovečky
- papírky s názvy plyšových hraček (papoušek, myš, kočka, pejsek ...)

Poznatkové zdroje:

- ŠRÁMKOVÁ, Jana. Putování žabáka Filemona. Ilustroval Alžběta SKÁLOVÁ. V Praze: Raketa v produkci nakl. Labyrint, 2010. ISBN 978-80-86803-16-6.

[tps://www.youtube.com/watch?v=NgG4vDfcJek&index=3&list=PL842F9FCC8A2AADFB](https://www.youtube.com/watch?v=NgG4vDfcJek&index=3&list=PL842F9FCC8A2AADFB)

Scénář projektu – činnosti, příp. varianty činností

1) Naladění skupiny

Popis činnosti: Žáci mají k dispozici maňásky, které jsme přinesli do školy. Jedná se o jakékoli maňásky. Žáci chodí po prostoru a zdraví se navzájem. Vždy musí přijít, pozdravit a zeptat se druhého maňásky, odkud je.

Reflexe: Žáci si během lekce uvědomili, že práce s maňáskem není úplně jednoduchá. Musí zkoordinovat tři prsty, protože jejich loutka dělá určité pohyby. Někteří přidali i podání ruky nebo se maňásci navzájem políbili. Na otázku: „Odkud jste?“, odpovídali z velké části město nebo vesnici, kde sami žáci žijí. Byly zde také odpovědi: Postýlka vedle televize., Krabice s hračkami., Proutěný koš na chodbě.

2) Brainstorming – DOMOV

Pomůcky: Větší arch papíru, fixy

Popis činnosti: Každý žák si vezme fix a zapíše na společnou myšlenkovou mapu vše, co ho napadne na téma DOMOV. Na konci činnosti jeden žák přečte myšlenkovou mapu.

Reflexe: Žáci po lekci, která vedla k naladění na samotnou dramatickou výchovu, uváděli, že domov je:

- Místo, kde vám maminka dělá palačinky.
- Je to tam, kde vás mají rádi.
- Měkká náruč.
- Tam, kde vám vždycky pomůžou.

3) Pohybová cvičení

Popis činnosti: Žáci se postaví do prostoru. Pracují podle komentáře učitele.

Učitel: Jsme ve škole a končí vyučování. Připravujeme se k odchodu domů. Vyjdeme ze školy, rozloučíme se se spolužáky a jdeme známou ulicí. Někdo jde na autobus a čeká, až přijede. Někdo jde domů pěšky. Po cestě přecházíme ulici a zdravíme známé lidi. Kdo jede autobusem, ukáže řidiči průkaz a posadí se na sedadlo. V autobuse jedou kamarádi z jiných tříd. Ve své zastávce vystoupíme a pozdravíme řidiče. Před domem si vyndáme klíče a zavoláme mamince nebo tatínkovi, že jsme už doma. Co potom děláme?

Reflexe: Žáci tuto aktivitu pojali jako pantomimu a opravdu si ji užívali. Dokonce si v průběhu aktivity tvořili dvojice i trojice a společně vytvářeli děj.

4) Živé obrazy

Popis činnosti: Každý žák vytvoří živý obraz, který na pokyn učitele rozehraje a řekne jednu větu. Živý obraz je na téma: Co dělám doma, když přijdu ze školy.

Reflexe: Většinou žáci předváděli psaní domácích úkolů, hraní na počítači, čtení knížky a učení.

5) Seznamte se – Filemon a jeho kamarádky

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu a poslouchají text. K dispozici máme tři plyšové maňásky – žabu a dvě ovečky. Loutky jsou každá na jedné židli a před nimi je cedulka se jménem. Žába – Filemon, ovečka – Peřinka, ovečka – Bimbalka. Žáci chodí postupně k židlím a loutkám se představí.

Text: Filemon je malý kluk, ale ne ledajaký. Je od hlavy k patě zelený – jako polštář lesního mechu, na kterém se dá za slunečných dní po obědě usnout a probudit se až k večeri. Ale nemyslete si, že je tak zelený od zkaženého žaludku, že pil mléko na třešně, jedl med bez chleba nebo vycucal celý pytel gumových hadů. Prostě je to žabí kluk, a na to má barvu docela zdravou. Ovečka Peřinka. Zvláštní případ, malá ovečka s kožíškem hebkým a nadýchaným jako vyvětraná, natřesená peřina, ale s jazykem pichlavým jako jehlička. Byla moc chytrá a vlastně hodná, ale trochu cynik – to je ... to je někdo s hebkou srstí, bystrýma očima a hadím jazyčkem dohromady. Ovečka Bimbalka toho moc nenamluvila. Jen seděla, poťouchle se culila na všechny strany a bimbala svýma tenkýma nožkama přes okraj židle.

Reflexe: Nikomu z žáků nepřipadalo nepřírozené, že se představuje loutce (maňáskovi). Aktivita proběhla plynule a žáci používali běžné pozdravy, někteří loutkám podali ruku.

6) Pohybová cvičení – Mají žáby rády déšť?

Pomůcky:

<https://www.youtube.com/watch?v=NgG4vDfcJek&index=3&list=PL842F9FCC8A2AADFB>

Popis činnosti: Žáci se pohybují po prostoru. Učitel: „Představte si, že jste žáby a začne pršet. Jak se asi chovají žáby v dešti?“.

Reflexe: Žáci se zcela přizpůsobili životu žab. Většina z nich tuto aktivitu pojala jako radostnou událost, protože všechny žáby mají rády vodu. Jen jeden žák řekl, že je plyšový, proto se před deštěm schovával.

6) Filemon neví, kde je jeho domov. My to víme?

Popis činnosti: Žáci sedící v kruhu a poslouchají text. Každý žák po vyslechnutí dostane kousek papíru a tužku. Učitel zadá úkol: „Odkud jsme my?“ Napište na papírek text, který by stál na cedulce, kdybyste byli plyšový maňásek. Potom každý v kruhu přečte svůj text. Loutky jsou stále uprostřed kruhu a jakoby poslouchají, co žáci čtou. Občas učitel vezme nějakou do ruky a řekne krátký komentář, např. „To je zajímavé.“ Nebo „Nepovídej.“

Text: „No tohle, já tu mám takovou nějakou ruličku,“ hlásí Filemon a hlavu si může ukroutit, jak ji otáčí dozadu. Ovečka Peřinka ji znalecky okoukne: „Cedulka. Čistokrevná cedulka. Na to se neumírá, to jsme měli kdysi všichni.“ Ale žabákovi se to jako útěcha moc nezdá: „Jak – cedulka? A jak – všichni?“ „No přeci cedulka, kde je napsáno, odkud jsi, kde tě vyrobili a tak vůbec.“ „Tak to já nepatřím sem k vám? K ovečkám a k holčičce s nicotnými copánky? Já jsem někde odjinud?“ ptal se Filemon. Bimbalka se ušklíbla, podrbala, až se jí za uchem udělala čupřina, sehnula se k žabákově cedulce a čte: „První plyšová, s.r.o./Rtyně v Podkrkonoší. Nevhodné pro děti do tří let.“

Reflexe: Cedulky žáci vytvářeli podobné, jako jsou ve skutečnosti. Většinou se tam objevovalo: made in China; prát do 40°; výprodej; nevhodné pro děti do 3 let; mechanická hračka pro náročné. Téměř všichni žáci na cedulce měli uvedeno město, ve kterém bydlí. Během výroby cedulek proběhla diskuze o tom, kde mají děti domov. Několik dětí se již ve svém životě stěhovalo, proto byla tato diskuze velmi zajímavá. Žáci se shodli na tom, že mají domov tam, kde je maminka s tatínkem. Záleží prý na

lidech, se kterými tam žijí. Někteří si již nevybavují místo, kde se narodili. Domov je tam, kde máme naše hračky a maminku s tatínkem, to byl závěr diskuze.

7) Kde je Rtyně v Podkrkonoší? Pojedeme tam? (Alej)

Pomůcky: mapa ČR, papírky, tužky.

Popis činnosti: Žáci, kteří sedí v kruhu, si poslechnou text. Uprostřed kruhu leží mapa ČR. Děti najdou Rtyni v Podkrkonoší a označí ji praporkem. Učitel jim řekne, že Filemon je v Trutnově a žáci označí Trutnov. Poté učitel žáky vyzve, aby udělali alej. Učitel s loutkou Filemona stojí na začátku aleje a ptá se: „Mám odjet do Rtyně a zjistit, kde je můj domov?“ Učitel s loutkou prochází alejí a vyslechne si názor všech žáků. Každý žák má papírek a tužku. Napiše tam ANO, nebo NE. Filemon si všechny papírky vybere. Poté se Filemon rozhodne. JEDU. Pokud by byla většina papírků NE, bude rozhodnutí na učiteli.

Text: Ráno svítilo sluníčko tak silně, že bylo i přes zatažené závěsy v pokoji světlo a pořádně horko. Jako by se počasí omlouvalo za ten sychravý včerejšek a rozhodlo se to dneska všem dětem a zvířátkům vynahradit. Holčička vyskočila brzo z postýlky, vzala hřebec s vyloženým zubem, dvě malé žluté gumičky a utíkala za maminkou, aby jí zapletla copánky tenké jako myši ocásky. Filemon byl vzhůru ještě dřív než ona, ale schválně dělal, že spí. Takový už byl jeho plán, který během noci vymyslel. K ránu byl už celý plán hotový. Nebyl zas tak složitý. Měl jen jeden jediný bod – Zítra vyrazím do Rtyně! Nebo ne?

Reflexe: Všichni v aleji radili Filemonovi, aby jel do Rtyně.

8) Nádraží – Kam jet?

Popis činnosti: Žáci si v kruhu vyslechnou úryvek z knihy. Poté vytvoří tři skupiny a jednoho žáka. Každá skupina dostane jednu loutku. Jeden žák bude hlásit do nádražního rozhlasu příjezd vlaku. Učitel bude hrát pokladní na nádraží. Loutky se budou snažit dostat informaci o tom, jak se dostat do Rtyně v Podkrkonoší, koupit si jízdenky podle hlášení nastoupit do správného vlaku.

Text: Na nádraží Trutnov se Filemonovi vůbec nelíbilo. Nádraží v Trutnově je nepřátelské nádraží, veliké, studené, tmavé, hlučné a špinavé. Naším cestovatelům se z toho málem zatočila hlava. Dokonce i zcestovalá Peřinka se trochu zalekla a zůstala zmateně stát uprostřed, div že ji někdo nezašlápl. Až Bimbalka netrpělivě povídá: „Tak abychom snad šli.“

Reflexe: Žáci si ve třídě vytvořili provizorní nádraží a automaticky si rozdělili role. Aktivita vypadala jako na opravdovém nádraží. Bylo zajímavé pozorovat, jak každá skupina radí své loutce, kudy má jít a co má na nádraží dělat.

9) Filemon dojde domů.

Pomůcky: cedule: První Plyšová, s.r.o., výrobní oddělení; papírové krabice – uvnitř jsou plyšové hračky (papoušek, pejsek, kočička, ryba); cedule: Oddělení žab.

Popis činnosti: Učitel dá na zem ceduli: První Plyšová s.r.o., a po místnosti rozmístí papírové krabice s plyšovými hračkami – u každé krabice je jeden žák, který představuje zvířátko v krabici. Ostatní žáci jsou stále ve třech skupinách a mají své loutky – žábu a dvě ovečky. Žáci postupně otevírají krabice a snaží se zjistit, co tam plyšové hračky dělají. Učitel je v oddělení žab. Loutky mají za úkol zjistit, co tam dělá. Učitel hraje žábu. Další konverzace bude improvizovaná.

Reflexe: Žáci se svými loutkami chodili od krabice ke krabici a komunikovali s plyšovými hračkami, které byly uvnitř. Bylo zajímavé, že se vždy našel někdo, kdo převzal roli hraček v krabici a odpovídal na otázky. Ptali se na otázky: Proč vás je v krabici tolik? Proč jste všechny stejné? Jste tady doma? Vy jste tady na výletě nebo na reklamaci?

10) Chci domů.

Pomůcky: papírky s názvy plyšových hraček (papoušek, myš, kočka, pejsek ...)

Popis činnosti: Žáci si v kruhu poslechnou text. Učitel si vezme loutky a zavře je do krabice. Řekne dětem, že je mohou vysvobodit, když vyhrají pexeso. Učitel rozdá

dětem cedulky s názvy plyšových hraček (papoušek, myš, kočka, pejsek ...). Budou vždy dvojice. Žáci mají za úkol se dorozumívat jen zvuky a najít svou dvojici. Až se najdou všechny dvojice, děti vyhrávají a osvobodí loutky. Mohou se vrátit domů.

Text: Filemon vzpomínal na holčičku s copánky tenkými jako myší ocásky, na její měkkou postel, na zahradu s hrušní a na cesty do cukrárny. Myslel na maminku, která ráno otvírala okno, stlala peřiny a vždycky voněla něčím na zub. Myslel na honičky, na polštářové války, stříkání hadicí a lezení po stromech. A hlavně na to, jak se tam – doma – teď mají všichni hezky, v kuchyni se svítí, pijí čaj a hrají pexeso.

Reflexe: Tuto aktivitu jsme museli opakovat dvakrát, protože se žákům moc líbila a vyžádali si to.

11) Ted' jsme doma

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu a poslechnou si text. Učitel vezme loutku Filemona a pošle ji po kruhu. Každý řekne žabákovi, co pro něho osobně znamená, když se řekne DOMOV.

Text: Zvířátka to oběhla přes garáž a za chvíli šplhala po schodech do patra. Potichu přeběhla po tlustém koberci a šup do dětského pokoje. Najednou bylo slyšet z chodby kroky. Ovečky honem vyskočily na poličku a žabák se zavrtal pod polštář. Dveře vrzly, vešla maminka a za ruku vedla holčičku v bílé noční košili. „A kde máš Filemona?“ Holčička najisto sáhla pod polštář, vytáhla žabáka a stiskla ho pevně v náručí. „Dneska jsme si spolu vůbec nehráli, Filínku, zítra to musíme napravit. Ukážu ti, jak берушка žere mšice,“ a oba spokojeně usnuli.

Reflexe: Při této aktivitě, která byla pro některé žáky velmi emotivní, se stalo, že se jedna žákyně rozplakala. Bylo to pro ni silné téma z důvodu ztráty maminky, která před rokem zemřela. Tato žákyně přišla do naší třídy až v pololetí 4. ročníku, proto ani já, ani spolužáci nevíme všechny podrobnosti. Psycholožka říkala, že se nemáme ptát, ale čekat, až se sama svěří.

- **Závěrečné hodnocení plánu a jeho realizace, případně návrhy úprav**

Žáci hned pochopili úkoly a bez problémů je plnili. Plán realizace, tj. úkoly a časový rozvrh, jsme splnili bez problémů.

Zpočátku jsem se obávala, že práce s tímto textem bude pro děti trochu nudná, protože kniha je určena pro nižší ročníky, ale všichni reagovali velmi pozitivně.

Během aktivit děti řešily, zda se zvířata jiného druhu mohou dorozumívat. Závěr byl, že v pohádkách je možné všechno.

Děti chtěly doplňovat myšlenkovou mapu průběžně, protože by nápady zapomněly. Hotovou mapu jsme si dali ve třídě na nástěnku a děti tam stále doplňují své myšlenky.

Byla jsem mile překvapena, s jakou samozřejmostí žáci používají loutky. Většina žáků si z domova přinesla maňáska, kterého mají od útlého věku a rádi si s ním hrají. Práce s loutkou se mi velmi osvědčila, protože je dětem velmi blízká. Podle jejich názoru se jim s loutkou pracuje lépe než s „živým“ člověkem, protože loutce mohou říci vše a ona mlčí a mohou se za ni schovat. Žáci si během lekce uvědomili, že práci s maňáskem musí trénovat. Je potřeba zkoordinovat tři prsty, protože jejich loutka dělá určité pohyby.

Při reflexích proběhla diskuze o tom, kdo doma stále mluví se svým plyšovým mazlíčkem a přihlásili se téměř všichni. Dva žáci mají stále svého imaginárního kamaráda, kterému říkají své problémy. I tato skutečnost je pro mne velmi užitečná, protože zjišťuji, že i desetiletí žáci se raději svěří svému plyšovému mazlíčkovi, než aby šli za rodiči nebo kamarády. Jedna žákyně řekla na závěr: „Je to proto, že nechci, aby mi na to někdo něco říkal, potřebuju se jen vypovídat.“

V knize se vyskytuje zmínka o holčičce s nicotnými copánky, které patří Filemon a obě ovečky. Kniha se vůbec příběhem holčičky nezabývá, je o ní pouze zmínka na začátku a na konci příběhu. Při další realizaci této lekce bych přidala aktivity, které by mohly vést k pocitům člověka, kterému odejde někdo blízký, ale vzhledem k tématu mé diplomové práce, jsem příběh holčičky nijak neřešila.

Cíle lekce byly podle mého názoru splněny, žáci si odnesli z lekce vše podstatné a možná i základ dalšího poznávání. Důkazem toho je, že žáci rozvedli diskuzi o druzích loutek a dohodli jsme se, že si budeme zaznamenávat druhy loutek, s kterými se děti setkají. Seznam se rozšiřuje a během našich lekcí s loutkou jistě vznikne ucelený

přehled. Z každé lekce, kterou realizujeme, nám vyplývají nové plány a cíle pro další práci. Jsem ráda, že se žáci sami realizují na průběhu další lekce a tím si rozšiřují pohled na danou problematiku.

PILOT A MALÝ PRINC

- **Charakteristika skupiny**

Projekt jsem realizovala na ZŠ Tyršova 68, Český Brod, kde pracuji. Byl vytvořen pro žáky čtvrtého ročníku, což je věková skupina 10-11 let. Tyto žáky znám již čtyři roky, neboť jsem jejich třídní učitelka. Jsme malá třída, žáků je zde 18 (9 dívek a 9 chlapců). Při realizaci této lekce bylo ve třídě všech 18 žáků.

S žáky dramatickou výchovu realizují již druhým rokem, proto se snažím volit pokročilejší metody a techniky. Vzhledem k tomu, že žáci již prošli lekcemi, které obsahovaly práci s loutkou, začali více vyžadovat tyto aktivity i během dramatické výchovy.

Zájmy této skupiny jsou velmi různorodé. Postupem času se tyto zájmy stále rozšiřují. I během několika měsíců od realizace první lekce s loutkou se zde najdou žáci, kteří se zajímají o možnosti práce v divadelním spolku v základní umělecké škole. V této skupině najdeme i žáky, které v současné době zajímá jen hra na počítači a televize. Na druhou stranu jsou ve třídě i žáci, kteří mají na svůj věk velký rozhled, co se týče současného dění ve světě. Je pěkné, že se zde sešla početná skupina, která má, na svůj věk, velký literární rozhled.

Žáci jsou zvyklí pracovat ve skupinách i ve dvojicích, ale někdy mají problémy rozdělit si práci. Žáci jsou ve věku, kdy si budují svou pozici v kolektivu a o dominantní pozici je zde boj.

- **Kontext**

Kniha Pilot a Malý princ je o osamělosti, hledání krásy a smyslu života. Petr Sís s empatií, lehkostí a citem pro dobovou atmosféru vypráví příběh legendárního francouzského letce, dobrodruha a spisovatele Antoina de Saint-Exupéryho. Mimořádně

zpracovaný obrazový životopis sleduje rodinné zázemí, dětské sny, práci pro leteckou poštu i osudový poslední let nad Středozezemním mořem. Je to portrét muže, jenž s oblibou četl i psal přímo v kokpitu letadla, odvážně překonával hranice dosud možného a zároveň zůstal velkým snílkem. Po celý život si v sobě uchoval zvědavé a hravé dítě – svého Malého prince.

Pro práci jsem zvolila knihu, která odpovídá věkově skupině, pro kterou je lekce určena. Mým cílem bylo především seznámit žáky s dalším druhem loutky a prací s rekvizitou. Chtěla jsem tak spojit téma sny, smysl života s novými možnostmi, které nabízí dramatická výchova.

• **Cíle a úkoly realizovaného projektu**

Mým cílem bylo nejen žáky tématem a použitím loutky zaujmout, ale také jim umožnit další využití jiného druhu loutky – vařečkovou loutku. Dalším záměrem bylo vzbudit jejich touhu po poznání nového a probudit zájem o dané téma. Ráda bych jim přiblížila nejen literární svět, ale i svět loutek. Chtěla bych žáky přivést k zamyšlení nad využitím loutek v jejich životě.

Práci s loutkou jsme již dvakrát zařadili, proto i tyto aktivity jsou náročnější.

Osobnostně – sociální cíle

- Žák rozumí literárnímu textu a tvořivě s ním pracuje podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Žák se seznámí s životopisem Antoine de Saint-Exupéryho.
- Na základě příběhu se dokáže sám zamyslet nad svými sny a plány do budoucna.
- Žák si uvědomí, že jen on sám je zodpovědný za svůj způsob života.

Dramatické cíle

- Žák se učí za pomoci loutky vnímat svět očima druhého.
- Žák se seznámí s rekvizitou.
- Procvičí si dovednost spolupráce ve skupině.
- Žák dokáže přijmout roli a přiměřeně v ní jednat.

Použité metody a techniky dramatické výchovy

- Narativní pantomima – žáci pantomimicky hrají to, co učitel vypráví.
- Hra v roli, etuda.
- Živé obrazy.
- Rozhovor v kruhu, brainstorming.
- Pohybová cvičení.
- Alej.
- Reflexe.
- Četba, výklad.

Oborové cíle – RVP

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět; Výtvarná výchova

- Žák pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Pracuje ve skupině a podílí se na průběhu lekce.
- Osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě.
- Výtvarně se podílí na výrobě pomůcek použitých v lekci.

• **Námět a téma**

Námětem pro tento dramatický projekt byla kniha od Petra Síse Pilot a Malý princ.

Tématem této lekce je zamyslet se nad smyslem života a sny. Hlavním tématem je práce s loutkou a rekvizitou. Tématem je také samotná výroba loutky a rekvizity.

• **Časový rozsah**

Lekci jsem realizovala ve 4 vyučovacích hodinách (včetně výroby letadla), loutku Malého prince měli žáci připravenou z hodiny VV (+ 1 hodina).

• **Pomůcky**

Lekce se odehrávala ve třídě, kterou jsme vyklidili tak, abychom měli větší prostor pro realizaci. Pro společné reflexe a práce v kruhu jsme využili koberec podložky. Třída je vybavena počítači, CD a radiopřehrávačem.

- SÍS, Petr. Pilot a Malý princ: život Antoina de Saint-Exupéryho. V Praze: Labyrint, 2014. ISBN 978-80-86803-27-2.
- archy papíru, fixy, vodovky, pastelky, nůžky, lepidlo, psací potřeby, papírky
- čtvrtky A4, A2
- 1x papírová rolička od utěrek, 3x rulička od toaletního papíru, nůžky, lepidlo, barevný papír, fixy, pastelky, vodovky, provázek.
- plastové letadlo
- šátky, stuhy.
- velké papírové kruhy, fixy, pastelky, vodovky, lepidlo, barevný papír
- loutka Malého prince vyrobená v hodině VV – metoda frotáže

Poznatkové zdroje

- SÍS, Petr. Pilot a Malý princ: život Antoina de Saint-Exupéryho. V Praze: Labyrint, 2014. ISBN 978-80-86803-27-2.
- https://www.youtube.com/watch?v=eYj_A1GXdL8
- <http://www.citarny.cz>

Scénář projektu – činnosti, příp. varianty činností

1) Naladění skupiny

Pomůcky: plastové letadlo, kniha

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu a jeden žák sedí uprostřed – má v ruce malé letadlo. Prohlíží si letadlo a hraje si s ním. Učitel čte text.

Text: Kdysi dávno, na samém počátku dvacátého století, se ve Francii narodil chlapec, kterému bylo souzeno prožít velká dobrodružství. Byla to vzrušující doba významných objevů a vynálezů, o jakých lidé dosud jen snili – včetně létajících strojů. Z chlapce jednou vyroste pilot. Bude psát o odvážných leteckých výpravách, ale také o místech, jaká třeba najdete, když poletíte dost dlouho a dost daleko. Co vlastně tenhle chlapec na Zemi našel? A co našel na nebi?

Reflexe: Žáci na začátku věděli, že budeme pracovat s knihou Pilot a Malý princ. Většina myslela, že se jedná o knihu Malý princ, proto se po aktivitě ptali, zda je to úplně jiná kniha.

2) Pohybová cvičení

Pomůcky: šátky, stuhy, https://www.youtube.com/watch?v=eYj_A1GXdL8 (zvuk letadla)

Popis činnosti: Žáci se postaví do prostoru. Pracují podle komentáře učitele.

Učitel: připravíme se k odletu, pozor – startujeme a letadlo se rozjíždí po runway, všichni se připoutáme, cucáme bonbon, pomalu vzlétáme, pozorujeme z okénka vzdalující se zemi, letíme, je špatné počasí – dostáváme se do turbulence, následuje klidný let, přistáváme. Jak se cítíme, když přistaneme a let skončil? Následuje živý obraz. Žáci jsou ve štronzu. Učitel obchází žáky jednotlivě, každého se dotkne a ten řekne jedno slovo, které ho napadne v souvislosti s větou: „Už jsme přistáli.“

Reflexe: Žáci říkali: „Nevolnost, konečně, ještě jednou, už nikdy, padák, katastrofa, bonbon, země.“

3) Brainstorming – LÉTÁNÍ

Pomůcky: Větší arch papíru, fixy

Popis činnosti: Uprostřed velkého archu papíru je napsáno LÉTÁNÍ. Každý žák dostane fix a zapíše na společnou mapu vše, co ho napadne na téma LÉTÁNÍ. Na konci činnosti jeden žák přečte mapu.

Reflexe: Velmi mne překvapilo, kolik toho děti napsaly. Je vidět, že brainstorming a myšlenkovou mapu děláme stále častěji i v jiných předmětech. Stálo tam: letadlo, křídla, mraky, krásná letuška, pěkný pilot, dobré jídlo, nevolnost, bonbony, slunce, hvězdy, krása, hrůza, stroj, žádná země, pití, turbulence, válka.

4) Sny

Popis činnosti: Žáci si lehnou na zem do prostoru. Učitel: Všichni zavřou oči a budeme přemýšlet o snech. Co je naším snem? Co bychom chtěli v životě dokázat? O čem sníme?.

Reflexe: Reflexí bude následující činnosti – Živé obrazy

5) Živé obrazy

Popis činnosti: Reflexí z činnosti Sny bude vytvoření živých obrazů. Každý žák vytvoří živý obraz svého snu a ostatní budou hádat, co je jeho/její sen.

Reflexe: Většina dětí snila o budoucím povolání. Děti chtěly být: prodavačka, učitelka, vědec, tenista, fotbalistka. Pouze jeden řekl, že sní o penězích.

6) Ulička – rozhodnutí matky

Popis činnosti: Žáci sedící v kruhu se svou loutkou Malého prince, kterou si vyrobili při hodině výtvarné výchovy a poslechnou si text. Potom udělají uličku a učitel v roli maminky prochází a vyslechne si připomínky všech loutek – Malých princů. Na konci uličky se maminka rozhodne – hodiny zaplatí. (Když většina žáků řekne, že by hodiny létání nezaplatila, je na učiteli, jak se rozhodne. Pokud se rozhodne nezaplatit, můžeme hodinu vést směrem: Jaký bude život Antoina de Saint – Exupéryho bez létání?).

Text: Antoine de Saint-Exupéry se narodil s korunou zlatých vlasů. Doma mu něžně přezdívali Král Slunce. Když mu byly čtyři roky, nečekaně mu zemřel otec. „Kam asi odešel?“ říkal si hoch. Právě byla vynalezena letadla a Francie se stala středem leteckého dění. Když bylo Antoinovi dvanáct, vyrobil si vlastní létající stroj. Ten se sice od země neodlepil, ale to hoča neodradilo. Maminku vůbec nepotěšilo, když Antoine přemluvil jednoho pilota, aby ho vzal na zkušební okružní let, ale on se nemohl dočkat, až zase příště poletí. Antoine myslel jen na létání. Přemlouval maminku, aby mu zaplatila hodiny létání.

Reflexe: Jednoznačně všichni chtěli, aby matka zaplatila hodiny létání. Důvodem bylo: Je to můj sen. Proto žiji. Když to zaplatíš, udělám všechno, co chceš. Od malička si to přeji.

7) Antoine mechanikem

Pomůcky: 1x papírová rolička od utěrek, 3x rulička od toaletního papíru, nůžky, lepidlo, barevný papír, fixy, pastelky, vodovky, provázek.

Popis činnosti: Žáci, kteří sedí v kruhu si poslechnou text. Poté učitel žáky vyzve, aby si každý vytvořil své vlastní letadlo podle předlohy, kterou učitel přinese. Na závěr všechna letadla pověsíme za provázek ve třídě.

Text: Když byl Antoine povolán do služby v armádě, požádal o zařazení k letectvu. Dva roky po vojenské službě se Antoine doslechl o letecké společnosti, která začala s doručováním pošty. Něco podobného předtím ještě nikdo nezkusil a on u toho chtěl být. Byl přijat! Jako každý nováček musel Antoine začínat v roli mechanika.

Reflexe: Touto činností jsme strávili velkou část času, protože si každý chtěl letadlo náležitě vymalovat.

8) Etuda – Ztroskotání

Popis činnosti: Žáci si v kruhu vyslechnou úryvek z knihy. Poté vytvoří dvojice. Každý žák má svou loutku Malého prince. Jeden žák bude mechanik a druhý komunikuje prostřednictvím loutky. „Jaký rozhovor mohli vést po ztroskotání Antoine a jeho mechanik?“ „Vymyslí spolu jak se zachránit?“. Po cca 2 min. si role vymění. Po ukončení se žáci sejdou opět v kruhu.

Text: Pracoval pro leteckou službu. Antoine trávil víc času ve vzduchu než kdy jindy, protože piloti už mohli létat i v noci. V prostoru mezi hvězdami na nebi a světly dole na zemi mu svět připadal zároveň obrovský i maličký. Při rychlostním letu mezi Paříží a Saigonem letěl se svým mechanikem. Uprostřed noci je obklopily vrstvy mraků.

Antoine si myslel, že vidí světlo nějakého majáku. Pokusil se k němu dostat, ztratil se a havaroval v severní Africe. Letadlo bylo zničeno, ale jim se naštěstí nic nestalo.

Reflexe: Rozhovory mezi Antoinem a jeho mechanikem byl někdy tak vášnivý, že některé děti zapomněly, že mají v ruce loutku z vařečky a tuto vařečku použily k plácnutí svého mechanika, protože měl jiný názor. Také se stalo, že se jedna holčička omlouvala loutce, protože ji použila k plácnutí.

9) Konference

Popis činnosti: Na židli sedí jeden žák s loutkou Malého prince a druhý jako mechanik. Ostatní jsou novináři. Budou klást ztroskotancům otázky ohledně jejich ztroskotání a následného zachránění.

Reflexe: Žáci si při této aktivitě vedli velmi zdatně. Opravdu se chovali jako při skutečné konferenci. Vymýšleli si názvy novin a kladli otázky typu: Znáte důvod vašeho ztroskotání? Jak dlouho jste byli v poušti? Mohli byste ukázat na mapě, kde jste přesně ztroskotali? Našli jste vodu nebo jste měli dostatek zásob? Malý princ a jeho mechanik odpovídali velmi pohotově. Bylo zajímavé pozorovat, že mechanik nemluví se svou spolužačkou, ale s její loutkou Malého prince. Myslím, že se jednalo o nejzdařilejší aktivitu z celé lekce. Důvodem je zajisté i to, že již několik žáků ve třídě četlo knihu Malý princ a jeden žák si sám připravil referát o autorovi.

9) Válka – cesta do New Yorku (živý obraz s loutkou – LOUTKA V ROLI)

Popis činnosti: Žáci se postaví do prostoru, každý má svou loutku Malého prince a vyslechnou si text. Poté si stoupnou a učitel se zeptá: „Na co myslí Antoine, když chodí po palubě lodi, která ho veze do New Yorku? Potom chodí od jedné loutky ke druhé. Když se jí dotkne, loutka promluví.

Text: V září 1939 Francie vyhlásila válku Německu a Antoina povolali do armády. Se svou leteckou jednotkou se cvičil ve fotografování nepřátelských pozic. Stal se z něho válečný pilot. Z výšky pozoroval požáry, dým a zkázu, kterou způsobovali Němci při svém drtivém postupu. Později byla Antoinova jednotka přemístěna do severní Afriky a

jeho služba v armádě skončila. Po návratu do okupované Francie si uvědomil, že tady žít nedokáže. Dostal se do Lisabonu a nastoupil na loď mířící do New Yorku. Antoine se plavil pod hvězdnou oblohou přes oceán a věděl, že přišel o kamarády i vlast.

Reflexe: Reakce byly velmi smutné, protože téměř všichni říkali, že se jim bude stýskat po kamarádech, vlasti, rodině a po létání.

10) Každý máme svou planetu

Pomůcky: velké papírové kruhy, fixy, pastelky, vodovky, lepidlo, barevný papír

Popis činnosti: Žáci si v kruhu poslechnou text. Poté vytvoří skupiny a každá skupina nakreslí planetu, která je někde blízko hvězd a mohla by to být právě ta, která je Antoinova. Po dokončení si práce žáci vystaví na nástěnce a každá skupina připevní ke „své“ planetě loutky Malého prince.

Text: New York připadal Antoinovi zneklidňující a zmatený. Nemluvil anglicky a zdálo se mu, že sem nepatří. Vzpomínal na dětství, na místa, která navštívil, na věci, které dělal, na lidi, jež poznal. Koupil si krabičku vodových barev a začal pracovat na ilustrované knížce o chlapci se zlatými vlasy. V dubnu 1943 vyšel Malý princ. Antoine byl v New Yorku přes dva roky a stýskalo se mu po Francii. Chtěl zase létat. Připojil se k jednotce a požádal o lety, které by jej zavedly na jih Francie, kde vyrůstal a kde stále žila jeho maminka. Dne 31. července 1944 v 8:45 ráno vzlétl, aby fotografoval nepřátelské pozice východně od Lyonu. Byl překrásný den. Vrátit se měl ve 12:30. Nikdy se ale nevrátil. Možná, že Antoine našel svou vlastní třpytivou planetu někde blízko hvězd.

Reflexe: Vytvořili jsme čtyři skupiny po čtyřech a jednu po pěti žácích. Každá planeta byla jiná a všechny byly velmi zdařilé. Jedna byla vyloženě dívčí – duha, květiny, hodně růžové, druhá byla s domy, auty, ulicemi a stromy, třetí byla celá žlutá a na ní byla sopka, řeka s rybami; poslední byla zcela abstraktní – hýřila barvami, ale nebyl tam žádný náznak budov ani předmětů (tuto planetu vytvořila smíšená skupina a nazvala ji NINAHOBA – jedná se o počáteční slabiky dětí, které ji vytvořily).

11) Někdo nás tam určitě slyší

Pomůcky: papír, pero, tužka

Popis činnosti: Žáci si sednou do kruhu. Každý si rozmyslí, co by vzkázal Malému princovi na jeho planetu. Každý si vezme psací potřeby a papír. Svůj vzkaz nikdo neříká ani nečte. Svůj papírek každý vloží do letadla, které vytvořil.

Reflexe: Aktivita proběhla velmi tiše a nikdo ji nekomentoval. Všichni s opravdovou pečlivostí vložili svůj vzkaz do letadla.

• Závěrečné hodnocení plánu a jeho realizace, případně návrhy úprav

Žáci se shodli, že tato dramatická lekce se jim velmi líbila. Knihu, která byla předlohou pro lekci, si děti půjčily a téměř všechny si ji přečetly. Téměř polovina žáků knihu četla a jeden žák udělal referát o životě Antoina de Saint-Exupéryho, z vlastního zájmu.

Z mého pohledu si lekci žáci velmi užívali a stále čekali na další aktivitu. Původně jsem chtěla lekci rozdělit do dvou bloků, ale protože děti vyžadovaly udělat lekci v jednom kuse, strávili jsme s Malým princem celé dopoledne. Ještě několik dní žáci diskutovali o tom, zda by odešli za prací daleko od kamarádů a rodiny. Říkali, že by se jim stýskalo, proto by nikdy neodešli. Osobně беру tuto lekci jako jednu z nejvydařenějších, protože děti o ní stále mluví a letadla i myšlenková mapa jsou stále vystaveny ve třídě. Loutku Malého prince, kterou si žáci vyrobili během hodiny výtvarné výchovy, má každý den některý z žáků na lavici.

Knih, která byla předlohou pro tuto lekci, je doporučována pro děti od 10 let. Jedná se tudíž o knihu, která odpovídá věku dětí v naší třídě. Postupně zjišťuji, že pokud žáci pracují s knihou, která je pro mladší školní věk, berou celou lekci jako hru nebo pohádku. Zaměřují se více na loutky a práci s nimi. Tentokrát brali celou lekci více vážně.

Žáci hned pochopili úkoly a bez problémů je plnili. Plán realizace se nám podařilo splnit, ale pokud lekce obsahuje výtvarnou aktivitu, časově se lekce prodlouží. Vzhledem k tomu, že výroba loutky byla náročnější, připravili jsme ji předem. Loutku žáci vyrobili z vařečky a následně ušili šaty a vyrobili vlasy z vlny.

Zpočátku jsem se obávala, že práce s tímto textem bude pro děti obtížnější, protože kniha je určena pro vyšší školní věk, ale všichni pracovali se zaujetím. I když nebylo v plánu lekce spojení rekvizity (letadla) a loutky, žáci si o přestávkách hráli krátká „představení“. Je to pro mě podnět k tomu, že bychom se mohli pokusit o loutkové představení. Je to posun v naší práci s loutkou, která nesměřuje jen k původnímu cíli diplomové práce, kterým bylo seznámení s loutkou, ale vede to k loutkovému představení.

V této lekci jsem se přesvědčila o tom, že spojení textu, který odpovídá věkové skupině, a loutky, se nemusím obávat. Je to pro mne ponaučení, že nemám žáky podceňovat. Měla bych jim dát větší prostor pro uplatnění jejich fantazie.

GOLEM

• Charakteristika skupiny

Projekt jsem realizovala na ZŠ Tyršova 68, Český Brod, kde pracuji. Byl vytvořen pro žáky čtvrtého ročníku, což je věková skupina 10-11 let. Tyto žáky znám již čtyři roky, neboť jsem jejich třídní učitelka. Jsme malá třída, žáků je zde 18 (9 dívek a 9 chlapců). Při realizaci této lekce byli přítomni všichni žáci.

Žáci již měli možnost se setkat s lekcemi dramatické výchovy a jedná se již o čtvrtou lekci, kde pracuji s loutkou. Proto jsem volila pokročilejší techniky a metody.

Zájmy této skupiny jsou velmi různorodé, ale čím dál víc jsou charakteristické pro pubescentní věk. V této skupině najdeme i žáky, které v současné době zajímá jen hra na počítači a sledování televize. Ve třídě je jeden žák, který je závislý na počítačích, což potvrdila pedagogicko-psychologická poradna. Na druhou stranu jsou ve třídě i žáci, kteří mají na svůj věk velký rozhled, co se týče současného dění ve světě. Je pěkné, že se zde sešla početná skupina, která má, na svůj věk, velký literární rozhled.

Žáci jsou zvyklí pracovat ve skupinách i dvojicích, ale někdy mají problémy rozdělit si práci a bojují o vedoucí místo.

- **Kontext**

Téměř čtyři století spí na Starém židovském hřbitově v Praze učený rabín a mocný divotvorce Jehuda Löw ben Becalel. Příběh o tom, jak stvořil golema, však žije dodnes. Společně se uklonili k východu, západu, jihu i severu, potom rabi vsunul novému stvoření pod jazyk proužek pergamenu s Božím jménem. Pokojně ležící postava sebou trhla, tělo se napřímilo energií, kterou do něj vložil jeho tvůrce. Zrodil se GOLEM.

Pro práci jsem zvolila knihu, která odpovídá věkově skupině, pro kterou je lekce určena. Mým cílem bylo seznámit žáky s dalšími aktivitami a loutkami. Aktivitu jsem volila tak, aby pro žáky byly výzvou pro další práci nejen s textem, ale hlavně s loutkou. Nabídla jsem jim nové možnosti, které přináší materiál pro výrobu loutky, a jinou techniku práce s nimi.

Snažila jsem se propojit téma ochrana lidí a další techniku pro výrobu loutky (hlína) a práce s ní.

- **Cíle a úkoly realizovaného projektu**

Mým cílem bylo jednak žáky tématem a novou technikou výroby loutky zaujmout, ale také jim umožnit zkusit si práci s jiným druhem loutky. Dalším záměrem bylo vzbudit jejich touhu po poznání nového a probudit zájem o dané téma. Chtěla jsem jim ukázat, že loutka nemá hranic. Mohou vzít jakýkoli materiál a vyrobit si loutku, potom se s ní musí naučit manipulovat a pracovat.

Osobnostně – sociální cíle

- Žák rozumí literárnímu textu a tvořivě s ním pracuje podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Žák se zamyslí nad tím, co je to bezpečí a ochrana.
- Žák se zamyslí nad tím, jak pomoci druhým.
- Žák sám připraví pomůcky potřebné k lekci.

Dramatické cíle

- Žák se učí za pomoci loutky vnímat svět očima druhého.
- Procvičí si dovednost spolupráce ve skupině.
- Žák dokáže přijmout roli a přiměřeně v ní jednat.
- Žák se učí vyrábět loutku.
- Žák se ve své roli učí komunikovat s loutkou.
- Žák se učí pracovat s loutkou.

Použité metody a techniky dramatické výchovy

- Pantomima.
- Hra v roli.
- Živé obrazy.
- Rozhovor v kruhu, brainstorming.
- Pohybová cvičení.
- Alej.
- Nápodoba.
- Reflexe.

Oborové cíle – RVP

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět; Výtvarná výchova

- Žák pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Pracuje ve skupině a podílí se na průběhu lekce.
- Osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě.
- Žák reflektuje svou práci a zajímá se o práci jiných.

• **Námět a téma**

Námětem pro tento dramatický projekt byla kniha od Hany Neborové, Golem.

Tématem této lekce je zamyslet se nad přiměřenou ochranou lidí a důsledky lidských výtvorů, které mají k této ochraně sloužit. Ústředním tématem je najít nové možnosti pro výrobu loutky a práce s ní během lekce.

- **Časový rozsah**

Lekci jsem realizovala ve čtyřech vyučovacích hodinách. Původně jsem chtěla vyrobit loutku z hlíny v rámci výtvarné výchovy, ale realizovali jsme tuto aktivitu v rámci dramatické lekce.

- **Pomůcky**

Lekce se odehrávala ve třídě, kterou jsme vyklidili tak, abychom měli větší prostor pro realizaci. Pro společné reflexe a práce v kruhu jsme využili koberec podložky. Třída je vybavena počítači, CD a radiopřehrávačem.

- NEBOROVÁ, Hana. Golem. Ilustrace Adolf Born. Praha: Brio, 2006. ISBN 80-86113-83-3
- archy papíru, fixy, vodovky, pastelky, nůžky, lepidlo, psací potřeby
- čtvrtky A4, A2
- sochařská hlína, pomůcky na keramiku (nožíky, špachtle, válečky, ...)

Poznatkové zdroje

NEBOROVÁ, Hana. Golem. Ilustrace Adolf Born. Praha: Brio, 2006. ISBN 80-86113-83-3

Scénář projektu – činnosti, příp. varianty činností

1) Hra na loutkáře – cvičení na kontakt partnerů

Popis činnosti: Žáci hrají ve dvojicích. „Loutkář“ vodí na pomyslných nitích „loutku“ na krátkém vedení. Předem se žáci domluví, které části těla „loutky“ jsou navázány na nitích a jakým způsobem jimi „loutkář“ manipuluje.

Reflexe: Tato aktivita byla pro žáky nová. Hned řekli, že ji budeme zařazovat do dalších lekcí, protože se jim moc líbila. Nejdříve jsme si řekli, že naše loutka má na nitích připevněné jen paže. Když to děti zvládaly, loutce jsme připevnili i dolní

končetiny. Někteří využívali jen prostor na židli nebo na zemi, ale dvě skupinky se vydaly do prostoru.

2) Brainstorming OCHRANA LIDÍ

Pomůcky: Větší arch papíru, fixy

Popis činnosti: Každý žák si vezme fix a запиše na společný arch papíru vše, co ho napadne na téma OCHRANA LIDÍ. Na konci činnosti jeden žák přečte všechny zápisy.

Reflexe: Protože se jedná o žáky 4. ročníku, brali už slovo ochrana i z intimního hlediska. Připočítávám to k počáteční fázi puberty. Většinou žáci psali nástroje a předměty k ochraně lidí, vyskytla se také slova jako dům, policie, klec.

3) Boj s pomluvami – živé obrazy

Popis činnosti: Žáci si vyslechnou text. Poté se postaví do prostoru a vytvoří živé obrazy na téma „Jak se bránit proti osočování“. Učitel chodí mezi žáky a koho se dotkne, řekne jednu větu.

Text: Středověká Praha se utápěla v přivalech deště. Všude se valily potoky vody, duchovního Tadeáše však nečas neodradil. Tak jako jiné dny procházel ulicemi města a brojil proti Židům, zejména lživě poukazoval na krvavé skutky, které údajně předcházejí oslavy jejich jarního svátku Pesach. Tomuto osočování se ale rozhodl nový pražský rabín učinit přítrž.

Reflexe: Žáci po oživení říkali: „Nic jsem neudělal. Jsem nevinný. Řeknu to doma. Zavolám policii.“

4) Kde hledat pomoc – alej

Popis činnosti: Žáci vytvoří uličku. Učitel v roli Löwa prochází uličkou a vyslechne si názor všech. Otázka zní: „Jít, nebo nejít na Pražský hrad? Požádat o pomoc, nebo si pomoci sami? Jak?“

Text: Rabín Löw pohlédl nahoru, aby požádal Boha o radu, jak dál postupovat. Leč Bůh zůstal mlčenlivý. A tak se rabi po dlouhých hodinách rozjímání zahloubal do tajných knih. S příchodem nového jitra však tajné spisy zavřel a přemýšlel, zda má jít orodovat na Pražský hrad k císaři Rudolfovi II.

Reflexe: Žáci většinou říkali, že rabín nemá chodit na Hrad. Jako důvod uvedli, že by mu stejně Rudolf nepomohl. Přirovnávali to k dnešním politikům. Shodli se na tom, že si musíme pomoci sami.

5) Stvoř Golema

Pomůcky: sochařská hlína, pomůcky na keramiku (nožíky, špachtle, válečky ...)

Popis činnosti: Žáci si vyslechnou text. Ve skupinách po 3 dostanou svůj díl sochařské hlíny a podle své fantazie vyrobí Golema.

Text: Rabín Löw sáhl po Knize stvoření a hledal ve znacích hebrejské abecedy, dokud nenalezl divotvornou podobu Božího jména – slovo, které je zdrojem všeho, kouzelným slovem ham-foráš, jenž vložen do čisté hlíny povolá hlínu k životu. Potom si pečlivě zvolil dva pomocníky, aby společně zastupovali oheň, vodu a vzduch, neboť kromě země také těchto živlů bylo ke zrodu umělé bytosti nezbytně zapotřebí. Muži, kterým věnoval svou důvěru, byli Izák Katz a Jákob Sosson. Bílé oděny vyšli z rabínova domu. Jejich kroky směřovaly podél Vltavy k opuštěné cihelně, kde bylo možné nalézt nejčistší plavenou hlínu. Tam uhnětli z bláta lidské tělo.

Reflexe: Výtvarná aktivita nám zabere vždy hodně času, ale je žádaná. Žáci dostali sochařskou hlínu a vyrobili svého Golema. Každý byl jiný, ale děti se snažily napodobit známou postavu z filmu.

6) Jak probudit Golema? - Zapamatuj si, zopakuj a přidej (nápodoba)

Popis činnosti: Učitel řekne žákům, že malé děti se nejlépe učí nápodobou. Pokusíme se nacvičit nápodobu, než probudíme Golema. Žáci stojí v kruhu. Jeden žák udělá strojový pohyb některou částí svého těla. Musí mít jasný začátek i konec. Podívá se na

jiného žáka v kruhu a ten přesně zopakuje a přidá další přesně vymezený pohyb jinou částí těla. Podívá se na dalšího žáka a cvičení pokračuje do doby, dokud se někdo nesplete.

Reflexe: Žáci tuto aktivitu přirovnali k slovní hře, kterou hrajeme v rámci literární výchovy. Jeden řekne slovo a další přidá další. U této fyzické aktivity se děti velmi pobavily, protože se našel po třech, čtyřech gestech někdo, kdo se spletl. Aktivitu jsem zařadila z důvodu přípravy na realizaci inscenace. Žáci se tím připravují na spolupráci na jevišti a pohotovou reakci.

7) Už žije!

Popis činnosti: Žáci dostanou do skupin (po 3 žácích) rozstříhaný nápis po znacích, který oživuje Golema. Celý nápis bude umístěn v místnosti a žáci formou běhacího diktátu budou skládat svůj nápis ve skupinách. Až se skupině podaří sestavit nápis, opíše ho a vloží do svého hliněného Golema.

Text: Izák Katz obešel hliněné tělo sedmkrát proti směru hodinových ručiček a sedmkrát přitom vyslovil tajnou formuli. Po sedmém obkroužení se hliněná postava rozžhavlala do ruda, tělo se žářem začalo roztahovat. Jákob Sosson opsal kolem těla stejný počet magických kruhů jako představitel vodního živlu a začala mizet ohnivá červeň, trup zvláčněl a potáhl se kůží. Poslední obcházel rabín Löw a závěrem vyslovil posvátnou větu: „I stvořil Hospodin člověka z hlíny a vdechl v jeho chřípí dech života.“ Poté se společně uklonili k východu, k západu, k jihu i k severu a rabi vsunul novému stvoření pod jazyk proužek pergamentu s Božím jménem. Bytost dostala jméno Josef.

Reflexe: Úplně všichni obcházeli svou vytvořenou postavu Golema, proto jsme u této aktivity strávili hodně času. Vzájemně si radili, co říkat. Aktivitu brali vážně i proto, že v tu dobu se k nám přidal p. školník, který u nás ve třídě opravoval okno. Děti se mu chtěly předvést a posléze navrhovaly, že by se příště mohli přidat i rodiče.

Nápis „šém ham foráš“ v hebrejštině (dostane každá skupina rozstříhaný po znacích):

פורום חזיר קותל-שם	פורום חזיר קותל-שם	פורום חזיר קותל-שם	פורום חזיר קותל-שם
--------------------	--------------------	--------------------	--------------------

Hebrejské nápisy se čtou zprava doleva.

פורום = méš

חזיר = mah

קותל-שם = šarof

8) Domácí lapálie - pantomima

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu. Postupně jde do středu každá skupina se svým vyrobeným hliněným Golem. Uprostřed kruhu je sáček s lístečky. Na lístečcích jsou napsané činnosti, které žáci musí s pomocí své „loutky“ pantomimicky předvést. Když ostatní uhodnou, jde si vytáhnout lísteček další skupina a hra pokračuje. Vystřídají se všechny skupiny.

Text: Rabínova manželka pozapomněla, že má od muže přikázáno nepoužívat Josefa k obyčejné práci. Přikázala však, aby nanosil vodu. Vodu donesl, aniž by vyšplíchl, a poněvadž ho nikdo nezastavil, chodil ke studni dál. Za chvíli se valil ulicí potok, jako by v rabínově domě vytryskl pramen.

Dalšího dne ho poslala rabínova manželka pro jablka. Josef zamířil na tržiště, tam si vyhlédl stánek s nejčerstvějším ovocem a ukázal na nejpěknější jablka. Pro svou němotu se ale s trhovkyní nedokázal domluvit na množství, a tak popadl stánek i se židlí, na které seděla, všechno si to naložil na ramena a spěchal domů. Hospodyně spráskla ruce, když viděla, co Josef zase vyvedl.

Reflexe: Pohyby byly velmi strohé a děti si na to i stěžovaly. Říkaly, že Golem je velmi neohrabaný a nehýbá žádnou částí těla. Rozvinula se diskuze o tom, zda by měl mít Golem možnost hýbat hlavou a rukama, ale našli se i odpůrci, kteří říkali, že by to potom nebyla hliněná postava.

9) Jaký byl Josef? - advokáti

Popis činnosti: Žáci ve svých skupinách vymyslí obhajovací řeč. Potom vystoupí před ostatní skupiny se svou loutkou a jako advokáti pronesou obhajovací řeč, proč byl Josef užitečný a proč bychom na něj měli pěkně vzpomínat. Vystřídají se všechny skupiny.

Text: Jednou se rabín zdržel ve městě. Golem zůstal sám doma a ponechán napospas své nespoutané síle a snad i pod vlivem astrálních sil, nad nimiž Saturn právě převzal vládu, propadl neklidu a zuřivost se začala zmocňovat jeho zmatené duše. Jako šílenec rozbíjel všechno kolem sebe, a když dokonal zkázu v rabínově domě, vyřítit se do ulic. Zde rozlamoval vrata, ničil vývěsní štíty, vyraženými okny házel po kolemjdoucích. „Josefe, stůj!“ vykřikl rabín.

Golem tvrdě spal na půdě, když přišli rabín Löw, Izák Katze a Jákob Sosson. Postavili se k jeho hlavě, tak jako při jeho stvoření stáli u jeho nohou, a rabín Löw mu vyňal z úst Boží slovo.

S příchodem rána se těžce rabín zvedl a vyšel z domu, aby rozšířil zprávu, že Josef v noci opustil město a už se nevrátil.

Golem zůstal na půdě Staronové synagogy. Pouze legenda o něm se zachovala a předávána z generace na generaci putovala do celého světa.

Reflexe: Všechny skupiny Golema opěvovaly. Žáci se shodli na tom, že záleží na člověku, který je zodpovědný za svůj výtvar. Žáci diskutovali o tom, zda lidé, ve snaze bránit a uchránit druhé, nejdou až do extrému a nenadělají více škody. Dále tu byla diskuze o lidských výtvorech, které byly vyrobeny pro ochranu ostatních, ale byly později zneužity jednotlivci. Byla tam jedna žákyně, která to přirovnala k zodpovědnosti člověka za svého psa. Nakonec se všichni shodli, že rabín neměl uspávat Golema, spíše měl zajistit, aby byl stále pod kontrolou. Závěrečná řeč se také týkala obrany celé země i budoucích generací. Golem by prý mohl pomoci také v době války.

10) Závěrečná reflexe v kruhu

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu a posílají si loutku Golema. Každý řekne jednu větu.

Reflexe: Při závěrečné reflexi děti řekly, že se jim práce na této lekci velmi líbila. Původně si myslely, že Golem je historická postava. Byly zklamané, že je to pověst. Tuto lekci jsme měli v době, kdy jsme ve vlastivědě probírali období Rudolfa II. Děti jsou hodně ovlivněné filmem Pekařův císař a císařův pekař. Stále se žáci snažili nebrat Golema jako prostředek k obraně, ale jen jako další vynález, hračku.

Nakonec jsem byla s lekcí spokojená, protože jsme mohli výsledky aplikovat do dalších předmětů (VV, PČ), což vede k přirozenému rozšíření znalostí. Na začátku této lekce jsem se bála, že se nedostaneme k hlavnímu problému, který jsem si vytyčila, což byla obrana a ochrana lidí, ale v průběhu aktivit se žáci oprostili od pubertálních připomínek a zaměřili se jen na děj. Během tohoto pololetí jsme s dětmi mluvili o tom, že na konci roku budeme hrát loutkové představení. Dětem jsem řekla, že si rozhodnou, o čem bude závěrečné představení. Po této lekci si děti odhlasovaly, že představení bude o Golemovi. Pan školník nám navrhl, že nám pomůže vyrobit velkou loutku Golema, protože se mu aktivity moc líbily.

• Závěrečné hodnocení plánu a jeho realizace, případně návrhy úprav

Cíle lekce jsem zčásti naplnila. Opět jsem nedodržela časový plán, protože jsem zařadila výtvarnou aktivitu do samotné lekce. Časový plán se mi také nedaří dodržet při aktivitách, kdy se diskuze prodlouží, ale nechci žáky zastavovat v jejich projevu.

Nemohu říci, zda oslovila všechny žáky, kteří se na projektu účastnili, protože již jsou ve věku, kdy nastupuje puberta. Je čím dál tím těžší zaujmout žáky, a proto jsem ráda, když je cokoli zaujme.

Překvapilo mě, jak s nadšením přijali aktivitu na výrobu loutky. Žáci od prvního ročníku rádi pracují s modelínou a hlína je další stupeň této práce. Opět se mi potvrdilo, že osobně vyrobená loutka má pro žáky větší význam než koupený hotový výrobek. Žáci chodili po třídě a porovnávali si vyrobené loutky. Bohužel nemáme pec na výpal hlíny, proto se nám po týdnu začaly loutky rozpadat, což bylo pro většinu velkým

zklamáním. Protože se jim práce s hlinou líbila, pokusím se v budoucnu spojit s keramičkou a domluvit vypálení výrobků.

Žáci uvedli, že práce s hliněnou loutkou je mnohem obtížnější než s loutkou z jiného materiálu. I když se někteří snažili při výrobě myslet na jiné postavení paží, pohyby jsou velmi omezené a špatně se s loutkou manipuluje. V konečné fázi usoudili, že jiný materiál by nebyl pro výrobu Golema vhodný. Jeden žák řekl: „To by už nebyl Golem, kdyby nebyl z hlíny.“

Další den jedna dívka přinesla film Císařův pekař a pekařův císař. Společně jsme se na film podívali a žáci v průběhu projekce odcházeli a přinášeli si své hliněné Golemy. Bylo pěkné pozorovat jejich hraní. Nevím, zda se to ještě dá nazvat hraním, já to vidím jako práci – práci s loutkou. Pro mne je to další stupínek na pomyslném žebříku, kdy se žáci dostali z fáze hry do fáze práce.

POLEDNICE

• Charakteristika skupiny

Projekt jsem realizovala na ZŠ Tyršova 68, Český Brod, kde pracuji. Byl vytvořen pro žáky čtvrtého ročníku, což je věková skupina 10-12 let. Tyto žáky znám již čtyři roky, neboť jsem jejich třídní učitelka. Jsme malá třída, žáků je zde 18 (9 dívek a 9 chlapců). Při této lekci pracovalo 8 dívek a 7 chlapců, ostatní chyběli z důvodu nemoci.

Žáci již měli možnost setkat se ve výuce s dramatickou výchovou a toto je již 5. lekce, která se zabývá využitím loutky. Proto jsem volila, dle mého názoru, prvky pro pokročilé. Zařadila jsem aktivity, které seznamují žáky s dalším využitím loutky.

Zájmy této skupiny jsou velmi různorodé, i když vzhledem k věku se třída rozdělila na žáky, které zajímají jen počítače, čtenáře a je tu také skupina sportovců. Ve třídě jsou i žáci, kteří mají na svůj věk velký rozhled, co se týče současného dění ve světě. Je pěkné, že se zde sešla početná skupina, která má, na svůj věk, velký literární rozhled.

Žáci jsou zvyklí pracovat samostatně, ve dvojicích i ve skupinách, ale někdy mají problémy rozdělit si práci. Vzhledem k tomu, že jsem s žáky pět hodin denně, je pro mne snadné odhadnout průběh lekce. Pokud je téma zajímavé, dá se s nimi velmi hezky pracovat a diskutovat. Proto se vždy snažím najít takové téma, o kterém předpokládám,

že je bude zajímat a posune nás v práci dál. Nechávám se velmi často inspirovat samotnými žáky.

- **Kontext**

K. J. Erben v básni zobrazuje Polednici jako divou ženu působící zlobivě na člověka. Matka je zde potrestána za prohřešek proti povinnosti mateřské lásky velmi krutě, protože v hněvu přivolává Polednici k potrestání vlastního dítěte. Celý děj se odehrává v několika chvílích kolem poledne.

Pro práci jsem zvolila knihu, která je zařazena v ročního plánu ČJ naší školy až v 5. ročníku. I když jsem lekci zařadila na konec 4. ročníku, myslím, že jsou žáci připraveni na literaturu pro vyšší stupeň. Mým cílem bylo nejen přiblížit baladu, ale hlavně spojit báseň s využitím loutky. Aktivitu jsem volila tak, aby pro žáky znamenaly posun v jejich práci. Snažila jsem se jim dát prostor pro jejich vlastní fantazii při použití loutky.

Chtěla jsem tak spojit téma chování dítěte, rodičovský trest a loutku.

- **Cíle a úkoly realizovaného projektu**

Mým cílem bylo jednak žáky seznámit s dalším žánrem, ale také s jiným druhem loutky. Dalším záměrem bylo vzbudit jejich touhu po poznání nového a probudit zájem o dané téma. Chtěla jsem jim ukázat, že využití knihy v dramatické výchově není jen prostřednictvím prózy, ale můžeme pracovat také s básní. Loutka může nejen naladit, ale pomůže nám vcítit se do tohoto žánru.

Osobnostně – sociální cíle

- Žák rozumí literárnímu textu a tvořivě s ním pracuje podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Žák se zamyslí nad literárním textem.
- Žák se seznámí s baladou.
- Žák se zamyslí nad chováním k druhým a trestáním.
- Žák si uvědomuje rozdíl mezi domluvou a trestem.

- Žák sám připraví pomůcky potřebné k lekci.

Dramatické cíle

- Žák se učí za pomoci loutky vnímat svět očima druhého.
- Procvičí si dovednost spolupráce ve skupině.
- Žák dokáže přijmout roli a přiměřeně v ní jednat.
- Žák se ve své roli učí komunikovat s loutkou.
- Žák se učí pracovat s loutkou.
- Žák se učí pracovat s literárním textem s pomocí loutky.

Použité metody a techniky dramatické výchovy

- Pantomima.
- Hra v roli, loutka v roli, učitel v roli.
- Živé obrazy.
- Rozhovor v kruhu, brainstorming.
- Pohybová cvičení.
- Nápodoba.
- Reflexe.
- Čtení, poslech, výklad, diskuze, výtvarné výstupy.

Oborové cíle – RVP

Vzdělávací oblast: Člověk a jeho svět; Český jazyk – literatura; Výtvarná výchova

Výstupy v RVP

- Žák pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.
- Žák čte a poslouchá text s porozuměním.
- Žák je veden k vlastní četbě.
- Pracuje ve skupině a podílí se na průběhu lekce.
- Osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě.
- Žák reflektuje práce jiných i svou.

- Uplatňování subjektivity: prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností (manipulace s objekty, pohyb těla a jeho umístění v prostoru).

- **Námět a téma**

Námětem pro tento dramatický projekt byla kniha od K. J. Erbena Kytice.

Tématem této lekce je zamyslet se nad chováním (zlobením) a následným trestem. Hlavním tématem je využití loutky při práci s textem. Žáci se naučí pomocí loutky vnímat svět očima druhého a vyjádřit skrze loutku své emoce a myšlenky.

- **Časový rozsah**

Lekci jsem realizovala ve čtyřech vyučovacích hodinách, včetně výtvarných aktivit.

- **Pomůcky**

Lekce se odehrávala ve třídě, kterou jsme vyklidili tak, abychom měli větší prostor pro realizaci. Pro společné reflexe a práce v kruhu jsme využili kobercové podložky. Třída je vybavena počítači, CD a radiopřehrávačem.

- kniha: ERBEN, Karel Jaromír. Kytice z básní Karla Jaromíra Erbena. Praha: Odkaz národu, 1940
- archy papíru, fixy, vodovky, pastelky, nůžky, lepidlo, psací potřeby
- čtvrtky A4, A2
- čtvrtky, pastelky, fixy, lepidlo, vlna, roličky
- loutka holčičky
- loutka Polednice (děti si ji vyrobí v průběhu lekce)

Poznatkové zdroje:

- ERBEN, Karel Jaromír. Kytice z básní Karla Jaromíra Erbena. Praha: Odkaz národu, 1940

- <https://www.youtube.com/watch?v=aUaR7ABJvvg>
- <https://www.youtube.com/watch?v=3gpp2ZbtH30>
- [https://cs.wikipedia.org/wiki/Polednice_\(Kytice\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Polednice_(Kytice))

Scénář projektu – činnosti, příp. varianty činností

1) Oživení předmětu - nápodoba

Popis činnosti: Žáci hrají ve dvojicích. Jeden žák má libovolný předmět (šátek, šála, tužka, kniha ...) a udělá tímto předmětem pohyb. Druhý žák musí tento pohyb napodobit. Role se vymění a hra pokračuje.

Reflexe: Aktivita se dětem velmi líbila. Každá dvojice měla jiný předmět – tužka, čepice, kružítko, svetr, bota, křída, zmačkaný papír, plastová krabička od svačiny. Někteří žáci pohyb doplnili i zvukem. Žáci se v průběhu aktivity ptali, zda bychom nemohli aktivitu přesunout k lavicím, protože by to vypadalo jako loutkové představení. Udělali jsme to a vznikl nám, podle jednoho žáka, loutkový trénink.

2) Vyprávění – vodopád

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu. Učitel má v ruce loutku (v našem případě maňásek holčičky). Učitel začne vyprávět příběh: „Bylo jedno dítě a to moc zlobilo.“ Učitel pošle loutku po kruhu. Žáci pokračují jeden po druhém a každý řekne jednu větu a pošle loutku dál. Posledním žákem v kruhu musí příběh také končit.

Reflexe: Problémem u této aktivity bylo, že žáci nedokázali ukončit příběh s posledním v kruhu, proto jsme začali druhé kolo a příběh skončil uprostřed druhého kola. Žáci při svém projevu dělali i pohyb s loutkou. Někteří měnili hlas. U této aktivity jde pravděpodobně o zkušenosti s přizpůsobením se příběhu. Budeme tuto aktivitu zařazovat i při čtenářské dílně, aby žáci trénovali přizpůsobení se skupině a rychle reagovat na další vyprávěče.

3) Myšlenková mapa – ZLOBENÍ → VÝČITKY → TRESTY

Pomůcky: Větší arch papíru, fixy

Popis činnosti: Každý žák si vezme fix a zapíše na společný arch papíru vše, co ho napadne na téma ZLOBENÍ, VÝČITKY, TRESTY. Na konci činnosti jeden žák přečte všechny zápisy.

Reflexe: Na myšlenkové mapě bylo zapsáno: zlobení – neposlouchání, špatné známky, zapomínání; výčitky – křik, řev, nadávky, bouchání dveřmi; tresty – vařečka, facka, domácí vězení.

4) Jak zlobíme a jak jsme potrestáni – živé obrazy

Pomůcky: <https://www.youtube.com/watch?v=aUaR7ABJvvg>

Popis činnosti: Žáci si lehnou na zem a poslechnou si hudbu z filmu Kytice. Potom se žáci rozdělí do dvou skupin. Jedna skupina vytvoří živé obrazy na téma Jak zlobíme a druhá na téma Jak jsme potrestáni. Učitel chodí mezi žáky, a koho se dotkne, ten řekne jedno slovo nebo jednu větu. Učitel střídá žáky z jedné a druhé skupiny.

Reflexe: Některé živé obrazy byly dokonce skupinové (2-3 osoby). Aktivita se vydařila, žáci ji chtěli ještě jednou opakovat, protože své živé obrazy vylepšovali „příběhem“. Dělali živý obraz i s žákem z druhé skupiny. Při rozehrání obrazu žáci říkali: „Neudělám to. Nechci se učit. Chci se koukat na televizi. Chci hrát na počítači.“ Druhá skupina: „Zase mám domácí vězení. Nebij mě. Nekřič. Ségra to udělala první.“

5) Polednice – jak asi vypadá (rychlostní kreslení)

Pomůcky: papír, tužka nebo uhel, <https://www.youtube.com/watch?v=3gpp2ZbtH30>

Popis činnosti: Učitel pustí žákům báseň. Řekne žákům, že budou kreslit Polednici podle vlastní fantazie. Učitel pustí báseň. Žáci budou malovat podobu Polednice v průběhu poslechu básně. Jakmile přednes skončí, končí i kreslení.

Reflexe: Tuto aktivitu jsme dělali poprvé a žáci byli hodně nervózní, aby to stihli. Někteří dělali obrázek s mnoho detaily, proto nebyl hotový. Jeden žák říkal, že je to stejné jako malíři na Karlově mostě. O přestávce si někteří zkoušeli malovat podle písničky. Pustili si písničku a snažili se namalovat obrázek. Říkali, že je to lepší, protože písnička je delší než Polednice.

6) Každý má svou Polednici

Pomůcky: čtvrtky, pastelky, fixy, lepidlo, vlna, roličky ...

Popis činnosti: Žáci si ještě jednou poslechnou baladu Polednice. Potom si každý vyrobí podle svých představ Polednici. Žáci mohou použít jakýkoli materiál, který je ve třídě.

Text: <https://www.youtube.com/watch?v=3gpp2ZbtH30>

Reflexe: Většina pojala aktivitu jako výrobu jednoduché loutky. Jako materiál používali: vařečky, papír, látku, vlnu, ruličky, novinový papír. Žáci převážně vyrobili maňásky, vyrobili otvory pro prsty, tím loutka mohla pohybovat rukama.

7) Co si myslí Polednice

Popis činnosti: Učitel sedí na židli uprostřed kruhu žáků. Učitel je v roli zlobivého dítěte. Žáci chodí v kruhu se svou Polednicí. Každá Polednice řekne učiteli jedno slovo nebo jednu větu.

Reflexe: Bylo zajímavé sledovat žáky, protože se při této aktivitě chovali jako dospělí. Říkali: „Už mě z tebe bolí hlava. Přestaň, nebo vypadni. Já se z tebe zblázním. Mlč, nebo ti namlátím. Chceš jednu dostat?“ Někteří zapomínali na loutku Polednice a dali si ruce v bok, když mluvili s učitelem v roli zlobivého dítěte. Žáci, kteří si vyrobili maňásky, pojali aktivitu jako mini inscenaci s loutkou. Napodobovali pohyb a měnili hlas.

8) Jak se cítí dítě – pantomima

Popis činnosti: Žáci sedí v kruhu a jeden po druhém jdou doprostřed a pantomimicky předvedou: „Jak se cítím, když jsem potrestán.“

Reflexe: Někteří žáci předváděli pláč. Většina měla hlavu v dlaních. Jeden žák bouchl do lavice.

9) Polednice – linka důvěry

Popis činnosti: Žáci si vezmou svou Polednici. Každý si najde místo, kde je mu dobře. Zadání zní: „Nechceš něco říci Polednici, aby se ti ulevilo?“.

Reflexe: Žáci se domluvili a řekli, že nechtějí, abych je poslouchala. Domluvili jsme se, že to své Polednici pošeptají.

10) Jak bychom to řešili my – trestat, nebo domlouvat

Popis činnosti: Žáci se rozdělí do skupin. Jedna skupina jsou zastánci trestů a druhá zastánci domlouvání. Skupiny se postaví proti sobě a vzájemně argumentují, proč jsou právě v té své skupině.

Reflexe: Většina žáků byla ve skupině zastánců domlouvání. Zastánci domlouvání říkali, že se cítí poníženi, když dostanou fyzický trest. Shodli se, že do určitého věku je fyzický trest účinný, ale od cca 8 let to nemá žádný účinek. Zastánci fyzických trestů říkali, že raději dostanou facku a potom mají pokoj. Kdyby prý museli poslouchat hodinové domlouvání, byl by to pro ně horší trest.

11) Polednice – Je potrestání vždy důležité? (kruh)

Pomůcky: loutka Polednice, <https://www.youtube.com/watch?v=3gpp2ZbtH30>

Popis činnosti: Žáci si ještě jednou vyslechnou text balady Polednice. Žáci sedí v kruhu a učitel pošle loutku Polednice po kruhu. Každý řekne svůj názor: „Je potrestání vždy důležité?“

Reflexe: Většina žáků říkala, že potrestání by mělo být hned po zlobení, protože potom už to nemá cenu. Trest by měl nastat vždy, protože dospělí jsou také potrestáni, když něco provedou, např. za nehodu, krádež. Jen jeden žák řekl, že by tresty u dětí i dospělých zrušil. Když se ho ostatní ptali, jak by řešil krádež, řekl, že nijak. Nevím, zda už ho lekce nebavila nebo to říkal jen tak, protože už o tom nechtěl mluvit.

- **Závěrečné hodnocení plánu a jeho realizace, případně návrhy úprav**

Pracovala jsem s žáky, kteří jsou již na lekce dramatické výchovy zvyklí. Proto jsem zařadila metody a techniky DV, které jsou pro pokročilejší žáky. Snažím se zařazovat nejen aktivity, které žáci už znají, ale do každé další lekce zařazuji aktivitu nebo dvě, které jsou nové. Mám potom dojem, že se žáci posouvají v DV vpřed.

Žáci v této lekci pracovali s neznámým textem, protože ani jeden ještě nečetl Kytici. Původně jsem ji měla v plánu až do 5. ročníku, ale realizovali jsme ji na konci 4. ročníku. Každý rok vymýšlíme a hlasujeme, co budeme dělat poslední týden školního roku. Žáci si odhlasovali dramatickou výchovu. Velmi mě to překvapilo, protože jsem čekala, že to bude výlet. Na druhou stranu jsem byla moc potěšena, protože jejich nadšení mě žene stále kupředu. Snažím se hledat stále nové náměty a příběhy, které bychom zařadili do lekcí. Tento školní rok jsme hodně věnovali výrobě loutek a jsem přesvědčena o tom, že i to je jeden z důvodů jejich nadšení. Vždy, když chystáme další lekci, se žáci ptají, zda budeme vyrábět novou loutku. Na druhou stranu se ve třídě najdou i tací, kteří si DV neoblíbili. Jedna žákyně nemá ráda žádné skupinové práce. Ráda pracuje sama a i komunikace s ostatními je pro ni problém. Původně jsem si myslela, že právě jí by mohla práce s loutkou pomoci, ale zmýlila jsem se. I když s loutkami prošla všemi aktivitami, které jsme v průběhu celého ročníku realizovali, nedokázala se otevřít. Nutno podotknout, že i mimo školu je velmi plachá a nemluvná. Další žák má negativní postoj naprosto ke všemu. Nemá to určitě souvislost s dospíváním, protože tento postoj má už od prvního ročníku. Vždy si řeším sama se sebou, co je pro lekci a žáky lepší, nechat ho „nepracovat“ během lekce, nebo ho úplně vyřadit a dát mu jinou práci. Zatím jsem ho vždy nechala se skupinou, i když lekci úplně neprožije. Ve chvíli, kdy budu mít pocit, že výrazně narušuje prožitek druhým žákům, přistoupím k vyřazení z lekce a vyzkouším, zda toto řešení nebude pro ostatní

žáky lepší. Při aktivitách, které se týkaly práce s loutkou, pracoval, ale využíval loutku spíše k otloukání druhých. Tomuto chlapci byla v 2. pol. 4. ročníku diagnostikována pedagogicko-psychologickou poradnou závislost na počítačích a televizi.

Pokud se zamyslím nad plánem a cíli, lekce se vydařila z části. Příště bych volila spíše text čtený učitelem. Poslech básně bych zařadila až na konec lekce. Práce s loutkou se nám vydařila, protože žáci při výtvarné aktivitě neměli žádný problém s realizací. Bez potíží zvolili materiál a podle své fantazie vyrobili loutku. Mysleli také na to, aby měla pohyb rukou, protože při minulé lekci Golem měli s nepohyblivostí problém.

Důkazem toho, že využití loutky v práci s literárním textem se žákům líbí, je, že vyžadují další lekce.

3.2. Práce na inscenaci – Jak to bylo s Josefem

I když jsem pročetla literaturu, která je zaměřená na dramatickou výchovu a tvorbu inscenace, Tygr v oku od Palarčikové mě přímo uchvátil, nepostupovala jsem při tvorbě inscenace zrovna příkladně. V přípravě na samotný inscenační proces jsem zvolila literaturu, která se přímo netýkala loutkového divadla, ale práce na inscenaci. Původní myšlenka byla taková, že práci s loutkou již uskutečňujeme v průběhu dramatických lekcí, proto se zaměřím na tvorbu inscenace a loutku přidám později. Tento plán se mi neosvědčil, proto se příště budu snažit propojit přípravu inscenace s loutkou od samého začátku.

Nápad uskutečnění inscenace přišel v průběhu lekcí dramatické výchovy, které byly zaměřené na loutku a její využití při práci s literárním textem. Podnět přišel přímo od žáků. Ze všech lekcí jim byla nejbližší práce s textem o Golemovi. Každý rok, první týden v červnu, se naše škola připojuje k celostátní akci Týden čtení v České republice.

Na základě této akce jsem společně s dětmi připravila čtení s loutkovým představením. Námětem nám byl článek z čítanky pro 4. ročník – Pověst o Golemovi. Děti pověst četly po oddílech, aby se vystřídal všechny. Pravidelně čteme 1. a 2. ročníkům a touto formou získají čtenářské sebevědomí i slabší čtenáři. Každé čtení, s kterým přijdeme do

nižších ročníků, se snažíme obohatit něčím novým. Tentokrát to bylo krátké loutkové představení.

1. Volba námětu

Téma jsme našli. V tomto případě text znali všichni žáci, takže jsme si začali povídat o tom, zda zvolíme hotovou dramatizaci, nebo vytvoříme vlastní scénář. Žáci byli jednoznačně pro to, abychom si vymysleli vlastní. Protože rádi o hodinách literatury rýmují, nebylo pro mne překvapením, že si zvolili tuto formu.

Pokud bych postupovala podle Palarčíkové ((2011, s. 16) a odpověděla na doporučené otázky, určitě bychom se nevydali touto cestou, kterou jsme zvolili, ale nechtěla jsem dětem bránit v jejich iniciativě, protože vím, jak snadno v jejich věku ztratí motivaci. Pro vlastní potřebu a budoucí práci jsem si odpověděla na otázky k námětu:

a) Je námět dostatečně nosný, obsahuje dostatek podnětů pro dlouhodobější práci? Má literární předloha dostatečné divadelní kvality?

Námět je nosný, ale nejsem přesvědčená o tom, že by dal dostatek podnětů pro dlouhodobější práci. Pro naše účely literární předloha dostatečné kvality má.

b) Obohatí práce vztahy ve skupině, posune úroveň kooperace?

Práce na této inscenaci určitě obohatí vztahy ve skupině a posune úroveň kooperace.

c) Je výběr vhodný vzhledem k věku dětí a jejich schopnostem?

Výběr textu odpovídá věku dětí, ale protože se jedná o první pokus vytvořit inscenaci, nevím, zda odpovídá jejich schopnostem.

d) Zaujme, osloví děti téma i příběh natolik, aby je chtěly prezentovat formou inscenace?

Téma děti zaujalo, protože ho samy navrhly a chtěly ho prezentovat formou inscenace.

e) Vyhovuje námět zaměření skupiny, obohatí její dosavadní inscenační zkušenosti?

Stále hledáme zaměření naší skupiny, proto si tímto bodem nejsem jistá. Žádné dosavadní inscenační zkušenosti skupina nemá, proto je to pro ně určitě obohacující.

f) Bude možné námět realizovat s počtem dětí (chlapců, dívek), který je v daném kolektivu?

Námět bude možné realizovat s počtem dětí (chlapců a dívek), který je v daném kolektivu.

Kdyby si tyto odpovědi přečetl zkušený vedoucí divadelního kroužku, určitě by nám nedoporučil inscenaci nacvičit. Naše nadšení bylo tak veliké, že jsme se do této práce pustili plnou parou.

2. Analýza předlohy

Text pověsti jsem si prostudovala a navrhla jsem dětem, abychom inscenaci zaměřili na část, která se zabývá oživením Golema. Společně jsme si s dětmi připravili poznámky o tom, co nás z této části zajímá nejvíce.

- Kdo byl Rabín Löw?
- Důvod stvoření Golema.
- Jak byl Golem stvořen?
- Průběh oživení Golema.
- Důvod „uspání“ Golema.

3. Tvorba dramaturgicko-režijní koncepce

V naší třídě jsou velké rozdíly mezi žáky jak ve veřejném vystupování, tak v projevu. Nejdříve jsem navrhovala, aby každý měl v inscenaci roli, ale některé děti se toho zalekly. Potom jsem dětem navrhla, abychom obsadili role a měli i alternace. S tím všichni souhlasili. Poté, co jsme si na tabuli sepsali postavy, které budou v naší

inscenaci, společně jsme přemýšleli o tom, jak role obsadíme. Nakonec nám vznikly tři skupiny.

Začali jsme se zabývat scénografickými prvky. Domluvili jsme se, že inscenace bude kombinací loutek, herce a vypravěče. Byla potřeba vyrobit čtyři loutky. Během hodin výtvarné výchovy jsme připravili návrhy a poté jsme vyrobili tři marionety. K výrobě Golema jsme využili nabídky pana školníka, který nám vyrobil loutku v životní velikosti. Loutka Golema je ze stavebního polystyrenu, lepidla na zateplování domů a komponentů od starého jízdního kola. Když jsem psala v teoretické části o využívání materiálů, netušila jsem, jak si tuto teorii potvrdím.

Kostýmy jsme získali v second handu a došila jsem je s pomocí jedné maminky.

4. Tvarování

Všechny naše zkoušky byly v rámci vyučování, proto jim nebylo věnováno tolik času, kolik by si zasloužily. Samotná inscenace je velmi krátká a s čtením pověsti zabere kolem 10 minut. Celé čtení i inscenace je na přiloženém CD.

Premiéru jsme měli v 1. ročníku a obě strany, publikum i herci, byly spokojené. Jako učitel musím říci, že nás čeká velmi mnoho práce, abychom se v dalších reprízách zlepšili.

Pokud se zaměřím na sebereflexi, nejsem s inscenací moc spokojená. I když pochvala od kolegyně je určitě motivující, vidím zde mnoho nedostatků, které bych chtěla v budoucí práci zlepšit. Pro svou další práci si musím práci lépe zorganizovat. Domnívám se, že nám chyběla systematická, pravidelná práce na inscenaci. Přípravu inscenace jsem zařazovala do předmětů, které jsem posléze spojovala s jinými předměty, abych dodržela ŠVP a roční plán. Zjistila jsem, že nám chybí hodinová dotace na dramatickou výchovu, kterou bych využila pro přípravu inscenace. Větší pozornost bych příště věnovala tvorbě scénáře. Nenechala bych žákům tolik volnosti, spíše bych s nimi konzultovala již připravený scénář. S tvorbou loutek jsem byla spokojená, ale práce na ostatních rekvizitách nebyla dostatečná, nevěnovali jsme jí náležitou přípravu. Při práci jsme se zaměřili více na tvorbu loutek. Žákům také chybí mluvní průprava, která je velmi důležitá. Tuto průpravu bych ráda v budoucnu zařadila do ročního plánu tělesné

výchovy. Při tvorbě inscenace jsem nechala dětem větší prostor a spíše jsem dohlížela a pomáhala jim. Učitel by měl být tím stěžejním pracovníkem a vést děti. Tady jsem měla spíše pocit, že jsme si role vyměnili. Pokud budu s dětmi pracovat na inscenaci, našla bych časový prostor, abychom práci věnovali dostatek času a postupovali podle osvědčených titulů, jako je např. Tygr v oku. Nejvíce by se pro tuto práci hodil kroužek dramatické výchovy, který na naší škole chybí. Má nespokojenost také vychází z nezkušenosti. Je to má první práce s dětmi na inscenaci, proto chyb, kterých jsem se dopustila, využiji v příští práci k zlepšení přípravy.

Co se týká mého hodnocení výkonu dětí, chválila jsem je za jejich práci a kritizovala jsem jen málo. Inscenace je jedna z mnoha cest dramatické výchovy a určitě není tou nejdůležitější. Děti jsou nadšené a jejich pocity jsou to nejdůležitější. Během celého školního roku děti udělaly velký kus práce, v každé další lekci dramatické výchovy se vyvíjely směrem vpřed.

Dětská inscenace – Jak to bylo s Josefem

Scénář inscenace podle knihy Hany Neborové, Golem

Osoby: Vypravěč

Löw

Golem – Josef

Manželka Löwa

Izák Katz

Jakob Sosson

Vypravěč: V Praze jednou žil Jehuda Löw ben Becalel. Byl to obhájce židovského národa a velkým mužem své doby. Měl velké vědomosti z astrologie, astronomie, matematiky a fyziky. Zasvěcen do židovské mystiky a

technických objevů proslul činy, pro něž byl považován za velkého mága.

Löw: *(Löw sedí doma u okna a kouká ven)*: Sedím tady sám a hledím v širou dál.

Löwova žena: *(Stojí u plotny a vaří oběd)*: Pořád koukáš, nic neděláš. Už se hýbej, sluhu sháněj.

Löw: Jsem šťastný muž, mám ženu jako nůž.

(Někdo ťuká na dveře)

Löwova žena: Koho to sem čerti ženou, doufám, že nic nesežerou.

Löw: Jdu hned otevřít, snad budu mít klid. *(Vidí za dveřmi své přátele)*: Pozor chlapi, žádné prudké pohyby, žena má v ruce koblihy.

Löwova žena: *(má v ruce mísu)* Dáte si koblihy?

Izák a Jakob: Děkujeme, ne, hned zase půjdeme.

Löwova žena: Neubude.

Izák: Jdeme prosit o pomoc, je potřeba hlídat přes půlnoc.

Löw: Vytvoříme spolu sluhu, hlídání mu bude k duhu.

Izák: Bude to chlap jako hora, bude na nás koukat shora.

Jakob: Z hlíny si ho uplácáme, všem to potom vykecáme.

Löwova žena: Proč z hlíny?

Izák: Hlína z Vltavy, bude pořádné postavy.

Jakob: Přizveme si živly tři, budou jako Svěrákovi bratři.

Izák: Já jsem voda, ty jsi vzduch, to bude asi nějaký duch.

Löw: Kdo je třetí, snad ne země, Hospodin bude stát při mně.

Löwova žena: Jeden zprava, druhý zleva. Proč tu běhají, nevím teda.

Löw: Ženská, to ty nepochopíš. Čeká na tebe vařečka, lidé jdou už z městečka.

Izák: Chtějí mít sluhu, jakéhokoli druhu.

Jakob: Sluhu máme, jen ho vzbudit, ten se tady nebude nudit.

(za hlasitého bubnování děti zvedají Golema)

Löwova žena: To je mužskej, co! Políbím ho, bude můj. Ochočím ho, stůj, co stůj.

Josef: Ahoj lidi, co se děje? Spal jsem dlouho bez naděje.

Löw: Ahoj, Josef, rychle vstaneš, pomáhat všem budeš.

Josef: Dlouho jsem spal, ale už jsem vstal. Budu pracovat třikrát týdně, všichni židé budou spát klidně.

Vypravěč: A to byl příběh o tom, jak byl stvořen Golem. Pracoval za deset služebníků. Moc toho nenamluvil, ale byl nesmírně šikovný. Oči mu žhnuly a lidé se ho zpočátku báli, ale když viděli, že Rabbiho poslouchá na slovo, zvykli si na něj. Při své rychlé práci nadělal také hodně škody, a proto Löw usoudil, že bude lepší, když si načas odpočine. Vyjmul mu šém a Golem usnul. Nikdo neví kde a na jak dlouho.

4. Výzkum a jeho cíl

Zvolila jsem metodu akčního výzkumu, kde jsem se zaměřila na sběr dat při konkrétní činnosti. Touto činností jsou lekce dramatické výchovy, které byly zaměřeny na loutku a její využití při práci s literárním textem na 1. stupni základní školy. Konkrétně šlo o skupinu dívek a chlapců 4. ročníku. V průběhu výzkumu jsem se také zaměřila na dílčí i celkové vnímání, reflexe, sebereflexe a celkové hodnocení celého procesu. Jako učitelka jsem žáky v průběhu lekcí vedla a sledovala jejich činnosti s loutkou a bez ní.

Během celé práce jsem mapovala teoretická východiska, ale hlavně jsem se zaměřila na možnosti využití loutky v edukačním procesu s textem. Všechny své výsledky jsem průběžně zaznamenávala v reflexích konkrétních činností a v závěrečném hodnocení porovnám zjištěné informace.

Osobně jsem se zúčastnila všech lekcí, které jsem připravila, a také jsem se angažovala v některých aktivitách. Mým cílem bylo získání vlastních zkušeností a podrobných a podložených informací o tom, jak děti reagují na loutku, jak je ovlivňuje při jejich práci a zda je pro ně přínosem, nebo naopak zátěží, když pracují v hodinách dramatické výchovy. Jako další cíl jsem si stanovila zjistit, zda loutka pomáhá zlepšit zapojení dětí do pracovního procesu s literárním textem, zda je pro ně motivací a pomocnicí v učebním procesu. V závěru jsem se zaměřila na zkoumání postojů dětí k loutce a jejich posunu v práci s ní.

Výzkumné otázky:

I. Děti a loutka

1. Vnímají děti fiktivnost loutky?
2. Jaký mají děti vztah k loutce?

II. Loutka a text

1. Jak loutka pomáhá učiteli a žákovi v práci s textem?
2. Jaký text žákům vyhovuje při práci s loutkou?

4.1. Vyhodnocení výzkumu

Realizace celého výzkumu trvala téměř jeden školní rok. Všechny realizované lekce dramatické výchovy mi přinesly cenné informace, které jsou důležité pro moji další práci. Všech pět realizovaných lekcí dokázalo, že loutka je vhodná metoda pro práci nejen s literárním textem, ale je i velkým pomocníkem učitele. Vhodným užitím může

pomoci upoutat pozornost žáků, působit na celkovou soustředěnost skupiny, rozvíjet fantazii a podporovat aktivitu při činnostech, ve kterých ji učitel nebo žáci využívají. Loutka se stala přirozeným pomocníkem nejen pro děti ve třídě, ale také pro mě. Žáci se postupem času naučili pracovat a pohybovat s loutkou a zjistili, že každý druh loutky vyžaduje jinou techniku práce.

Stanovila jsem si výzkumné otázky, které jsem rozdělila na dvě části. První část jsem nazvala Děti a loutka. V této části se zabývám otázkami: Vnímají děti fiktivnost loutky? Jaký mají děti vztah k loutce? V následující části se snažím na tyto otázky odpovědět.

Děti začaly s loutkou jednat a komunikovat, jako by byla živou bytostí, dokázaly ve hře a činnostech využívat principy oživení, personifikace, animizace, byla pro ně partnerem, nebyla jen předmětem a hračkou. Žáci projevovali svůj vztah k loutce častým fyzickým kontaktem. Loutky se často dotýkali, hladili ji a někdy zde byla i touha hrát loutkové divadlo. Zcela přirozeným procesem, ač neplánovaně, jsme zakončili naši celoroční práci krátkou loutkovou inscenací. Podnět k této činnosti přišel od dětí, proto jsem jim v této aktivitě nechala velkou volnost.

Většinu loutek, které jsme použili v průběhu dramatických lekcí, si žáci vyrobili sami, pouze maňáska si přinesli z domova. V průběhu lekcí, v nichž jsme vyráběli loutky, bylo vidět, že žáci pracují s větším nadšením, protože se jedná o „jejich“ loutku. Samotný proces výroby loutky a použití různých materiálů vedl žáky k objevení dalších stránek výtvarné výchovy. Výtvarná výchova už pro ně není jen další školní předmět, ale je to čas, kdy mohou vyrobit něco, co použijí v jiných hodinách nebo je to pro ně potěšením. I tímto procesem výroby získaly děti k loutce velmi úzký vztah a měly snahu s ní komunikovat. Mluvily nejen s ní, ale i za ni. Pokud loutky zůstávaly ve škole, děti je ráno zdravily a ještě před vyučováním si s nimi hrály. Postupně jsme si vyrobili strom loutek, který máme ve třídě. Loutky se na něm mění, protože si některé z nich děti odnášejí domů a jiné zase přinesou. Děti svou bezprostřední hrou jsou schopny vstupovat do fikce a vystupovat z ní podle své potřeby. Žáci si jsou vědomi fiktivnosti loutky, i když ji berou jako svého partnera. Již to není pouze dětská hračka, plyšové zvířátko, kterému se svěřují, ale je to loutka. Žáci sami uvedli, že loutka není hračkou, protože se může pohybovat jako člověk.

Ze závěrečného hodnocení jednotlivých lekcí vyplynulo, že loutka je dětem velmi blízká. Podle jejich názoru se s loutkou pracuje lépe než s „živým“ člověkem. Loutce mohou říci vše a ona mlčí. Pokud se děti potřebují vypovídat, je pro některé děti loutka nejlepším společníkem. Jsou situace, kdy se děti potřebují vypovídat, ale nechťejí poslouchat ničí reakce. K tomu jim loutka velmi dobře poslouží. Ve svém projevu se za ni mohou také schovat.

Zajímavým zjištěním pro mne bylo to, že žáci dovedou komunikovat s loutkou, s kterou pracuje spolužák, a nevšímají si přitom „loutkoherce“. *V lekci Pilot a Malý princ jsem to sledovala v aktivitě Konference. Jeden žák byl mechanik a druhý měl loutku Malého prince. Žáci role přijali automaticky a konverzace mezi člověkem a loutkou byla velmi zdařilá. V loutkové inscenaci Jak to bylo s Josefem jsme si tuto zkušenost zopakovali, když roli manželky hrála žákyně a ostatní postavy byly loutky. Žáci vstoupili do fikce přirozeně a setrvali v ní až do konce aktivity. Zde vidím upozadění úlohy učitele, který pracuje s loutkou, když žáci sami vedou dialog s touto loutkou, aniž by učitele vnímali. V těchto lekcích žáci převzali roli učitele a jejich práce s loutkou se posunula o stupínek výš. Tuto kombinaci, žák – loutka, bych ráda využívala i nadále.*

Druhou část výzkumných otázek jsem nazvala Loutka a text. Zde jsem se zaměřila na dvě otázky: Jak loutka pomáhá učiteli a žákovi v práci s textem? Jaký text žákům vyhovuje při práci s loutkou? V následující části vyhodnocení se zamyslím nad těmito otázkami.

Během lekcí jsem vyzkoušela kombinaci práce: text pro nižší školní věk – loutka a text, který odpovídá věku hráčů – loutka. Ze začátku jsem měla dojem, že pro práci s loutkou potřebují žáci text, který je určen pro mladší žáky, ale v průběhu lekcí jsem zjistila, že tomu tak není. Původně jsem si myslela, že žáci nezvládnou pracovat současně s textem, který odpovídá jejich věku, a s loutkou, která byla pro ně novým prvkem. Zpětně vidím, že jsem žáky podceňovala a snažila jsem se jim práci usnadnit. Začala jsem zařazovat lekce, kde text odpovídal věkové skupině žáků. Zjistila jsem, že tyto lekce byly zdařilejší. Při reflexi z lekce jsem se sama sebe ptala, proč tomu tak je. Žáci se potřebují posunout vpřed a není pro ně problém pracovat s dvěma prvky najednou. Těmito prvky jsou text a loutka. Proto jsem se pokusila použít text, který je pro vyšší

školní věk (Malý Princ, Golem a Polednice). Práce v průběhu lekcí, které jsem připravila na základě těchto literárních textů, se lišila od lekcí, kde jsme pracovali s textem pro nižší školní věk. Původní záměr se mi tudíž nepotvrdil. Zjistila jsem, že bych měla žákům připravovat lekce náročnější na literární text i za předpokladu, že zde bude i další prvek – loutka. Tato práce žáky posune vpřed. Závěrem pro mne bylo, že nesmím žáky podceňovat a musím jim zvedat laťku, protože oni na ni dosáhnou. V tomto směru vidím velké rezervy sama u sebe. Stále se snažím žákům práci usnadňovat, dávám jim malé výzvy a cíle jsou spíše krátkodobé.

Pokud žáky sleduji v hodinách dramatické výchovy, kde pracujeme s literárním textem, musím říci, že s loutkou jsou otevřenější, aktivnější, citlivější a průběh celé lekce je zřetelně lepší. Loutka žákům pomohla vnímat literární text a lépe se soustředit.

Měla jsem obavy, že s nástupem puberty nebude pro žáky loutka atraktivní, ale bylo tomu naopak. Jak jsem uvedla v reflexi u lekce Dobrá studna v suchu vodu dává, dobrý přítel v nouzi se poznává, je těžké zaujmout žáka v tomto věku. Ne vždy se mi to dařilo, ale jednalo se spíše o jednoho až dva žáky. Většina z nich brala loutku jako něco nebo někoho, kdo jim pomáhá na jejich cestě k poznání literatury. Našli se i žáci, jak jsem již uvedla, kteří ji stále berou jako hračku. Obě varianty jsou pro mne uspokojivé a naplňují můj cíl, který jsem si stanovila na začátku. Loutka nám může ve škole při práci s literárním textem jen pomoci.

5. Závěr

V teoretické části jsem se zabývala možnostmi využití loutky v procesu edukace a dramatické výchovy a cíleně potom možnostmi jejího využití při práci s uměleckým textem. Při zpracování teoretické části jsem měla problém najít literaturu, kterou bych využila při studiu informací. Zjistila jsem, že problematikou využití loutek s literárním textem se zabývá málo autorů. Loutku jako edukační předmět jsem nacházela ve spojení s terapií. V praktické části jsem zrealizovala pět výukových bloků zaměřených na práci s textem. V těchto lekcích jsem střídala práci s loutkou a bez ní.

Loutka sama o sobě má široké uplatnění a nemůžeme ji snadno definovat. Při své práci jsem zjistila, že loutku lze vytvořit mnoha způsoby a z mnoha materiálů. V tomto případě je fantazie žáků bezbřehá. Sami žáci se pokoušeli využít snad každého ve třídě dostupného materiálu. Žáci sami zjistili, že v tomto případě nezáleží jen na zručnosti, ale loutku může vyrobit opravdu každý a může k tomu využít jakýkoli materiál. Žákům i sobě jsem dokázala, že loutku nemusíme používat jen pro divadelní účely, ale může nás provázet ve zcela jiných situacích. Tyto situace nejsou nijak omezené. Loutkou se může stát vlastně cokoli, je to např. obyčejný předmět, a mohou si ji vyrobit samy děti. V mateřských školách se setkáváme s loutkou hlavně v ruce učitelky. Na základní škole nabízí loutka daleko větší prostor pro své využití. Dodává práci nejen hravost, magičnost, tajemství, ale je to vynikající metoda pro udržení pozornosti, může nabídnout novou učební látku, ale dítěti také může pomoci zbavit se zábran. Když učitel pracuje s loutkou pravidelně a systematicky, dochází u učitele i žáků k vývoji, který učitel může využít k oboustrannému prospěchu. Pokud uvážíme všechna fakta, dojdeme k závěru, že loutka je vhodná nejen pro předškolní věk, ale může člověka provázet celý jeho život. Navodí-li učitel pozitivní atmosféru a správně využije loutku, buduje vztah žáků a loutky od základu. U některých žáků se tento vztah zastaví a nerozvine, ale může nastat i situace, kdy se jedná o celoživotní cestu. Jak jsem uvedla v reflexích lekcí, pokud žáci naváží vztah s loutkou, tento vztah je dlouhodobý.

Po svém výzkumu, jsem zjistila, že loutka může být pro pedagogickou činnost dobrým pomocníkem. Proč má loutka tak velký vliv na dítě? Tato otázka by vyžadovala samostatnou práci, která by se týkala výzkumu mnoha skupin v průběhu mnoha let. Teoreticky mohu říci, že při studiu literatury jsem nenašla situace, kdy měla loutka negativní vliv na dítě. Tuto teorii jsem si ověřila i v praxi. I dnes jsou reakce dětí na loutku více než dobré, vyvolává v nich pocit jistoty, radosti, mohou s ní komunikovat, je jejich průvodcem hry a může být také jejich partnerem, když nechtějí mluvit s okolním světem. V literatuře jsem četla o dětech, které loutka znejišťuje, a mohou se loutky bát. Případná obava z loutky, případně z postavy, kterou loutka představuje, je ochráněna tak, že dítě může z fikce vystoupit. Práce s loutkou může vyvolat vzpomínky. I dětské vzpomínky mohou být pozitivní a negativní. *U lekce Putování žabáka Filemona se žákyně rozplakala, protože v ní práce vyvolala vzpomínku na zemřelou*

maminku. V tomto případě nebyla důvodem loutka, ale emotivní vzpomínka. Ve svém výzkumu jsem se s obavou z loutky nebo z postavy nesetkala. Může loutka dítěti pomoci s jeho problémy v běžném životě? Ano. Pro dítě samotné může být pomocníkem, průvodcem jeho složitým obdobím. Pro někoho je loutka hračkou, ale pro někoho přestává být, pokud rozvine svou fantazii. S nástupem moderních technologií se nám může stát, že děti ztrácejí fantazii. Ale loutka je určitě jedním z podnětů, který tuto fantazii opět nastartují. Nesmíme jako učitelé ztrácet naději, ale je třeba hledat další cesty k vytváření prostředí, kde fantazie má své důležité místo. Co se mě týká, budu mít loutky stále ve třídě a budu je využívat ve všech předmětech.

Pokud se zaměřím na použití loutky učitelem, zjistila jsem, že žáci činnost neberou jako loutkové představení, ale loutka je pro ně součástí procesu. V tomto případě vyučovacího procesu. Když učitel využije loutku k získání pozornosti, může docílit zefektivnění výuky. Zjistila jsem, že v případě použití dvou a více loutek je rozdíl, než když učitel použije jednu loutku. Děti při použití jedné loutky berou celou situaci jako přirozený proces. V případě použití většího počtu loutek vnímají aktivitu více jako loutkové představení. Ověřila jsem si toto zjištění i v průběhu lekcí, kdy žáci pracovali jen s jednou loutkou. Ta jim pomáhala navodit atmosféru, pracovali s ní jako s rovnocenným partnerem. Pokud se v lekci pracovalo s více loutkami, měnili žáci hlas, pitvořili se. Byla to improvizace s loutkami, která měla nádech loutkového představení.

Postupně jsem sledovala žáky, jak u nich dochází ke zbavení ostychu, který jejich věk přináší a brání tím hře s loutkou. S tímto zlomem jsem se ve své praxi setkala ve třetím ročníku. Žáci si přirozeně vyměnili se mnou roli. Automaticky při opakování učiva brali do ruky třídního maňáska, aniž bych je vyzvala. Proč tato situace nenastala u všech žáků, stále zkoumám. Kdy dítě v práci s loutkou přebírá vůdčí roli? Je možné, že jsou žáci, lidé, kteří nikdy nejsou v této vůdčí roli? A proč? Pravděpodobně ve třetím ročníku nastává větší rozdíl ve vyspělosti žáků a pomyslné nůžky dozrání se rozevírají víc. Ve čtvrtém ročníku se role obrátily. Loutka už nebyla ta, která má ve vztahu s dítětem navrch. Žáci už ovládali loutku a ona je poslouchala. Role se nám vyměnily. Tato výměna opět nenastala u všech dětí. To bylo vidět také v průběhu lekcí. Žáci byli pány situací. Loutka jim byla velkou oporou, ale oni určovali pravidla. Velmi se mi

osvědčila práce s loutkou v případě, kdy byly zadány dvě role. Jedna byla pro žáka a druhá pro loutku.

Chtěla bych také uvést, že loutka nemusí být inspirací pro všechny žáky. Ve skupině se našli tací, kteří si s loutkou nevytvořili vztah. Aktivitu brali spíše jako školní vyučování. Je to snad nedostatkem fantazie, nebo se děti neuvolní, když jsou ve škole? Je pro ně loutka jen předmět? Tyto otázky jsou pro mne zatím otevřené, ale ráda bych se jim věnovala v budoucí práci. V samém začátku práce jsem si myslela, že loutka pomůže jedné žákyni, která má problémy s ostychem a s veřejným vystupováním. Všemi aktivitami s loutkou prošla, pracovala, ale její zábrany se nezměnily. Při bližším pozorování jsem zjistila, že loutky bere jako panenky, hračky, s kterými si může hrát. Nejsou pro ni pomocníkem, jakým jsem předpokládala. Prohlédla jsem si všechny její zápisy ve čtenářském deníku a zjistila jsem, že si stále vybírá knihy, které se týkají dětí s handicapem. Za celou dosavadní školní docházku nepřečetla žádnou pohádkovou knihu. Možná tam bych mohla hledat vysvětlení.

V diplomové práci jsem se zabývala využitím loutky v práci s literárním textem. Napomáhá loutka plynulejšímu vývoji čtenářské gramotnosti? Na tuto otázku si budu moci odpovědět ve svém budoucí praxi učitele – výzkumníka. Touto problematikou bych se ráda zabývala systematicky od prvního do pátého ročníku. Lze loutku použít v práci s jakýmkoli literárním textem? Ve své dosavadní práci jsem využila několika žánrů a vždy bylo možné pracovat s loutkou. Touto otázkou se také zabývám v teoretické části diplomové práce. Žánrů je velké množství, proto je tato otázka pro mne otevřená a budu se jí zabírat i nadále. Pokud se zaměřím na dramatickou výchovu, snažila jsem se vytvořit lekce tak, abychom měli aktivity s loutkou i bez ní. Loutka děti natolik okouzila, že jsme ji začali zařazovat i do jiných oblastí. Provází žáky v hodinách českého jazyka, hlavně v literatuře a čtenářské dílně, používáme ji v hodinách vlastivědy a hudební výchovy. I nadále se budu zaměřovat na to, aby práce s loutkou byla součástí vyučování, a budu podporovat žáky v této činnosti. Také se zaměřím na vytváření loutek a budu je zařazovat do svého ročního plánu pro pracovní činnosti a výtvarnou výchovu. Ráda bych předala své žáky na druhý stupeň s tím, že práce s loutkou pro ně nekončí, ale může být právě začátkem jejich společné a dlouhé cesty.

Své velké nedostatky vidím v dodržení časového plánu. Málokdy se mi stalo, že jsem se vešla do stanoveného časového rozmezí. Před realizací lekce si musím ujasnit, zda budeme s žáky vyrábět loutky v hodinách výtvarné výchovy a samotná lekce dramatické výchovy tuto část nebude obsahovat. V tomto případě lze dodržet časový plán. Někdy samotnou výrobu loutky nebo rekvizity nelze oddělit od lekce, proto si budu muset nechávat dostatečnou časovou rezervu.

Během mého výzkumu jsem pracovala i s materiály, které jsou důležité pro mou praxi. Je to RVP a ŠVP. Zjistila jsem, že loutka svými funkcemi, jako jsou funkce divadelní, sdělovací, motivační prostředek, didaktická pomůcka, uvolňovací prostředek aj., může prostupovat všemi vzdělávacími oblastmi. Ráda bych se v budoucnu zasadila o to, aby v našem ŠVP našla dramatická výchova své místo, a tím i práce s loutkou.

V pátém ročníku se nadále chci věnovat svému výzkumu, protože mne zajímá vývoj tohoto vztahu: dítě – loutka. Vím, že sledování jedné skupiny dětí není pro tento výzkum úplně směřodonné, proto budu pokračovat ve zkoumání s další skupinou žáků, které si příští školní rok povedu. Jsem sama zvědavá, jaké budu mít v budoucnu výsledky, až si za dalších pět let porovnáím své poznámky.

V této souvislosti jsem si vytyčila další úkol, kterým bych se ráda v budoucnu zabývala. Chtěla bych sledovat nejen práci dětí s loutkou, ale i vliv použití loutky na literární gramotnost. Ráda bych více využívala loutek ve čtenářské dílně a dílnu bych chtěla propojit s dramatickou výchovou. Mým cílem je pracovat ve čtenářské dílně s literárním textem, který následně využijeme v lekci dramatické výchovy za použití loutky.

Abych získala odpovědi na své další otázky, které se v průběhu tohoto výzkumu vynořily, budu se i v budoucnu tematikou loutky zabývat

6. Použitá literatura

BERNE, Jennifer. *Kamil neumí létat: pohádka o špačkovi knihomolovi*. V Praze: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02852-1.

BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky: Dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: IPOS, 1996

BUDÍNSKÁ, H. *Hry pro šest smyslů: kartotéka pro loutkáře i neloutkáře, kteří si umějí hrát s dětmi*. 9. vyd. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2014. ISBN 978-80-7068-288-3., str. 23

DVOŘÁK, J.V. *Herectví s loutkou*. Praha: Arama. ISBN 80-7068-069-5.

ERBEN, Karel Jaromír. *Kytice z básní Karla Jaromíra Erbena*. Praha: Odkaz národu, 1940

GENČIOVÁ M., *Literatura pro děti a mládež*, 1984

HEJHALOVÁ, Věra. *Práce s loutkou v jeslích a v dětských domovech: (určeno pro dětské sestry)*. 3., upr. vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků, 1988.

HORKÁ, Eva a Zora SYSLOVÁ. *Studie k předškolní pedagogice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 121 s. *Nahlížet - nacházet*. ISBN 978-802-1054-677.

CHALOUPKA, O. *O literatuře pro děti*, Praha, 1989.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa, Angelika MÜLLER a Světlana DELAČ. *Hry v mateřské škole v teorii a praxi: význam hry, role pedagoga, cíl hry, soubor her*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, 184 s. Pedagogika (Grada). ISBN 80-247-0852-3.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-756-9.

MACHKOVÁ, Eva. *Úvod do studia dramatické výchovy*. 2., upr. vyd. Praha: NIPOS, 2007. ISBN 978-80-7068-207-4.

MACHKOVÁ, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu, aneb, Hledání dramatičnosti*. 2., dopl. vyd. [i.e. 3., dopl. vyd.]. V Praze: Akademie múzických umění, 2012. ISBN 978-80-7331-214-5.

MARUŠÁK, Radek. *Literatura v akci: metody dramatické výchovy při práci s uměleckou literaturou*. V Praze: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-172-8.

NEBOROVÁ, Hana. *Golem*. Ilustrace Adolf Born. Praha: Brio, 2006. ISBN 80-86113-83-3

OPRAVILOVÁ, Eva. *Předškolní pedagogika*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-7083-786-1., str. 23).

PALARČÍKOVÁ, Alena. *Tygr v oku, aneb, O tvorbě inscenace s dětmi a mládeží*. Vyd. 2., upr. Praha: NIPOS, 2011. ISBN 978-80-7068-005-6.

PROVAZNÍK, J. *Děti a divadlo*. Praha: AMU, 2008. ISBN 978-80-7331-111-7

RICHTER, Luděk. *O divadle (nejen) pro děti: úvahy z časopisu ČTVRTletník DDD/Divadlo pro děti 1994-2006*. Praha: Dobré divadlo dětem, 2006. ISBN 80-902975-6-0.

RICHTER, Luděk. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu: o vzniku a možnostech výpovědi loutky a loutkou*. Praha: Ipos-Artama, 1997. ISBN 80-7068-097-0.

SÍS, Petr. *Pilot a Malý princ: život Antoina de Saint-Exupéryho*. 1. české vyd. V Praze: Labyrint, 2014. ISBN 978-80-86803-27-2.

SOKOL, F., *Estetická výchova, dětské publikum a loutkové divadlo*. 1. vyd. Praha:

Státní pedagogické nakladatelství, 1982

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

ŠRÁMKOVÁ, Jana. *Putování žabáka Filemona*. 1. vyd. Ilustroval Alžběta SKÁLOVÁ. V Praze: Raketa v produkci nakl. Labyrint, 2010. ISBN 978-80-86803-16-6.

ULRYCHOVÁ, Irina. *Drama a příběh: tvorba scénáře příběhového dramatu v dramatické výchově*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Katedra výchovné dramatiky DAMU, 2007. ISBN 978-80-7331-096-7.

VALENTA, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1865-1.

Internetové zdroje:

(<http://www.dobredivadlodetem.cz/download/16-jaro.pdf>).

<https://www.youtube.com/watch?v=nM2d6XCK5vk>

<https://www.youtube.com/watch?v=eBsW9SxCcwg>

<https://www.youtube.com/watch?v=dGS-SQ8lqAY>

<https://www.youtube.com/watch?v=NgG4vDfcJek&index=3&list=PL842F9FCC8A2AADFB>

https://www.youtube.com/watch?v=eYj_A1GXdL8

<http://www.citarny.cz>

7. Přílohy

Seznam příloh

7.1 Fotodokumentace z lekcí

7.2 CD – inscenace Jak to bylo s Josefem (třída 4.C)

7.1. Fotodokumentace z lekcí

Brainstorming – Dobrá studna v suchu vodu dává, dobrý přítel v nouzi se poznává

Dobrá studna v suchu vodu dává, dobrý přítel v nouzi se poznává – Každý máme své

Putování žabáka Filemona – Nádraží – Kam jet?

Putování žabáka Filemona – Filemon dojde domů

Pilot a Malý princ – závěr lekce

Pilot a Malý princ - Ztroskotání

Pilot a Malý princ - Konference

Golem – brainstorming; hliněné loutky

Golem – Už žije!

Golem - představení

Golem - představení

Golem - představení

Golem – veřejné čtení

Hra na loutkáře

7.2. CD – inscenace Jak to bylo s Josefem (třída 4.C)

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce

Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				